

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANABİLİM DALI
SELÇUKLU-HAÇLI MÜNASEBETLERİ 1097-1192

Yüksek Lisans Tezi

Cemil Haluk ÖZALP

Çorum 2021

SELÇUKLU HAÇLI MÜNASEBETLERİ 1097-1192

Cemil Haluk ÖZALP

Sosyal Bilimleri Enstitüsü
İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Nadir KARAKUŞ

ÇORUM-2021

KABUL VE ONAY

Cemil Haluk ÖZALP tarafından hazırlanan *Selçuklu-Haçlı Münasebetleri 1097-1192* başlıklı bu çalışma, 19/02/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oy çokluğu ile başarılı bulunarak yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza

Doç. Dr. Eyüp Öztürk (Başkan)

İmza

Doç. Dr. Nadir KARAKUŞ (Danışman)

İmza

Doç. Dr. Zehra GENÇEL EFE

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

İmza

Prof. Dr. Muhammed Asif YOLDAŞ

Enstitü Müdürü V.

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yaptığımı beyan ederim. (19/02/2021)

.....
Cemil Haluk ÖZALP

ÖZET

ÖZALP, Cemil Haluk. *Selçuklu Haçlı Münasebetleri 1097-1192*, (Yüksek Lisans Tezi), Çorum.2020.

1095'te Fransa'nın Clermont şehrinde Papa II. Urbanus tarafından başlatılan Haçlı Seferleri'nde 1190 yılına kadar Anadolu Selçuklularının hüküm sürdüğü Türkiye toprakları Kudüs'e uzanan yolda önemli bir geçiş noktası idi. 1096'da Anadolu'ya geçen Halkın Haçlıları olarak bilinen grup, kolayca Selçuklular tarafından imhâ edildiler. Ancak daha sonra gelen profesyonel ordu, Anadolu Selçuklu başkenti İznik'i Doğu Roma'nın da yardımı ile ele geçirdiği gibi, Eskişehir'de de Selçuklu ve Danişmend'li ordusunu mağlup etti. Bu olaylardan yaklaşık 4 yıl sonra Kudüs'teki kardeşlerine yardıma giden Haçlıların, 1101 Haçlı Seferleri olarak bilinen seferinde ise Anadolu Selçuklularını büyük bir galibiyet elde ettiler.

1144 yılında İmâdüddin Zengî'nin Urfa Haçlı Kontluğu'nu sona erdirmesinden sonra yeni bir Haçlı seferi düzenlendi. Bu kez sefere Alman İmparatoru ve Fransa Kralı büyük orduları ile katıldılar ve Doğu Roma tarafından Anadolu'ya geçirildiler. Daha önceki olaylardan deneyim kazanan Anadolu Selçuklularını, önce Eskişehir'de Alman Haçlılarını mağlup ederek büyük bir zafer kazandılar. Ardından da Fransızlarla birleşen Almanlar, Antalya limanına giden yollarda yeniden mağlup edildiler. Bundan sonra ise geri kalan Haçlılara deniz yolu ile Anatakyanın Süveydiye Limanı'na gitmekten başka çare kalmadı. Gemilerle gidemeyenler ise Doğu Romalılar tarafından soyuldular. Bu seferin belki de en akılda kalan tarafı ise bu Haçlıların Anadolu Selçuklularını tarafından karınlarının doyurularak, giydirilmeleri oldu. 3.000'e yakın Haçlı'nın bu şekilde Müslüman olması ise Haçlı seferlerine farklı bir anlam yükledi.

Selahaddin Eyyubi'nin 1187 yılında Kudüs'ü fethetmesi ile gerçekleşen Üçüncü Haçlı Seferi esnasında Fransız ve İngilizler deniz yolunu seçerken Almanlar yine Anadolu üzerinden Kudüs'e ulaşmaya çalıştılar. Bu sırada Selçukluların kudretli sultanı II. Kılıcarıslan, yaşlandığı için oğulları arasında başlayan taht kavgaları ile uğraşmış, Haçlılarla mücadeleye gereken önemi verememişti. Ancak buna rağmen Alman Haçlıları ile gerilla savaşı yaparak onları yıpratmaktan da geri kalmadı. Konya'yı işgal etmelerine rağmen, burada fazla oyalanmayan Alman Haçlılar da zorlu bir yolculuktan sonra Silifke Çayı'na ulaştılar. Burada İmparator I. Frederich'in

boğularak ölmesi, Üçüncü Haçlı Seferi'nin Anadolu'daki bölümünü de sonlandırdı. Bundan sonra ise Haçlılar bir daha Anadolu topraklarından geçmeye çalışmadılar, deniz yolu ile Suriye ve Mısır üzerine yapacakları Haçlı seferlerinin planladılar.

Anahtar Kavramlar: Selçuklular, Haçlı Seferleri, İznik, Eskişehir, Konya.

ABSTRACT

ÖZALP, Cemil Haluk. *Seljuks Crusades Relations 1096-1192*, (Master Thesis), Çorum, 2020.

In 1095, Pope II in Clermont, France. Urbanus until the Crusades launched by the Anatolian Seljuks ruled in 1190 that the territory of Turkey has been an important transit point on the road to Jerusalem. The group known as the Crusaders of the People who passed to Anatolia in 1096 was easily destroyed by the Seljuks. However, the professional army that came later, captured the Anatolian Seljuk capital Iznik with the help of Eastern Roman, and defeated the Seljuk and Danishmend army in Eskişehir. About 4 years after these events, the Anatolian Seljuks achieved a great victory in the campaign known as the Crusades of 1101, when the Crusaders went to help their brothers in Jerusalem.

In 1144, after İmâdeddin Zengî ended the Crusader County of Urfa, a new Crusade was organized. This time, the German Emperor and the King of France joined the expedition with their great armies and were transferred to Anatolia by Byzantium. The Anatolian Seljuks, who gained experience from previous events, won a great victory by defeating the German Crusaders in Eskişehir first. Then, the leftover Germans, who joined with the French, were defeated on the roads leading to Antalya harbor. After that, the remaining Crusaders had no choice but to go to the Suwaydiye Port of Anatakya by sea, and those who could not go by ships were robbed by the Eastern Roman soldiers. Perhaps the most memorable aspect of this expedition was that these poor Crusaders were fed and clothed by the Anatolian Seljuks. The fact that nearly 3,000 Crusaders became Muslim in this way gave a different meaning to the Crusades.

During the Third Crusade, which took place with the conquest of Jerusalem by Saladin Ayyubi in 1187, while the French and British chose the sea route, the Germans again tried to reach Jerusalem through Anatolia. Meanwhile, the mighty sultan of the Seljuks II. Kılıçarslan struggled with the throne fights between his sons as he was getting old, and could not give the necessary importance to the struggle with the Crusaders. However, despite this, he did not hesitate to wear them down by making guerrilla warfare with the German Crusaders. Although they occupied Konya, the German Crusaders, who were not voted much here, also reached the Silifke Stream after

a difficult journey. Here, the drowning of Emperor Frederich I ended the Anatolian part of the Third Crusade. After that, the Crusaders did not try to cross the Anatolian lands again, they tried to prepare the plans of the Crusades to Syria and Egypt by sea.

Keywords: Seljuks, Crusades, Nicea, Dorylaion, Konya.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	viii
RESİMLER DİZİNİ	ix
HARİTALAR DİZİNİ	x
SİMGELER VE KISALTMALAR	xi
ÖN SÖZ	xii
GİRİŞ	1
A. BİZANS KAYNAKLARI	2
B. HAÇLI KAYNAKLARI	2
C. FRANSIZ KAYNAKLARI	4
D. İSLÂM KAYNAKLARI	4

BİRİNCİ BÖLÜM BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ

1.1. BÜYÜK SELÇUKLULAR	5
1.2. ANADOLU SELÇUKLULARI	10
1.3. KILICARSLAN I'İN İKTİDARI	12
1.4. HAÇLI SEFERLERİNİN SEBEPLERİ VE ÇAĞRISININ YAPILMASI	13
1.5. HALKIN HAÇLI SEFERİ	17
1.6. HAÇLILAR'IN ANA ORDUSUNUN GELİŞİ	20
1.7. HAÇLILAR'IN İZNIK KUŞATMASI	23
1.8. ESKİŞEHİR MAĞLUBİYETİ: DORYLAİON SAVAŞI	28
1.9. BOHEMUND'UN ESİR ALINMASI	31

İKİNCİ BÖLÜM 1101 YILI HAÇLI SEFERLERİ

2.1. 1101 YILI HAÇLI SEFERLERİNİN SEBEPLERİ VE HAZIRLIKLARI	33
2.2. ORDULARIN ANADOLUYA GİDİŞLERİ.....	33
2.3. İLK ORDUNUN MERZİFON'A VARMAZI VE ÂKİBETİ.....	35
2.4. İKİNCİ ORDUNUN KONYA'DA YOK EDİLMESİ	38
2.5. ÜÇÜNCÜ ORDUNUN EREĞLİ'DE YOK EDİLMESİ	39
2.6. HAÇLILARA KARŞI SELÇUKLU- DOĞU ROMA İTTİFAKI.....	41
2.7. I. KILIÇARSLAN'IN MUSUL SEFERİ VE HAÇLILAR.....	43
2.8. ZENGÎ- SULTAN MESUT İLİŞKİLERİ	44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM İKİNCİ HAÇLI SEFERİ VE SONRASI

3.1. AVRUPA'DA İKİNCİ HAÇLI SEFERİ ÇAĞRISI	47
3.2. SEFER ÖNCESİ SELÇUKLULAR VE DOĞU ROMA.....	51
3.3. HAÇLILAR ANADOLU'DA.....	54
3.4. ALMAN HAÇLILARININ ESKİŞEHİR BOZGUNU.....	58
3.5. FRANSIZ HAÇLILARI VE SELÇUKLULAR'IN KAZIKBELİ ZAFERİ	61
3.6. HAÇLILAR'IN ANTALYA YOLCULUĞU VE SURİYE'DE HEZİMET.....	68
3.7. URFA KONTESİ BEATRİCE İLE DOĞU ROMA ANTLAŞMASI.....	71
3.8. SULTAN MESUD'UN ÖLÜMÜ	74
3.9. II. KILICARSLAN'IN İKTİDARI	75
3.10. MİYROKEFALON SAVAŞI VE ETKİLERİ	77

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ

4.1. ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ.....	79
4.2. ALMAN HAÇLILARI'NIN ANADOLU'DAN GEÇİŞİ VE SELÇUKLULAR.....	81
4.3. İMPARATOR BARBAROSSA'NIN ÖLÜMÜ VE HAÇLI SEFERİNİN SONU	92

	Sayfa
SONUÇ	96
KAYNAKÇA	98
EKLER	110
EK-1. Haçlı Seferleri Esnasında Alınan Şehirler ve Tekrar Türk Hakimiyetine Girmeleri	110

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil

Sayfa

Şekil 1.1: Selçuklular soy ağacı. 8

RESİMLER DİZİNİ

Resim	<u>Sayfa</u>
Resim 1.1: Haçlıların Mainz’de Yahudi Katliamı	21
Resim 1.2: Haçlıların, Türklerin kesik başlarını mancınıklarla İznik kalesine atmaları.	27
Resim 1.3: Dorylaion Savaşı.....	30
Resim 2.1: Haçlıların Anadolu da yürüyüşü ve Türklerle savaşmaları	39
Resim 2.2: Haçlılarla Türklerin savaşı.....	42
Resim 3.1: Fransa Kralı VII. Louis haçı kabul ediyor	49
Resim 3.2: Kral VII. Louis’inDenizli-Antalya arasında uğradığı baskında bir ağaca tırmanarak canını kurtarması	69
Resim 3.3: Akka’da 24 Haziran 11482’de kralların toplantısı	70
Resim 4.1. Kudüs Kralı Guy de Lusignan, Selahaddin’in huzurunda	79

HARİTALAR DİZİNİ

Harita	<u>Sayfa</u>
Harita 1.1: Selçuklular.....	6
Harita 1.2: Pierre L'ermite'in Haçlı Seferi.....	18
Harita 1.3: Birinci Haçlı Seferi.	19
Harita 1.4: Haçlı Devletleri	32
Harita 2.1: 1101 Haçlı Seferleri	35
Harita 3.1: II. Haçlı Seferi.....	56
Harita 4.1: III. Haçlı Seferi.....	84

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

age.	: Adı geçen eser
b .	: Bin
bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
çev.	: Çeviren
d.	: Death (İngilizce)
Ed.	: Editör
İA	: İslam Ansiklopedisi
İÜEF	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
ö.	: Ölümü
Sy.	: Sayı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCAÜY	: Türkiye Cumhuriyeti Anadolu Üniversitesi Yayını
TDVİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TDVY	: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
TTK	: Türk Tarih Kurumu

ÖN SÖZ

Tezimizin konusu Selçuklu-Haçlı münasebetleri olup 1097-1192 yılları arasında kapsamaktadır. Haçlı seferlerinin ilk ve en büyük sebebi Anadolu Selçukluları olup Haçlı ordularına karşı en büyük mücadeleyi de Anadolu Selçukluları'nın verdiği apaçık tarihi bir gerçektir. 1097 tarihi İznik kuşatması esas alınarak, 1192 tarihi de Kılıcarşan II'nin ölüm tarihi esas alınarak yazıldı. 1192 tarihinden sonra Birinci Dünya Savaşına kadar hiçbir Haçlı Ordusu Anadolu'ya ayak basmadı. Diğer yandan Haçlı Seferlerine bu açıdan bakan bir çalışma bulunmamaktadır.

Haçlı Seferleri, Papa II. Urbanus'un başlattığı, zihniyeti ve etkileri günümüze kadar gelen siyasi amaçlı askeri bir harekettir. Amacı görünüşte “*Kudüs'ü kurtarmak*” olup, asıl gayesi Papa II. Urbanus'un kendi tabiriyle “*Türkler'in Anadolu'dan kökünü kazıması*”. Bu amaçla sekiz büyük Haçlı Seferi, tasnife girmemiş 1101 yılı Haçlı Seferi ile 1212 de Çocukların Haçlı Seferleri düzenlendi. Osmanlılar zamanında yine Türkler'i Avrupa ve Anadolu'dan atmak için yüzden fazla proje hazırlandığını, 1396'da Niğbolu ve 1444'te Varna savaşlarını biliyoruz. Birinci Dünya Savaşı sonucu tıpkı Birinci Haçlı Seferindeki gibi başkentimiz işgal edildi, İzmir ve çevresi Yunanistan tarafından, Hatay-Urfa arası Fransa tarafından işgal edildi. 1995 yılından itibaren Batı dünyasında Haçlı Seferlerinin 900. Yılı için iki yıl boyunca anma toplantıları, seminerler tertip edildi. 2001 yılında Irak işgali için ABD başkanının “Bu bir Haçlı Seferidir” dediğine şahit olduk. Amerika'nın bu sefere başlamak için Hatay- Diyarbakır arasına 62.000 asker, 155 savaş uçağı ve atmış beş savaş helikopteriyle yerleşmek istemesine 1 Mart 2003 tarihinde TBMM müsaade etmedi. 15 Mart 2019'da Avustralya'da fanatik bir hristiyan'ın otomatik silahlarla camilere girerek biri Türk, elli bir Müslümanı öldürdüğünü, bir o kadarını yaraladığını gördük. Brendon Tarrant isimli bu fanatik, hadiseden sonra Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili'nden esinlenen bir bildiri yayınladı. Çok yakın günlerde Kıbrıs sularında petrol aramak istediğimizde Fransa ve Almanya'nın Yunanistan'a arka çıkarak bize karşı tüm Avrupa Birliğini ayağa kaldırdıklarını gördük.

Haçlı Seferlerini çok iyi araştırmamız, sebepleri ve sonuçlarıyla çok iyi analiz etmemiz gerekmektedir. Birinci Haçlı Seferinde Anadolu'da birlik sağlanamadığı için başkent ve Anadolu'nun yarısı ile Hatay- Urfa arası Haçlılar tarafından işgal edildi.

1101 yılı Haçlı Seferleri ile İkinci ve Üçüncü Haçlı Seferlerinde ise Anadoluda birlik sağlanarak gelen Haçlı orduları neredeyse tamamen yok edildiler.

Selçuklu- Haçlı Münasebetleri'ni tez olarak çalışmamı teklif eden sayın Prof. Dr. Mehmet Azimli Hocam'a, tezin her aşamasında son derece titizlik ve hassasiyet gösteren Tez Danışmanım Doçent Dr. Nadir Karakuş Hocam'a; savaş hukuku konusunda yardım ve kaynak gösteren Hocam Prof. Dr. Kâşif Hamdi Okur'a; teknolojik destek ve yardımlarından dolayı Araştırma Gör. Mustafa Erzen ile oğlum M. Alperen Özalp'e; Türkiyemiz'in bütün kütüphanelerini tarayarak kaynak temin eden merkez kütüphane müdürümüz Reha Akkaymak ve Cengizhan Günaltay'a; tez çalışmaları esnasında evin bütün düzeninin bozulmasına sabırla tahammül eden ve Selçuklular soyağacını ilave etmemizi teklif eden eşim Firdevs Özalp'e şükranlarımı sunarım.

Tezimizin ve benzer çalışmaların Haçlı Seferlerinin daha kapsamlı araştırılmasına ve Anadolu da birlik olabilmemize katkı olmasını ümit ederiz.

GİRİŞ

1095 yılında Avrupa’da başlayan siyasî, ekonomik ve sosyal krizlerin sonucu olarak başlatılan Haçlı seferleri günümüzde hala etkisini devam ettiren bir harekettir. 1097’de Haçlılar’ın Anadolu Selçuklu payitahtı İznik’i ele geçirmeleri ile seferin ilk muvaffakiyeti üzerine Haçlılar Eskişehir’de ikinci bir galibiyet daha alarak buradan Antakya’ya doğru ilerlediler. İlk Haçlıların takip ettikleri bu yol 1190 yılına kadar küçük farklılıklarla devam edecek, ancak bu kez Haçlılar mağlubiyetlerle tanışarak Selçuklular karşısında zor anlar yaşayacaklardı. 1190 yılından itibaren Anadolu’dan geçmemelerine rağmen, Akkâ önlerinde ve Kudüs’e giden yolda Haçlıların mücadelesi devam etmiş, Selahaddin Eyyubi de onlarla kendi başına mücadele etmek zorunda kalmıştı. Haçlıların önünde yıkılmayan bir kale olan Selçuklular ise II. Kılıcarşan’ın yaşlılığı ve oğulları arasında başlayan taht kavgaları yüzünden Selahaddin’e destek veremedi.. 1192’de vefatı da bu gerçeği açıkça ortaya koymuştur. Bu sürecin anlatılması ve daha iyi anlaşılması açısından çalışmamızın önemli bir eksikliği dolduracağına inanıyoruz.

Dört bölümden oluşan tezimizin ilk bölümünde Selçukluların kökeni ortaya çıkışları, Anadolu’ya gelişleri anlatıldı. Türklerin kökeni ile Hun ve Göktürkler için kaynak gösterildi. Romalılar için Kur’an da ve kendi kaynaklarında da geçtiği şekilde “Roma” tabiri kullanıldı. Batı Roma çok önce yıkılmış olmasına rağmen “Kutsal Roma Cermen İmparatorluğu’ndan ayırmak için, pek çok müellifin kabul ettiği şekilde “Doğu Roma” ifadesini tercih ettik. Doğu Roma’nın, Selçuklularla baş edemeyip, kiliseleri ayrılmış (schisma) olmasına rağmen Papa ve Avrupa Krallarından yardım istemesi, Papa’nın bu büyük fırsatı nasıl değerlendirdiği araştırıldı. Kudüs’ü kurtarmak bahanesi altında gerçek niyetinin ne olduğu incelendi. Papa II. Urbanus’un bahsettiği muhtemel

“yedi savaş” kısaca anlatıldı. İlk Haçlı seferinin sebepleri, gelişmesi ve sonuçları anlatıldı.

İkinci Bölüm 1101 haçlı Seferlerini kapsamaktadır. Sebepleri, toplanan orduların miktar ve mâhiyetleri ile sonuçları bakımından Işın Demirkent ve Steven Runciman’ı esas alarak ayrı bir bölüm olarak değerlendirdik. Bu bölümü en güzel anlatan Albertus Aquensis de bize bu konuda önemli bir bakış açısı kazandı.1101 yılı Haçlı Seferleri,

Birinci Haçlı Seferinin tersine Haçlılar için tam bir bozgun olup kroniklerde sıralamaya alınmamış ara sefer veya birinci seferin devamı gibi gösterilmiştir.

Üçüncü Bölümde, İkinci Haçlı Seferi ve sonrası ele alındı. Bu dönemde ortaya çıkan Nureddin Zengî ve Anadolu Selçuklu Sultanı Mesud ve II. Kılıcarslan'ın ilişkilerinin Haçlıları hangi anlamda etkilediği de ele alınmaya çalışıldı. Dördüncü Bölümde ise Üçüncü Haçlı Seferi ve Alman Haçlıları'nın Anadolu'dan geçişleri incelendi. I. Frederich Barbarossa'nın Göksu Çayı'nda boğulma olayına da temel kaynaklar esas alınarak farklı bir açıdan bakılmaya çalışıldı.

Tezimizi hazırlarken öncelikle birinci el kaynaklardan istifade ettik. Daha sonra ikinci el kaynaklar ile yan kaynaklar ve çağdaş kaynaklar, ansiklopediler ve makalelerden istifade ettik.

A. BİZANS KAYNAKLARI

Birinci el kaynakların en önemlisi Roma İmparatoru Aleksios (1081-1118)'un kızı olan Anna Komnena'nın yazdığı "Alexiad" olup, Anna Komnena eserini hadiselerden kırk yıl kadar sonra yazmıştır. Tarafgirliği, hurafelere çok yer vermesi ve kronolojik hatalarına rağmen çok önemli birinci el tarih kaynağıdır. Bilge Umar'ın çevirisini kullandık. Ionnas Kinnamos (ö.1143), İmparator Manuel Komnenos'un sekreteri olup, "Historia"sı ikinci haçlı seferiyle ilgili birinci el çok kıymetli bir kaynaktır. Işın Demirkent'in çevirdiği TTK yayınından yararlandık.

Niketas Khoniates (ö.1213) sarayda önemli mevkilerde görev almış olup, 1118-1206 yıllarını kapsayan "Historia"sı birinci el kaynaktır. Ancak, Fransızların Denizli'den sonra başlarına gelenlerden hiç haberi olmaması çok büyük bir eksiklik. TTK yayınlarında çıkan Fikret Işıltan'ın tercümesinden yararlandık.

B. HAÇLI KAYNAKLARI

Latin kaynakların en önemlisi Fulcherius Carnotensis'in "Historia"sıdır. Fulcherius, Clermont Konsili'ne bizzat katılmış olup, Papa II. Urbanus'un konuşmasını bize aktaran en önemli ve birinci el kaynaktır. Fulcherius, Etienne de Blois ile Haçlı Seferine katılmış, sonra Baudouin'in maiyetine girerek özel papazı olmuştur. Kronikçilerde, en objektif birinci el kaynak olduğu hakkında fikir birliği vardır. Eser

1095 Clermont Konsili ile başlamakta, 1127 yılına kadar bizzat şahit olduğu olayları iki kitap olarak nakletmektedir. Biz, Edward Peters Editörlüğünde, Pennsylvania Üniversitesi İngilizce baskısını esas aldık. Ayrıca ikisi yüksek lisans tezi olmak üzere, birde basılmış tercümeden de faydalandık. Basılmamış yüksek lisans tezinin birincisi Marmara Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Doç. Dr. Gülay Öğün Bezer'in Tez Danışmanı olduğu Ayhan Can tarafından, birinci kitabın tercümesi olarak hazırlanmış 1998 tarihli Basılmamış Yüksek Lisans Tezidir. İkincisi, İstanbul Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı, Prof. Dr. Işın Demirkent'in Tez Danışmanı olduğu, Mukadder Yıldız tarafından 1999 yılında hazırlanmış, yine birinci kitabın tercümesi olarak hazırlanmış basılmamış Yüksek Lisans tezidir. Basılmamış tercüme ise birinci ve ikinci kitapların tercümesi olup, İlcan Bihter Barlas tarafından 2009 yılı, IQ Kültür Sanat Yayınları tarafından "Kudüs Seferi" adıyla yayınlanmıştır. İlcan Bihter Barlas, Ayhan Can ile, Frances Rita Ryan tarafından Latineden İngilizceye yapılan tercümeyi esas aldıklarından dipnotlara kadar büyük benzerlik bulunmaktadır. Mukadder Yıldız'ın tercümesi ise Rita Ryan ve Martha Evelyn Mc Ginty'nin İngilizce tercümeleri ile Heinrich Hagenmeyer'in hazırladığı Latince orijinali karşılaştırılarak yazılmış olup, daha ziyade, İngilizce metin ile M. Yıldız'ın tezinden istifade ettik.

Raimundus Aguiliers, IV. Raimund'un rahiplerinden olup onunla birlikte I. Haçlı Seferine katılarak, İznik ve Antakya kuşatmalarına katılmış, Kudüs'ün alınmasına şahit olmuş ve gördüklerini detaylı bir şekilde "Historia Francorum"unda anlatmıştır. Süleyman Genç tarafından "*Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*" adıyla Yeditepe Yayınevi tarafından basılan tercümesinden yararlandık.

Albertus Aquensis, kendisi seferlere katılmamasına rağmen 1095-1120 arası, özellikle 1101 seferleri hakkında en tafsilatlı vekâyi'nâme özelliğine sahiptir. Susan B. Edgington tarafından yapılan İngilizce tercümesi I. Cildini Yıldırım Beyazıt Üniversitesi kütüphanesinden, II. Cildini Amerika'da ikinci el satan bir kitapçıdan temin edebildik.

Bir başka kaynağımız da Willermus Tyrensis'in tarihidir. Yukarıdaki kaynaklar arasında en kapsamlısı olan bu kitap, 1183'te aynı zamanda Sûr piskoposu olan Willermus'un Kudüs'ün fethi öncesine kadar olan Haçlı seferlerinin anlaşılmasında önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

C. FRANSIZ KAYNAKLARI

Rahip Odo de Deuil, Fransa Kralı VII. Louis ile beraber katıldığı II. Haçlı Seferi'nin tek ve birinci el kaynağı olan “*De profectioe Ludovici VII in orientem The Journey of Louis VII to the East*” kroniğini bir hayli zor bir uğraş sonucu Almanya’da ikinci el bir kitapçıdan temin edebildik.

İkinci el ve çağdaş kaynaklar ile makaleleri ayrı ayrı anlatmayacağız. Dipnotlarda verildiği kadarı yeterli olacağını düşünüyoruz. Bu dönemi anlatan bir başka kaynak ta Alman Otto von Freising’in kitabı olmasına rağmen konumuz ile ilgili çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak onun anlattıklarının daha kapsamlısının Odo de Deuil’de olmasından çok istifade ettik.

D. İSLÂM KAYNAKLARI

Halep tarihçileri olan Azimi (ö. 1160-61?) ve İbnü'l-Adîm (ö. 1262) bu konuda en önemli bilgileri elde ettiğimiz iki kaynak olarak karşımıza çıkar. Özellikle bunlardan Azimî aynı zamanda bir Selçuklu tarihçisi olarak da görülebilir. Yine İbnü'l-Esir de el-Kâmil fi't-Tarih adlı eseri ile zaman zaman müracaat ettiğimiz önemli bir kaynak olarak bizlere faydalı oldu. Ancak bu kaynaklarda Anadolu’da Haçlılar ile yapılan mücadelelerin oldukça kısıtlı olarak anlatıldığı da bir gerçektir. İbnü'l- Kalânîsî (ö. 1160), Haçlı Ordularının geleceğini haber alan, ismini Melik Dâud olarak ansa da, Kılıcarslan’ın vergiler koyarak kuvvet toplamaya başladığını nakleden tek kaynaktır.

Müslüman tarihçilerin kaynakları maalesef konuya çok mesafeli olup gerekli, yeterli bilgi edinemedik. Yine de konumuzla ilgili bulabildiğimiz kaynakları dipnotlarda verdik.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi yanında Alan V. Murray’in editörlüğünde hazırlanmış olan “*The Crusades An Encyclopedia*”, aradığımız herşeyi bulabildiğimiz en önemli başvuru kaynaklarımız oldu. İsimlerin aslı ve kronolojiyi takip etmede öncelikle TDVİA, Işın Demirkent ve Steven Runciman’ın eserleri esas alındı. Murray’in Ansiklopedisindeki tarih farkları dipnotlarda belirtildi.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİRİNCİ HAÇLI SEFERİ

1.1. BÜYÜK SELÇUKLULAR

Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Türklerin Oğuz boyundandır.¹ Türk tarihinde ilk büyük devlet Hunlardır (M.Ö. 221.- M.S. 439).² İkinci devlet Göktürklerdir (552-745).³ Selçuklular üçüncü büyük devlet olarak kurulmuştur.⁴ İslam tarihinde ve Türk tarihinde de dördüncü devlet Osmanlı İmparatorluğu'dur (1299-1922). Bu dört Türk İmparatorluğunu kuranların hepsi Oğuz Han soyundandırlar.⁵

Devlete ismini veren Selçuk Bey (ö.1007), Dukak Subaşının oğludur.⁶ Dukak ise, 24 Oğuz boyunun Üçoklardan Denizhan'ın küçük oğlu Kınık'ın soyundandır.⁷ Selçuk Bey 961 yılında 100 kadar atıyla Cend şehrine gelerek beyliğini burada kurmuştur.⁸ Yerleşince etrafına, “*Yaşamak arzusunda bulunduğumuz bu ülkede halkın dinine (İslam) girmezsek kimse bize katılmaz ve yalnız bir cemaat halinde kalmağa mahkûm oluruz.*” diyerek Müslüman oldu.⁸ Yaptığı savaşlardaki başarılar sonucu Cend bölgesi hızla bir cazibe merkezi haline geldi.⁹ Bir müddet sonra etraflarındaki Gazneliler ve Karahanlılar için tehdit olmaya başladılar (bk. Harita:1.1.).¹⁰

Selçuk Bey 1007 yılında vefat edince beyliğin yönetimi önce oğlu Arslan Yabgu'ya (ö. 1032), onun ölümüyle de torunları Tuğrul (ö. 1063) ve Çağrı Beyler'e (ö.

---

¹ Geniş bilgi için bk. Ahmet Taşağıl, “Türk”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c.41 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları,2012), 467-474; Brian Ulrich, “Turks”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V.Murray Editor*, (California: ABCCLIO, Inc, 2016), 1208-1209.

² Geniş bilgi için bk. Bahaddin Ögel, *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi I. Cilt*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları,2019),20.

³ Geniş bilgi için bk. Ahmet Taşağıl, *Gök-Türkler*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları,2019),11-23.

⁴ Michael Brett, “Saljuqs”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V.Murray Editor* (California: ABC-CLIO, Inc, 2016), 1064-1068.

⁵ Mehmet Altan Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi I. Cilt Kuruluş Devri*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013), 23.

⁶ Abdülkerim Özaydın, “Selçuk Bey”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 36 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009), 364-365.

⁷ Faruk Sümer, “Selçuklular”, *TDVİA*, c. 36 (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 365.

⁸ Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017), 6.

⁹ Muhammed İbrahim Yıldırım, *Tarih-i Beyhakî'nin Büyük Selçuklularla İlgili İhtiva Ettiği Bilgiler*, *Selçuklu Tarihi Kültür ve Medeniyet (Bildiriler II)*, (Ankara: TTK Yayınları, 2014), 278.

¹⁰ Harita Selçuklu Devletinin en geniş halini göstermekte, Cend ile büyük devletlerin konumu için alındı.

1059) geçti.¹¹ Tuğrul ve Çağrı Beyler, artan nüfusları ve Gazneliler ile Karahanlılar'ın tehditleri karşısında daha elverişli topraklar aramaya karar verdiler.¹² Çağrı Bey, kardeşine, “*Kurtuluş senin çöllere çekilmen, bana da Rumlarla savaşmaya gitmem için izin vermededir.*” deyince, Tuğrul Bey çöllere çekildi, Çağrı Bey ise 3.000 kişilik bir süvari birliğiyle Gazneli topraklarından süratle geçerek Kafkasya'ya ulaştı.¹³ Gazneli Sultan Mahmud (ö. 1030), Çağrı Bey'in topraklarından izinsiz geçmesinden çok endişelenmiş, fakat arkasından yolladığı kuvvetler Çağrı Bey'e yetişemediler.¹⁴

Harita 1.1: Selçuklular, (TDVİA, c. 36, 368).

Çağrı Bey kendinden önce bu topraklara gelmiş olan Türkmenlerle birleşti.¹⁵ Birlikte Ermeni Vaspuragan krallığına hücum ettiler.¹⁶ Ermeniler dehşete kapıldılar.

Urfalı Mateos, “*öldürücü nefesli ejder, kasıp kavuran ateşle beraber ortaya çıktı*”, “*bu zamana kadar bu cins Türk askeri görülmemiştir*”, “*acaip şekilli, yaylı ve uzun saçlı*” şeklinde tarif ettiği orduların Hristiyanları kılıçtan geçirdiklerini anlatmaktadır.¹⁷ Doğu Roma İmparatoru II. Basileios (976-1025), Ermeniler'in

¹¹ Sümer, “Selçuklular”, 366.

¹² Cihan Piyadeoğlu, *Selçukluların Kuruluş Hikâyesi Çağrı Bey*, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2017), 30.

¹³ Sümer, “Selçuklular”, 366; Köymen, 106; Bezer, 9.

¹⁴ Mükrimin Halil Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, I. Cilt, (Ankara: TTK Yayınları, 2013), 31.

¹⁵ Faruk Sümer, “Türkmenler”, *TDVİA*, c. 41 (İstanbul: TDV Yayınları, 2012), 607. Türkmen: Oğuzların Müslüman olanlarına verilen ad. Bk. Michael Brett, “Turcomans” *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray Editor*, (California: ABC-CLIO, Inc, 2016), 1207.

¹⁶ Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, 89.

¹⁷ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, (Ankara: TTK Basımevi, 2000), 48.

Türkler'e karşı koyamayacaklarını düşünmüş ve Ermeni Kralı Serenkim'e, Magistros unvanını vererek, Ermeni Krallığı topraklarını Doğu Roma'ya kattı, kendisini ve halkını da Sivas ve Çukurova başta olmak üzere Anadolu'ya tehcir etti.¹⁸

Çağrı Bey daha sonra Nahcivan üzerine yürüdü, karşısına çıkan Gürcü kumandanı Liparit 5.000 kişilik süvari birliğine sahip olmasına rağmen savaşmadan geri çekilince bu bölgeleri de ele geçirerek büyük ganimetlerle geri döndü.²⁰ Çağrı Bey, Gazneli topraklarına gelince kuvvetlerini dağıtmış, kendi ve maiyeti tüccar kılığında Maverainnehir'e geçerek kardeşi Tuğrul Bey'le buluşmuştur.¹⁹ Tuğrul Bey'e seferiyle ilgili bilgi verdikten sonra “*Burada iki büyük devletin hakkından gelemiyoruz. Fakat Horasan ve Arminiya'ya gidebiliriz. Çünkü buralarda bize karşı gelebilecek güç yoktur*” dedi.²⁰ Selçuklular, 24 Mayıs 1040'da Dandanakan Savaşında Gaznelileri büyük bir mağlubiyete uğrattınca, toplanan kurultayda devletin kuruluşunu ilan ettiler. Başkent, Rey'e taşındı, devletin başı Tuğrul Bey oldu, ağabeyi Çağrı Beyle devleti paylaştılar, aile birliğinin esas olduğunu, hedeflerinin de “*Cihanı fethetmek*” olduğunu beyan ettiler.²¹ Tuğrul Bey, anne bir kardeşi, baba tarafından amca çocukları İbrahim Yınal'ı Azerbaycan valisi tayin edip, amcası Arslan Yabgu'nun oğlu Kutalmış'ı (bk. Çizelge 1, Selçuklular Soyağacı) da ona katılmak üzere görevlendirdi.²² 18 Eylül 1048'de Gürcü kumandan Liparit ile Ermeni birlikleri destekli Doğu Roma ordusuyla Pasinler'de yapılan savaşı Selçuklu ordusu kazandı, Liparit de esir alındı.²³ Liparit Halife'ye gönderildi, Halife de onu karşılıksız serbest bıraktı.²⁴ Barış görüşmeleri

---

¹⁸ Vardan Vartabet, *Türk Fütühat Tarihi (889-1262)*, Çev. Hrant D. Andreasyan, (İstanbul: Tarih Semineri Dergisi, 1937), 167; Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, 31. Tehcir Roma devlet politikası olup, siyasi, askerî ve ekonomik nedenlerden, Ermenilere sıkça uygulamışlardır. bk. Mehmet Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019), 7.

¹⁹ Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi* 112.

²⁰ Yusuf Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, (Ankara: TTK Yayınları, 2019), 9.

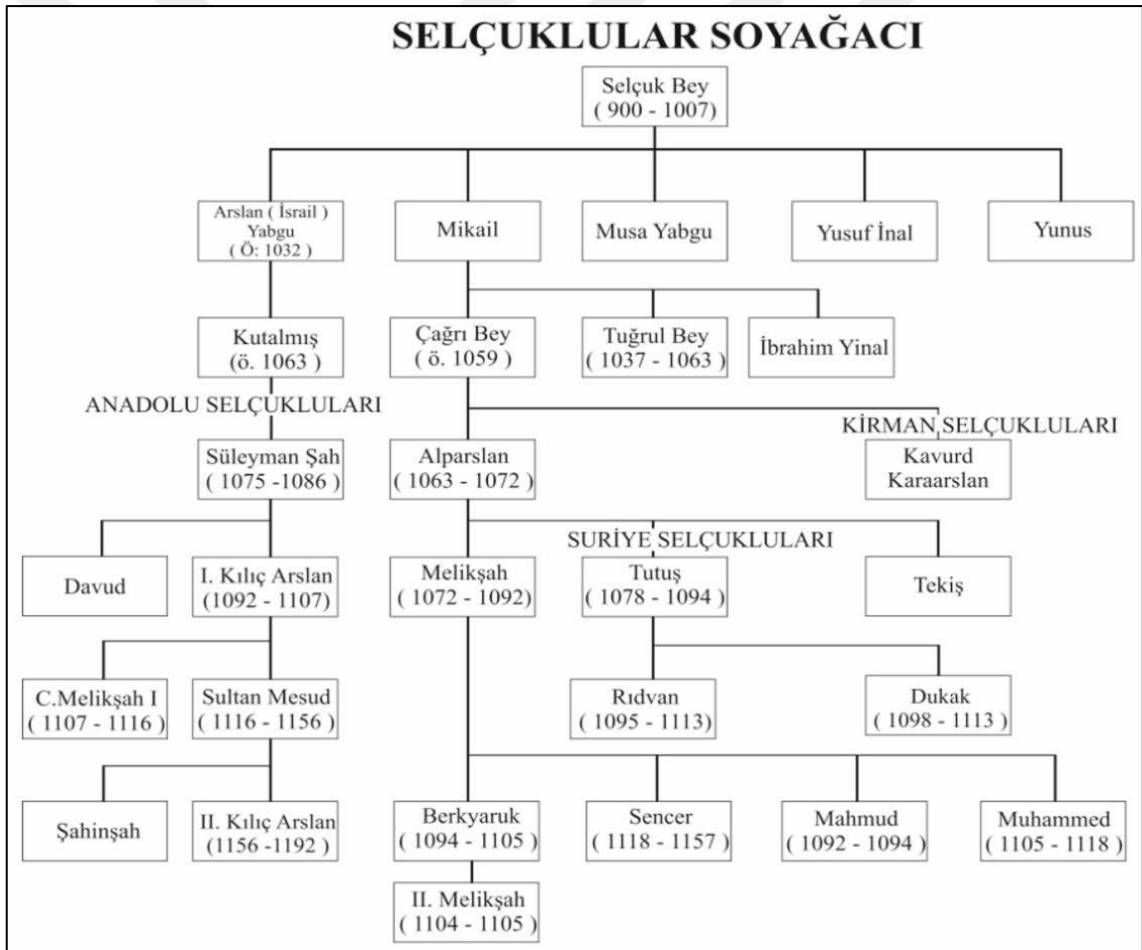
²¹ Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, 358.

²² Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, 41.

²³ Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi*, 89-90; Azimi Tarihi, *Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler (H.430538=1038/39-1143/44)*, (Ankara: TTK Yayınları, 2006), 10; Lastrivetli Aristakes, *Ermeni bir Rahibin Gözünden Selçuklular ve Anadolu'nun Fethi*, Çev. İlhan Aslan, (İstanbul: Post Yayın Dağıtım, 2019), 65.

²⁴ Vladimir Aleksandroviç Gordlevskiy, *Küçük Asya'da Selçuklular*, (Ankara: TTK Yayınları, 2019), 26; Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*, (Ankara: TTK Yayınları, 2014), 48-49; Erkan Göksoy, “Ok ve Yay'ın Türk Devlet Geleneği ve Hâkimiyet Anlayışındaki Yeri ve Önemi”, *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, Volume 5/2 Spring 2010, s. 986-1011. Bu cami, muhtemelen Süleyman b. Abdülmelik döneminde Mesleme kumandasında yapılan İstanbul muhasarası esnasında gerçekleştirilmiş olmalıdır. bk. Mehmet Azimli, “Emevi Dönemi Komutan ve Valilerinden Mesleme b. Abdülmelik”, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. IX, sy. 2, (2007), 25-39. Buna benzer bir anlaşmayı 1396'da Yıldırım Bayezid, kendisine tâbi olan Bizans İmparatoru Manuel ile yapacaktır. Bu anlaşma ile Manuel, İstanbul'da bir Türk mahallesi kuracak, cami yaptıracak ve bir kadı yerleştirecektir. bk. Halil İnalçık, “Bayezid I”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 5, 233. İstanbul, 1453 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından fethedildikten sonra, I. Dünya savaşı sonucu 13

arasında Doğu Roma İmparatoru Emeviler zamanında yapılan fakat harap olan İstanbul'daki camiyi yeniden yaptırdı, burada hutbe Abbasi Halifesi ve Tuğrul Bey adına okutulmaya başlandı, mihraba da hâkimiyet alâmeti olarak Tuğrul Bey'in "ok ve yay" işaretleri konuldu. Böylece daha Anadolu'ya ayak basmadan İstanbul'da adına hutbe okutmuş ve damgasını İstanbul'un tek camisine vurmuş oldu.²⁸ Tuğrul Bey, 1055 ve 1058 yıllarında Bağdat'a iki sefer düzenleyerek, Büveyhi'lerin elinden Halife Kaim bi-Emrillah'ı (1031-1075) kurtardı.²⁵ Halife de Tuğrul Bey'i "Doğunun ve batının hükümdarı", "Dinin temeli, Halife'nin ortağı" ilan ederek kendisine ait ülkelerin idaresini Tuğrul Bey'e devretti ve hutbelerde kendinden sonra Tuğrul Bey'in adını okuttu, adına sikke bastırdı.²⁶

Şekil 1.1: Selçuklular soy ağacı.

Ekim 1918 tarihinde müttefikler tarafından işgal edilinceye kadar Türk hâkimiyetinde kalmıştır. Müttefikler elli beş parça savaş gemisiyle yaptıkları bu işgali, 2 Ekim 1923'te geldikleri gibi hiç silah atmadan giderek şehri terk etmişlerdir. bk. Feridun Emecen, "İstanbul", *TDVİA*, c. 23, (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 219.

²⁵ Abdülkerim Özeydin, "Kaim-Biemrillah", *TDVİA*, c. 24 (İstanbul: TDVY, 2001), 210..

²⁶ Faruk Sümeri "Tuğrul Bey", *TDVİA*, c.41, (İstanbul: TDVY, 2012),210.

Sultan Alparslan (1029-1072), babası Çağrı Bey'in 1059'da ölümü ile Horasan hâkimi oldu. Tuğrul Bey 1063 tarihinde ölünce amcası Arslan Yabgu'nun oğlu Kutalmış tahtın kendi hakkı olduğunu iddia ederek, Türkmenler'den 50.000 kişilik bir orduyla Başkent Rey şehrine girdi (1063). Şehri yağmaladı, kadınları esir aldı.²⁷ Bunun üzerine Alparslan Rey üzerine yürüdü, çok şiddetli bir savaş sonucu Kutalmış öldü,²⁸ Alparslan Selçuklu Devleti'nin başına geçti.²⁹ Halife tarafından adına hutbe okutulmaya başlandı, adına sikke bastırıldı.³⁰

Sultan Alparslan batıda hücum, doğuda tanzim ve savunma stratejisi ile hemen 1064'de Anadolu seferine çıktı.³¹ 16 Ağustos 1064 tarihinde, alınması imkânsız olduğu söylenen, Ermeni Bagrat Hanedanı³² eski başkenti, Doğu Roma İmparatorluğu'nun sınır kalesi Ani'yi fethetti.³³ Şehrin üç tarafı Arpaçay tarafından çevrili, dördüncü tarafı hendek, etrafı yüksek dağlarla korunan, 700.000 hanesi, 1000 kilisenin olduğu çok büyük bir merkezdi.³⁴ Ani'nin ellerinden çıkması Hristiyan dünyasında ne kadar derin bir üzüntüye sebep olduysa, İslam dünyasında da o kadar büyük bir sevince sebep oldu. Alparslan'a Halife tarafından *Ebu'l Feth (Fethin Babası)* ünvanı verildi.³⁵ Ermeniler; Doğu Roma, Anadolu Selçukluları ve Antakya- Urfa Haçlıları ile komşu olacakları Kilikya veya Küçük Asya'ya yerleşeceklerdir.

Doğu Roma İmparatoru Romanus Diogenes (1068-1071), gittikçe artan Türkmen istilasını durdurmak ve fethedilen yerleri geri almak, hatta tüm Selçuklu topraklarını fethetmek için ordu topladı.³⁶ Malazgirt'te Selçuklu ordusuyla 26 Ağustos

---

²⁷ Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, 44-45; Nurullah Yazar, *Büyük Selçuklu Devleti'nde İktidar Mücadeleleri*, (Ankara: Otto Yayınları, 2017), 48.

²⁸ Tarih-i Al-i Selçuk, *Anonim Selçukname, Tercüme ve Notlar: Halil İbrahim GÖK- Fahrettin Coşkuner*, (Ankara: Tarcan Matbaacılık, 2014), 21; Hasan Fehmi Turgal, *Anadolu Selçukluları-Müneccimbaşıya göre*, (İstanbul: Türkiye Basımevi, 1935), 5-6.

²⁹ İbrahim Kafesoğlu, "Alparslan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 2 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1989), 526; Cihan Piyadeoğlu, *Sultan Alparslan Fethin Babası*, (İstanbul: Kronik Yayıncılık, 2016), 64-66.

³⁰ Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*. 13.

³¹ Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, 26.

³² Geniş bilgi için Bkz. P. Ingorokva. Giorgi Merchule (a monograph), Tbilisi: Gruzinskij Pisatel, 1954; E. Takaishvili. "Georgian chronology and the beginning of the Bagratid rule in Georgia", *Georgica*, London, v. I, (1935).

³³ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi*, 119-120; Aristakes, *age*.111-114; Ostrogorsky, *age*. 318; Turan Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, 156.

³⁴ Köymen, *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi*, 18.

³⁵ Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, 156.

³⁶ Rosemary Morris, "Romanos IV Diogenes (d. 1072)", *The Crusades An Encyclopedia Alan V.Murray Editor*, 1048.

1071’de karşılaştı.³⁷ Sultan Alparslan, devam eden Türk göçü yüzünden geri dönmek mümkün olmadığı için “ya şehid olmak ya da Romalıları yenerek ganimet ve yurt kazanmak”

hedefiyle çok büyük bir zafer kazandı, imparator da esir alındı.³⁸ Bu zaferden sonra bütün Anadolu Türkler’in olacaktır.

1.2. ANADOLU SELÇUKLULARI

Süleyman Şah Kutalmış’ın oğludur.³⁹ Babası 1063 yılında Alparslan’la yaptığı savaş sonucu ölünce kardeşleriyle Urfa, Birecik civarında sürgün hayatı yaşadılar.⁴⁰ Melikşah (ö. 1092)⁴¹, 1073’de tahta geçince de Cezire’ye gönderildi. Fakat Süleyman Şah Anadolu içlerine fetih harekâtına başladı. Kısa sürede Marmara Denizi’ne kadar ilerledi. 1075’te İznik’i fethederek bu kadim şehri Anadolu Selçuklu Devleti başkenti yaptı.⁴²

İstanbul kıyılarına kadar yanaşıp boğazdan geçen gemilerden vergi almaya başlayınca Doğu Roma İmparatoru, Süleyman Şah’la 1082 yılında Drakon Çayı Anlaşmasını imzaladı.⁴³ Bu anlaşmayla Anadolu Selçuklu Devleti, o zamandaki dünyanın en büyük devleti tarafından tanınmış oluyor ve Drakon Çayı doğusu tamamen kendilerinin oluyordu.⁴⁴ Bu anlaşmadan sonra Süleyman Şah Anadolu ve Suriye’ye yöneldi.

1082’de Tarsus, Adana ve tüm Çukurova’yı fetheden Süleyman Şah, Antakya halkının şehri teslim etmek için davet etmesi üzerine emîrllerinden Ebu’l Kasım’ı (ö. 1092) İznik’te vekil bırakarak çocukları Kılıcarşlan, Davud ve 300 atlı ile Antakya’ya

³⁷ Rosemary Morris, “Montzikert, Battle of (1071)”, *The Crusades An Encyclopedia* Alan V.Murray Editor, 795, 796.

³⁸ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi* 140-144; İbnu’l-Esir, *İslam Tarihi, El-Kamil Fi’t-Tarih Tercümesi*, Çev. Abdülkerim Özeydın, c. 10, (İstanbul: Türkiyat Matbaacılık, 1987), 71-73

³⁹ Ali Sevim, “Süleyman Şah I”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 38, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010), 103.

⁴⁰ Mehmet Ali Hacıgökmen, *Türkiye Selçuklu Başkentleri İznik ve Konya*, (Ankara: Çizgi Kitabevi, 2019), 28.

⁴¹ Abdülkerim Özeydın, “Melikşah”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 29, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004), 54-57.

⁴² Azimi, *Tarih* 24; Osman Turan, *Selçuklu Tarihi Araştırmaları*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014), 103.

⁴³ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Siyasi Tarih Alparslan’dan Osman Gazi’ye (1071-1328)*, (İstanbul Boğaziçi Yayınları, 2002), 61; Yusuf Ayönü, *Selçuklular ve Bizans*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014), 75.

⁴⁴ Anna Komnena, *Alexiad Anadolu’da ve Balkan Yarımadası’nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi’nin Tarihi Malazgirt Sonrası, Çeviren BilgeUmar*, (İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1996), 126, “Sultan’ı, çok ısrarla, barış dilemek zorunda bıraktı” şeklinde izah etmektedir.

gitti.⁴⁵ Ocak 1085 de Antakya'yı teslim aldı. Mateos, şehir halkının davetinden bahsetmemekte, Süleyman Şah'ın 300 adamla şehri teslim aldığını yazmaktadır.⁴⁶ Antakya, Hıristiyanlığın, Kudüs'ten sonra toplanma ve yayılma merkezi olup, Hz. İsa'nın havarilerinden Matta, incilini burada yazmıştır.⁴⁷ Antakya, Hıristiyanlığın en önemli merkezlerinden ve büyük bir ticaret merkezi idi.⁴⁸ Süleyman Şah, bundan sonra hızla İskenderun, Gaziantep, Maraş ve çevre kaleleri alarak Fırat ve Halep'e kadar ulaştı.⁴⁹ Böylece Suriye'ye de hâkim olan Büyük Selçuklu Devleti'ne komşu oluyordu.

Süleyman Şah, Büyük Selçuklu Devleti'nin vassalı olan Musul Ukayloğulları emiri Şerefü'd-Devle Müslim'in Antakya'dan daha önce aldığı cizyeyi kendisinden de isteyince, “cizye Hıristiyanlar'dan alınır” diyerek karşı çıktı. Böylece iki taraf arasında sürtüşme savaşa kadar gitti. 23 Haziran 1085'te Amik Ovası Kurzahil mevkiinde çıkan savaşı Müslim'in de ölmesiyle Süleyman Şah kazandı.⁵⁰ Süleyman Şah Antakya'ya döndü. Mateos bu esnada oğlu Kılıcarslan (1092-1107)'in doğduğunu rivayrt etmektedir.⁵¹ Daha sonra Haleb üzerine yürüyen Süleyman Şah, bu defa karşısında Melikşah'ın kardeşi olan Suriye Selçuklu Devleti'nin kurucusu Tutuş'u (ö. 1095) buldu.⁵² Haleb yakınlarında *Aynus Seylem* yöresinde yapılan savaş “*Anadolu Fatih*i” Süleyman Şah'ın 4 Haziran 1086'da ölümü ile neticelendi.⁵³ İbnü'l Adim, onun okla şakağından vurularak öldürüldüğünü, Tutuş'un ölüler arasında onu ayaklarından

---

⁴⁵ Ali Sevim, “Süleyman Şah I”. *TDVİA.* C.38.(İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 103-105.

⁴⁶ Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi* 161; Azimi Tarihi, *Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler (H.430-538=1038/39-1143/44)*, Prof. Dr. Ali Sevim, (Ankara: TTK Yayınları, 2006), 28.

⁴⁷ Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, 97-101; Ebru Altan, *Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018), 11-12; Sevim, “Süleyman Şah I”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 104.

⁴⁸ Altan, *Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi*, 2.

⁴⁹ Sevim, “Süleyman Şah I” *TDVİA*, c. 38, 105.

⁵⁰ Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi* 163-164; Kemalüddin İbn'ül-Adim, *Zübdetü'l Haleb Min Tarihi Haleb'de Selçuklular (H.447-521=1055-1127)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014), 54-56.

⁵¹ Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi* 164. 1107 tarihinde öldüğü zaman on bir yaşında çocuk bırakmış olduğu dikkate alındığında 1095 de evlenmiş olması gerekeceği hesaplanır. Böylece daha önce doğmuş olması muhtemeldir. Kılıcarslan'ın 1085'de Antakya'da doğduğuna dair Mateos'dan başka hiçbir kaynakta yer verilmemektedir. 1107 tarihinde öldüğü zaman on bir yaşında çocuk bırakmış olduğu dikkate alındığında 1095' de evlenmiş olması gerekecekti. Böylece daha önce doğmuş olması muhtemeldir. Işın Demirkent, “Kılıcarslan I”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 25 (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002), 397.

⁵² Abdülkerim Özaydın, “Tutuş (ö. 448/1095)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 41 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012), 446-448; Taef El-Azhari, “Tutush I (1066-1095)”, *The Crusades An Encyclopedia*, V.Murray Editor c. 1 (California. Colorade. (England: ABC-Clio, 2006), 1209-1210.

⁵³ Mateos, *Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi* 168-169.;Turan, *Selçuklular Tarihi Araştırmaları*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2014), 120-121; Ali Sevim, *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2000), 122-124.

tanıyıp, çok üzüldüğünü ve “Size zulmettik, sizi bizden uzaklaştırdık ve öldürdük” diyerek ağladığını ve Haleb’de Müslim’in yanına defnettirdiğini yazmaktadır.⁵⁴

1.3. KILICARSLAN I’İN İKTİDARI (1092-1107)

Süleyman Şah’ın İznik’te kendi yerine vekil bıraktığı Ebu’l Kasım, Drakon suyunu geçerek Doğu Roma topraklarına akınlar düzenlemeye başladı.⁵⁸ Ebu’l Kasım, Gemlik’i zapt edip gemiler yapmaya başlayınca, İmparator donanma komutanı Butimetis’i, karadan da Türk asıllı çocukluk arkadaşı Tatikios’u gönderdi.⁵⁹ Ebu’l Kasım’ın bütün gemileri yakıldı geri çekilmek zorunda kaldı,. İmparator Aleksios Komnenos (1081-1118)⁵⁵, bunlara rağmen başa çıkamayacağını anlayınca Ebu’l Kasım’ı İstanbul’a davet etti. Tıpkı daha önce Çinlilerin Göktürk prenslerine yaptıkları gibi,⁵⁶ İmparator, her gün Ebu’l Kasım’a para vererek, hamamlarda,⁵⁷ at yarışlarında, av partilerinde, İstanbul’un ihtişamını göstererek oyaladı.⁶³ Aralarında ki anlaşmayı yenileyip Ebu’l Kasım’ı geri yolladığında İzmit’i geri almış ve İznik karşısına bir kule dikmiş bulunuyordu. İzmit ancak 1337’de tekrar Türklerin eline geçecektir.⁵⁸ Ebu’l Kasım, Melikşah’la anlaşmak için, İznik’i kardeşi Ebu’l Gazi’ye bırakarak, on beş katır yükü altınla yola çıktı. Melikşah görüşmeyi kabul etmeyince geri döndü. Yolda Melikşah’ın emirlerinden Emir Bozan tarafından öldürüldü.⁵⁹ Yinanç, Melikşah’ın Antakya’yı teslim alıp Yağsıyan’ı oraya emir olarak atadıktan sonra Süleyman Şah’ın iki oğlunu da yanında götürdüğünü rivayet etmektedir.⁶⁰ Melikşah 1092’de vefat edince yerine geçen Berkyaruk, Kılıcarslan ve kardeşini serbest bıraktı. Kaçtıkları da rivayet edilmektedir.⁶¹ Kılıcarslan, zahmetli bir yolculuk sonucu kardeşiyle beraber İznik’e

---

⁵⁴ Işın Demirkent, *Bizans Tarihi Yazıları, Makaleler-Bildiriler-İncelemeler* (İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2005), 181.

⁵⁵ Rosemary Morris, “Alexios I Komnenos (d. 1118)”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V.Murray Editor*, c. 1 (California. Colorade. (England: ABC-Clio, 2006), 45-46.

⁵⁶ Muharrem Ergin, Orhun Abideleri, (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2007), 5, “Çin milletinin tatlı sözüne, yumuşak ipek kumaşına aldanıp çok çok, Türk millet i, öldün”

⁵⁷ Komnena, *Alexiad*, 200. Anna’nın: “Herhalde Ebu’l Kasım oraya sırf yıkanmaya gidiyor değildi” şeklinde bir ifadesi de vardır.

⁵⁸ İdris Bostan, “İzmit”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 23 (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 536.

⁵⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 87.

⁶⁰ Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*, 125.

⁶¹ Komnena, *Alexiad*, 206.

gelerek Anadolu Selçuklu Devleti'nin başına geçti.⁶² Kardeşini de Konya emirliğine tayin etti.⁶³ Dağılmak üzere olan devletini toparlamaya başladı.

Çaka Bey (ö. 1105/1106)⁶⁴, Malazgirt savaşıdan sonra Sultan Alparslan'ın Anadolu'yu fethetmek için görevlendirdiği beylerdendir.⁷¹ Bir mücadele sırasında esir düşerek, imparatorun hizmetinde bulundu, kendisine “*protonobilissimos*” (En soyluların birincisi)⁶⁵ ünvanı ve bazı imtiyazlar verildi. Ancak Aleksios Komnenos imparator olunca unvan ve imtiyazları elinden alındı. Muhtemelen 1088-1090 yıllarında İzmir'i ve ardından 40 avcı gemisi inşa ettirip Midilli, Sakız adalarını fethetti.⁷³ İmparatora eski unvan ve imtiyazları karşılığında kızını gelin vermeyi ve ele geçirdiği adaları geri vermeyi teklif etti. Kabul edilmedi. Peçeneklerle ittifak ederek Doğu Roma topraklarına akınlar düzenledi.⁶⁶ İmparator da Kuman Türklerinden yardım istedi.⁷⁵ Doğu Roma ve Kuman güçleri 29 Nisan 1091'de Peçenekleri Levunion dağı eteklerinde müthiş bir bozguna uğrattılar.⁶⁷ Kılıcarslan (ö. 1107)⁶⁸, Anadolu Selçuklu tahtına oturduktan sonra Çaka Bey onunla ittifak ederek 1092'de kızını verdi.⁶⁹ Aleksios, Çaka Bey'e karşı da Kılıcarslan'ı, kayınbabası olan Çaka Bey'e kışkırtarak öldürtmüştür.⁷⁰

1.4. HAÇLI SEFERLERİNİN SEBEPLERİ VE ÇAĞRISININ YAPILMASI

1071'de kazanılan Malazgirt Zaferi'nden sonra 4 sene içinde İznik'in fethi ve tüm Anadolu'nun işgali üzerine Doğu Roma, 1074 yılında Papa'dan ücretli asker

⁶² Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, 286.

⁶³ Yinanç, *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri* 191.

⁶⁴ Alexios G. C. Savvides, “Chaka”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V.Murray Editor*, (California: ABC-CLIO, Inc, 2016), 235. Yazarın kaynaklarında Akdes Nimet Kurat'ın Çaka Bey isimli kitabı da bulunmaktadır. Ölüm tarihi yanlış olarak verilmiştir. Alexiad'da 1097, O. Turan ise 1095 tarihinde öldüğünü rivayet etmektedir.⁷¹ Mücteba İlgürel, “Çaka Bey”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 8 (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 186-188.

⁶⁵ Yusuf Ayönü, “İzmir'de Türk Hâkimiyetinin Başlaması”, *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, c. IX, sy. 1, s. 3 (2009).⁷³ Komnena, 229-233.

⁶⁶ Akdes Nimet Kurat, *Çaka Bey* (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1966), 39, 50.

⁷⁵ Komnena, *Alexiad*, 224.

⁶⁷ Komnena, *Alexiad*, 255-258.

⁶⁸ Alexios G.C. Savvides, “Qılıj Arslan I of Rum (d.1107)”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V.Murray Editor*, (California: ABC-CLIO, Inc, 2016), 998.

⁶⁹ Akdes Nimet Kurat, *Çaka Bey İzmir ve Civarındaki Adaların İlk Türk Beyi*, (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1986), 42.

⁷⁰ Komnena, *Alexiad*, 270-272; “Şanı Büyük Sultan Kılıcarslan, Kayınbaban Çaka görünüşte Rum Devletine karşı silahlanıyor... oysa kurduğu bütün tezgâh sanadır”. “yemeğini Çaka ile bölüştü... İyice şarap yükünü alınca kılıcı çaktı ve onun böğrüne daldırdı.”

yardımı istemişti.⁷¹ Esasen Doğu Roma Ortodoks düşüncesi Hristiyanlığı müdahale dini olarak değil, daha çok müdafaa olarak görüyor ve diplomasi yolunu tercih ediyordu. Savaş genellikle hoş görülüyor, savaşta ölenler “martry” sayılmıyorlardı.⁷² Uzun müzakereler sonucu hristiyanların vatanlarını korumak için savaşabilecekleri, bu yolda ölenlerin şehit olacakları kabul edildi.⁸² İmparator VII. Mikhail Dukas’ın (1071-1078) bu isteğini Papa VII. Gregorius (1073-1085)⁷³ olumlu karşılamış, ancak yardım gönderememişti.⁷⁴ O sıralarda Papa VII. Gregorius ile Kutsal Roma Germen İmparatoru IV. Heinrich (1056-1105) arasında; başka okuma yazma bilen olmadığından, sarayda görev yapacak piskoposları kendilerinin ataması konusunda büyük bir çatışma vardı.⁷⁵ Bu çatışma sonucu Papa, İmparatoru aforoz etmiş, İmparator da Ravenna Başpiskoposu Guilbert’i, karşı Papa olarak tayin etmişti.⁷⁶ Papa, Venedik Patriği Dominicus’u İstanbul’a elçi olarak gönderdi. Patrik Dominicus, Doğu Roma’nın mevcut silah gücünün Malazgirt’ten sonra çok zayıfladığını, Anadolu’nun neredeyse tamamen Türkler tarafından işgal edildiğini, hac ve ipek yolunun Türkler’in kontrolünde olduğunu, Anadolu ve Büyük Selçuklu Devletlerindeki iktidar zafiyetini de görerek Papa’ya rapor verdi.⁷⁷ Papa önündeki tüm Anadolu’ya hâkim olabilmek fırsatını gördü ama harekete geçemedi.⁷⁸ 1053 yılında doğu ve batı kiliseleri Katolik ve Ortodoks olarak ayrıldılar.⁷⁹ Buna rağmen Ortodoks olan İmparator Aleksios Komnenos (1081-1118), Katolik Papa’dan ücretli asker talebini yeniledi.⁸⁰ Papa VII. Gregorius’un ölümünden sonra seçilen Papa II. Urbanus (ö. 1099)⁸¹, İmparatorun 1094 de tekrar

⁷¹ Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret İşıltan, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991), 320.

⁷² Martry şehitlik manasına gelmektedir. Geniş bilgi için bk. Susan B. Edgington, “Martyrdom, Christian”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 804, 805. Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, çev. Fikret İşıltan, c. 1 (Ankara: TTK Yay., 1989), 65.

⁷³ G. A. Loud, “Gregory VII (d.1085)”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 544-546.

⁷⁴ A. A. Vasiliev, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Arif Müfid Mansel (Ankara: Maarif Matbaası, 1943), I, 453; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye* (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2002), 52.

⁷⁵ Komnena, *Alexiad*, 49; Sayime Durmaz, “Yüksek Ortaçağ’da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Asa’nın Savaşı” *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (2010): 93-120.

⁷⁶ Willermus Tyrensis, *Willermus Tyrensis’in Haçlı Kroniği, Başlangıçtan Kudüs’ün Zaptına Kadar*, Hazırlayan Ergin Ayan, (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016), 47; Durmaz, 93-120.

⁷⁷ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 77.

⁷⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 78.

⁷⁹ Katolik batı kilisesi ve Ortodoks doğu kiliselerinin ayrılması schisma olarak adlandırılmakta olup geniş bilgi için bk. Alfred J. Andrea, “Schism of East and West”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 1078-1081. .

⁸⁰ Runciman, *age.*, I, 80-82

⁸¹ Uta-Reneta Blumenthal, “Urban II (D. 1099)”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*. Editor, (California, Colorado, England: ABC-LİO, 2006), 1214. “Esas adı Odo of Châtillon dur”. “Kudüs 15 Haziran 1099 da Haçlılar tarafından alınmış, ancak Urbanus, 29 Haziran’da bunu duyamadan öldü.

yardım istemesini değerlendirdi.⁸² Avrupa'daki sosyo ekonomik problemler, papa-İmparator mücadeleleri, Doğu Roma'nın asker zafiyeti, Selçuklulardaki iktidar problemleri göz önüne alınca, kendinden önceki papa'nın değerlendiremediği fırsatı kaçırmadı. Papa II. Urbanus "*çok becerikli bir diplomat*" idi.⁸³ Bu çağrının kendisine bir avantaj sağlayacağına ve İmparator Heinrich karşısında elini güçlendireceğine inanan Papa II. Urbanus, 27 Kasım 1095 yılında Clermont Konsilini topladı.⁸⁴ Toplantıya katılacak lordları ve ruhanîleri özenle davet etmişti.⁸⁵

Papa II. Urbanus, konsülde yaptığı konuşmada; "*Türklerin, yedi savaşın sonucunda,*⁸⁶ *Akdeniz'den Saint George boğazı (İstanbul)'na kadar Roma topraklarını yakıcı bir istila ile işgal ettiklerini, birçok insanı öldürüp, birçoğunu esir aldıklarını, kiliseleri yıktıklarını, Tanrı'nın Krallığını harap ettiklerini*" anlatarak, bunlara müsaade edilirse fetihlerine devam edeceklerini söyledi. "***Bu kötü ırkın çok geç olmadan Hristiyan topraklardan kökünü kazımak için herkesin bu kutsal savaşa katılması gerektiğini, bu kutsal savaşta ölenlerin şehit, kalanların günahlarının affedileceğini***" söyleyerek Haçlı Seferlerini başlattı. Sefere katılanlara Haç arması dağıtıldı.⁸⁷

Batı dünyasının Kudüs'ü kurtarmak için Haçlı Seferlerini düzenlediği iddiası, tarihi gerçeklere uymamaktadır. Çünkü Kudüs 638 yılında Hz. Ömer tarafından fethedilmiş olup 1074 yılına kadar Yahudiler ve Hristiyanlar serbestçe ibadetlerini yaptıklarından, ne Vatikan'dan ne de Doğu Roma İmparatorluğu'ndan kayda değer bir itiraz çıkmamıştı. Kudüs'ün hedef gösterilmesi, papalığın esas hedefine yardımcı ve itici bir güç olmuştur.⁸⁸ Haçlı Seferleri, feodalitenin bir sonucu olarak ortaya çıkan Batı'nın kavgacı şövalyelerini Hristiyanlık için Doğu'da savaşmaya yöneltmek isteyen kilisenin karanlık amaçlarındandır. Şövalyeler ve Krallar arasındaki durmak bilmeyen savaşlardan kurtulmak için Papa II. Urbanus "*Tanrı'nın düşmanları*"nı hedef göstermiştir.⁸⁹

---

⁸² Gordlevski, *age.* 42.

⁸³ (*Urban was a skillful diplomat*)" bk. John France, "First Crusade (1096-1099)", *The Crusades An Eyclopedia Alan V. Murray*, 441.

⁸⁴ Fulcher of Chartres, *The First Crusade, The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials*, Second Edition, Edited by Edward Peters, (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998), 47.

⁸⁵ France, *First Crusade*, 441

⁸⁶ Papa II. Urbanus bu yedi savaşı saymamaktadır. Ancak, 1019'da Ermeni Vaspuragan Krallığının ele geçirilmesi, 1048 Pasinler Savaşı, 1064'de Ani'nin fethedilmesi, 1071 Malazgirt Savaşı, 1075'de İznik'in, 1085 de Antakya'nın, 1088-1090'da İzmir'in ve adaların fethedilmesi muhtemelen bu savaşlardır.

⁸⁷ Fulcher, *age.* 53

⁸⁸ Işın Demirkent, "Haçlılar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 14 (İstanbul: TDVY, 1996), 525-546.

⁸⁹ Fulcher, *age.* 53

756 yılında kurulan Endülüs Emevi Devleti 1031 yılında yıkıldıktan sonra, Mülükü't-tavaif (1031-1090) zamanında Tuleytula (Toledo)'nun Kastilya Kralı VI. Alfonso (1040-1109) tarafından zapt edilmesi bütün İspanya ve Avrupa'da çok büyük sevince sebep olmuştur. Endülüs Müslümanları ise dehşete kapılarak “*Reconquista*” (Yeniden Fethetmek)⁹⁰ tehlikesinin farkına varmışlardır. Papa II. Urbanus'un çağrısını ilk kabul eden Toulouse kontu Raymond de St. Gilles (ö. 1105)⁹¹ ile Fransa kralının kardeşi Hugue de Vermandois, İspanya'da “*Reconquista*” hareketi ile Müslümanlara karşı savaşmışlardır. Papanın şimdiki çağrısını İspanya'daki savaşın devamı gibi görüyorlardı. İspanya'daki başarı da büyük moral gücü oluyordu. Bu sıralarda 1072'de Palermo, 1088'de Saragosa ve 1091'de tüm Sicilya adasının Müslümanlardan geri alınması ile güneyden gelen İslam dalgası da durdurulmuştur.⁹²

Sicilya'daki bu fetihler de Batılıların yeni yerler ele geçirme hırslarını kamçılamıştır.⁹³ Böylece Papa II. Urbanus, Doğu Roma İmparatorunun kiralık asker isteği yerine tüm Doğu Roma topraklarını ele geçirme imkânı ile Haçlı Orduları göndermeyi tercih etti. Nitekim ilk Haçlı Seferi sonucu kurulan dört Haçlı Kontluğu da bunu ispat etmektedir.” *Kardeşlerinin himayesine muhtaç, parasız, pulsuz bir en genç, en küçük oğul*”⁹⁴ olan Baudouin'in önce Urfa kontu, sonra Kudüs kralı olması, seferlerin amacını çok açık bir şekilde göstermektedir. Papa II. Urbanus, Hristiyanları bir yerde (İspanya ve Sicilya) Müslümanlardan kurtarıp, başka yerde (Anadolu ve Kudüs) mezalim ve baskıya uğramalarına göz yummanın fazilet olmadığını belirtmiştir.⁹⁵ Bunların dışında Haçlı seferlerinin başka sosyal sebepleri de vardı. Avrupa'da o devirde sayıları gittikçe artan “*ağır yoksulluğa mahkûm topraksız köylüler*”, işsiz, yoksul soyguncu kitlelerin zenginlik vaadiyle Kudüs'e yönlendirilmesi de iyi bir siyasi manevra olmuştur.⁹⁶

Türkiye Selçuklu Devleti'nin ipek yolu ve Kudüs yolunu tamamen kontrol eder hale gelmesi de çok önemli bir etkidir.⁹⁷ Haçlı ordularının ipek yolu güzergâhlarınca

⁹⁰ Nikolas Jaspert, “Reconquista”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 1013-1019.

⁹¹ Jean Richard, “Raymond of Saint-Gilles (d. 1105)”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 1011-1013.

⁹² Mehmet Azimli, *Tarih Okumaları* (Ankara: Ankara Okulu yayımları, 2016), 85.

⁹³ G. A. Loud, “Sicily, Kingdom of”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 1104-1107.

⁹⁴ Runciman, *age*. I, 163.

⁹⁵ Fulcher of Chartres, *age*. 53

⁹⁶ Fulcher of Chartres, *age*. 53.

⁹⁷ Güray Kırpık, *Bilig* 2012, sayı 61, s. 173-198.

yol almalarına da dikkat edilmelidir. Bu da yukarıda belirttiğimiz Haçlı seferlerinin iktisadî yönünü ortaya koyan bir başka husustur.

Sonuç olarak Haçlı seferleri Kudüs'ü kurtarmak bahanesi ile Anadolu'nun ve Kudüs'ün zaptı için Türkleri Anadolu'dan atmak üzere düzenlenmiştir.⁹⁸ Çağdaş müellif Şankiti de aynı şekilde haçlı seferlerini Franklarla Türklerin savaşı olarak görmektedir.⁹⁹

1.5. HALKIN HAÇLI SEFERİ

Papa II. Urbanus 18-28 Kasım 1095'te Clermont Konsili'nde Haçlı Seferleri kararını aldı.¹⁰⁰ Sefer hazırlıklarına başlandı.¹⁰¹ Sefere 15 Ağustos 1096 tarihinde çıkılmasını uygun görmüştü.¹⁰² Vaiz keşiş Pierre l'Ermite (ö. 1113) ve yardımcı papazlarının yaptıkları propogandalar sonucu toplanan ordu,¹⁰³ 20 Mayıs'ta Köln'den yola çıkarak Viyana, Budapeşte, Belgrad, Sofya, Edirne üzerinden 1 Ağustos 1096'da İstanbul'a ulaştı.¹⁰⁴ Albertus'a göre, Bulgaristan'da yapılan taşkınlıklar sonucu ordunun büyük bir kısmı öldürüldü, Pierre L'ermite'in hazine sandığı kayboldu.¹⁰⁵ Anna Comnena, aşırı mübalağalı bir şekilde "80.000 adam ve 100.000 atıyla" 30 Temmuz 1096'da geldiklerini rivayet etmektedir.¹⁰⁶

---

⁹⁸ Işın Demirkent, *Haçlı Seferlerinin Doğuşu ve Hedefleri*, İÜEFİD, Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı, 35, 1994, s. 65-78.

⁹⁹ Muhammed B. El-Muhtar Eş-Şankiti, *Haçlı Savaşlarının Etkisi Altında Sunni-Şii İlişkileri*, (İstanbul: Mana Yayınları, 2016), 16.

¹⁰⁰ Fulcherius Carnotensis, *Fulcher of Chartres, A History of the Expedition to Jerusalem -1127*, çev. F. Rita Ryan, (Konoxville, 1969), 63-65; Simon Sebag Montefiore, *Bir Şehrin Biyografisi, Kudüs*, çev. Cem Demirkan (İstanbul: 2016), 212; geniş bilgi için bkz. R. Somerville, "Council of Clermont and the First Crusade", *Ateneo Salesiano* (Rome, 1976), 323-337

¹⁰¹ James A. Brundage, "Crusade, Concept of", edit. Joseph R. Strayer, *Dictionary of the Middle Ages* (New York, 1989), IV, 15; Uta-Renate Blumenthal, "Clermont, Council of (1095)", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 263-265.

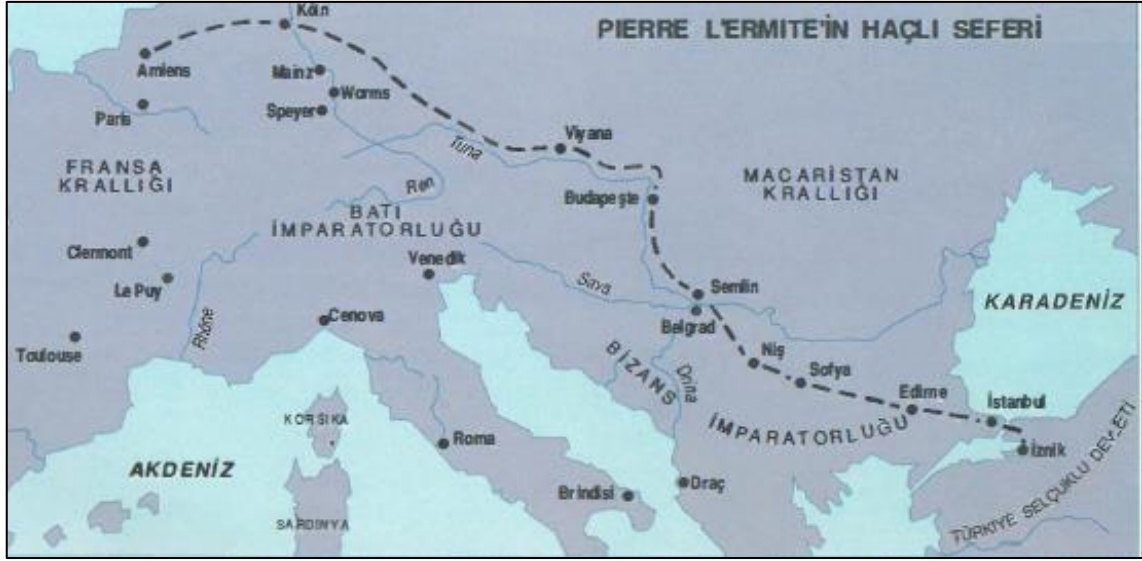
¹⁰² Fulcher, *age*, 54.

¹⁰³ Susan B. Edgington, "Motivation", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 854-857.

¹⁰⁴ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 12-15.

¹⁰⁵ Albert of Aachen, *History of the Journey to Jerusalem, 1095-1099*, trans. Susan B. Edgington, (New York: Routledge, 2016), 20-27.

¹⁰⁶ Comnena, *Alexiad* 306; Albertus Aquensis'e göre 40.000 kişilik ordudan 10.000'i Bulgaristan'da ölmüştür, bk. Albertus Aquensis, 21-27.

Harita 1.2: Pierre L'ermite'in Haçlı Seferi, (Demirkent, Haçlı Seferleri, 12).

İstanbul'a ulaşan Haçlı Ordusu görünüşleri ve davranışlarıyla şehir halkını dehşete düşürdü. İmparator Aleksios Komnenos, bu kalabalık orduyu, düzenli ordu gelinceye kadar İstanbul'da tutmak istediysede taşkınlıklarını görünce 6 Ağustos'ta hepsini Anadolu Yakasına geçirdi.¹⁰⁷ Daha önce İstanbul'a gelmiş olan Meteliksiz Gautier'in ordusu ile diğer İtalyan Haçlı gruplarıyla birleşerek İznik'e doğru yola çıktılar. Yalova yakınlarında Kibotos'ta karargâh kurdular.¹⁰⁸

İznik yakınlarına kadar gelerek buradaki köyleri yağmalayıp çoluk çocuk demeden katliama başladı. Anna Komnena, bebekleri şişlere geçirip ateşte kızarttıklarını nakletmektedir.¹⁰⁹ Bu düzensiz grup İtalyan Rainald liderliğinde yağmalarına devam ederek ilerledi ve İznik yakınlarında Xerigordos'u ele geçirdiler.¹¹⁰

¹⁰⁷ Demirkent, *age*. 15.

¹⁰⁸ İbnü'l- Kalânîsî, *İbn Kalânîsî Şam Tarihine Zeyl -I. ve II. Haçlı Seferleri Dönemi-* Arapça Aslından Çeviren: Onur Özatağ, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2015), 134.

¹⁰⁹ Komnena *Alexiad*, 306.

¹¹⁰ Komnena, *Alexiad*, 306.

Harita 1.3: Birinci Haçlı Seferi, (Alan V. Murray, *The Crusades An Encyclopedia*, 443).

Haçlı'ların gelişini haber alan Anadolu Selçuklu Sultanı I. Kılıcarslan, Türkmenler ve Danişmendliler gibi Anadolu Beylerinden yardım isteyip, yeni vergiler koyarak savaşa hazırlık yaptı.¹¹¹ I. Kılıcarslan, Xerigordos'un Haçlılar tarafından ele geçirildiğini öğrenince de bir kumandanını göndererek 29 Eylül'de Xerigordos Kalesi'ni kuşattı. Kalenin tek su kaynağını kesince Haçlılar arasında çok şiddetli bir susuzluk başladı. Gesta'da, at ve eşeklerin damarlarını kesip kanlarını hatta atık suları bile içtikleri rivayet edilmektedir.¹¹² Sekiz günlük kuşatmadan sonra susuzluğa dayanamayan Haçlılar, 6 Ekim'de teslim oldular.¹¹³ "İslâm'ı kabul edenler" dışında tamamı kılıçtan geçirildi.¹¹⁴ Runciman ve Demirkent, liderleri Rainaldus'un bile

¹¹¹ İbnü'l-Kalânisî, *age*. 1.

¹¹² Gesta Francorum, *age*. 53.

¹¹³ Gesta Francorum, *age*.53.

¹¹⁴ Runciman, *age*. I, 101. Runciman ve bazı Hristiyan kaynakları, "dinini inkâr edenler" tabirini kullanmaktadırlar. Bu tabir için kaynak vermediği gibi, ana kaynakların hiçbirinde de böyle bir tabir geçmemektedir. Murray'in Haçlılar ansiklopedisinde "renounce Christianity" yani "Hristiyanlıktan vazgeçme" tabiri kullanılmıştır (s. 805). Halbuki Kur'an-ı Kerim, Nisa Suresi 93. ayetinde, bir mümini öldürenin ebedi cehennemde olacağı belirtilmiş olup, iman etmiş bir insanı öldürmek fıkıh diliyle Haram olmaktadır. Bkz: Muhammed Hamidullah, *İslam'da Devlet İdaresi*, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2016), 268-278; Vehbe ez-Zuhayli, "Eman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 11, (İstanbul: TDVY, 1995), 75-81. Ayrıca İslâm'ı kabul etmeleri için hiç zorlanmadıkları hakkında bakınız: Odo of Deuil, "*De profectioe Ludovici VII in orientem The Journey of Louis VII to the East*. Edited, with an English Translation by Virginia Gingerick Berry", (New York:

Müslüman olduğunu rivayet etmektedirler.¹¹⁵ Xerigordos'un intikamını almak isteyen Haçlılar kadınlar, çocuklar ve hastaları Kibotos'da bırakarak 21 Ekim sabahı İznik'e doğru yola çıktılar.¹¹⁶ Pierre l'Hermite bu sırada yardım istemek için imparatorun yanında idi. Drakon vadisinde

Türklerin pususuna düşen 20.000 kişiye yakın ordudan pek az bir kısmı kurtulabildi. Kalanlar Kibotos'daki karargâha sığındılar. İmparatorun yolladığı askerle dolu gemilerle

İstanbul'a döndüler. Böylece Halkın Haçlı Seferi sona ermiş oldu.¹¹⁷ Pierre l'Hermite, Runciman'a göre "hareketin en işe yaramaz olanı", bir müddet Filistin'de kalacak, 1101 yılında Avrupa'ya dönecek, saygınlığı büyük oranda kaybolmuş olarak Huy'da bir manastırda 1113 yılı civarında ölecektir.¹¹⁸

1.6. HAÇLILAR'IN ANA ORDUSUNUN GELİŞİ

Papa Urbanus'un "*Tanrı'nın düşmanı*" olarak gördüğü Türklere karşı yola çıkan düzenli büyük ordu ise sefere, Mainz'deki Yahudileri "İsa'nın ilk katilleri" diye öldürerek ve mallarını yağmalayarak başladılar.¹¹⁹ Macaristan'da pek çok Hıristiyan da bu öfkeden nasiplerini aldı.¹²⁰ Bu Yahudi nefretinin temelinde, yapılan tefeciliğin büyük bir zulme sebep olması da yer almaktadır.¹²¹¹³³ Mainz şehrinde Kont Emicho'dan korkan 700 kişilik bir grup Yahudi, şehrin piskoposu Ruthard'a sığındılar. Kont Emicho piskoposun evini basarak korkunç bir katliama başladı. Albertus'un, "*nakletmek ne kadar korkunç*" diyerek anlattığı katliamda "*sünnetsizlerin kılıçlarıyla öldürülmektense kendi elleriyle ölmeyi tercih ederek, birbirlerini öldürdüklerini, hatta annelerin süt*

Columbia University Press, 1948), 141. Acımasız Haçlı Reisi Renaud'un idamı için de bakınız: Nadir Karakuş, "Haçlı Acımasızlığının Uç Örneği: Chatillonlu Renaud", *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 2, Sayı 1, Haziran 2018, 91-119.

¹¹⁵ Runciman, *age*, I, 101; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 16.

¹¹⁶ Albert of Aachen, *History of the Journey to Jerusalem, 1095-1099*, trans. Susan B. Edgington, (New York: Routledge, 2016), I, 29-30; Komnena, 307; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 16

¹¹⁷ Komnena, *Alexiad* 307; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Fikret Işıltan (Ankara: TTK Yayınları, 1986), I, 103; *Anonim Haçlı Tarihi (Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum)*, çev. Engin Ayan (İstanbul: Selenge Yayınları, 2013), 52-54.

¹¹⁸ Jean Flori, "Peter the Hermit", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 946948; Serkan Özer, "Pierre l'Hermite, Sıradan Bir Keşiş mi, Haçlı Seferlerinin Mimarı mı?", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, Ocak 2020, Erzurum, 493-522

¹¹⁹ Runciman, *age*, I, 105; İbrahim Ethem Polat, *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, 2008, sayı:5/6, s.

¹²⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 13.¹³³

¹²¹ Runciman, *age*, I, 104

emen çocuklarının boğazlarını kestiklerini” rivayet etmektedir.¹²² Kont Emicho’nun ordusu Macaristan’da dağılacak, yaptıkları taşkınlıklar sonucunda tamamı Macar ordusunca kılıçtan geçirilecek, Kont canını zor kurtaracaktır.¹²³ Mainz de başlayan katliamlar İznik, Antakya ve Kudüs’e kadar, ırk, din, cins ve yaş ayırt etmeyerek, devam edecektir.¹²⁴

Resim 1.1: Haçlıların Mainz’de Yahudi Katliamı, (The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray, 679).

1096 sonbaharından itibaren büyük ve düzenli ordular İstanbul’a gelmeye başladılar. İlk olarak Fransız Kralı I. Henry (ö. 1060)’nin oğlu Prens Hugu de Vermandois (ö. 1101)¹²⁵’in birlikleri ulaştı.¹²⁶ İmparator onu çok çeşitli ikramlara boğarak Prens’in kendisine bağımlılık yemini etmesine ikna etti.¹³⁹

Hemen arkasından Kudüs’e ilk girecek ve “*Kutsal Kabir Muhafızı*” unvanı ile ilk Kudüs Kralı olacak olan Boulogne’lı Dük Godfroi de Bouillion (ö. 1100) İstanbul’a

¹²² Albert of Aachen, *age*. 39.

¹²³ Albert of Aachen, *age*. 40-41.

¹²⁴ Anna Sapir Abulafia, “Jews and the Crusades”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 679-682.

¹²⁵ Alec Mulinder, “Hugh of Vermandois (1057-1101)”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 611. Prens Hugh, Antakya haçlıların eline geçtikten sonra Haçlı liderler tarafından İmparatorla görüşmeye gönderilecek, sonra Bizansdan Fransa’ya dönecek, daha sonra 1101 Haçlı Seferinde Ereğli’de yaralanacak, Tarsus’a kaçacak ve orada 18 Ekim 1101 de ölecektir.

¹²⁶ Fulcherius Carnotensis, *age*. 73; Albert of Aachen, *age*. 48.

ulaşmıştır.¹²⁷ İmparator Aleksios, Godefroi'den de bağıllık yemini istediye de Godefroi bunu yapmayı sürekli erteledi ve diğer kontların gelişini bekledi. Fakat sonunda istemeyerek de olsa kabul etmek zorunda kaldı ve bağıllık yemini etti.¹⁴¹ İmparator'un bu bağıllık yemini konusundaki ısrarlı tavrının nedeni Haçlı Kuvvetleri'nin amacının Doğu'da kendilerine devletler kurmak olduğunu tahmin etmesi ve bu durumun kendi devletine zarar vereceği idi.¹²⁸

Godefroi'den sonra yemin için, 15.000 atlı ve yaya ile gelen Kont Raoul yeminden sonra, bir ara boş kalan imparatorun tahtına laubali bir şekilde oturdu. Kont Baudoin onu kavrayarak tahttan kaldırdı ve İmparator'un kendisi ayakta iken uyruklarının oturmasına bile izin verilmediğini söyleyerek kontu azarladı. Kont Raoul şövalyelerin ayakta kalmalarını hoş karşılamadığını söyleyerek kalktı. İmparator yapılan saygısızlığı çok büyük bir olgunlukla karşıladı ve Türklerle karşılaştığında ordunun genç subayları arasında orta yerde durmasını tavsiye etti.¹⁴³

Bu komutanların İmparator'a bağıllık yemini etmek zorunda kalmalarının bir başka önemli nedeni olarak Fulcher'in şu sözü dikkat çekicidir: "*İmparator ile dostluk tesis etmek herkes için zaruri idi, çünkü onun öğüt ve yardımı olmadan yolculuğumuzu tamamlayamazdık.*"¹²⁹ Nitekim Haçlılar İmparator Aleksios'a yaptıkları bağıllık yemininin karşılığını görmüş ve yolculuklarına devam etmek için gerekli parayı ve binecek atları da alarak memnun olmuşlardı. Gelen ordular derhal Anadolu yakasına nakledilirken bazılarının küçük gruplar halinde İstanbul'u gezmelerine müsaade ediliyordu. Gezenler Bizans başkenti olan bu kadim şehre hayran kalıyorlardı.¹³⁰ Gerçekten, o sırada Avrupa'da nüfus ve zenginlikte İstanbul'a denk şehir yoktu.

Daha sonra, ileride Antakya Prensi olacak ve Danişmentlilere esir düşecek olan Toranto prensi Bohemond¹³¹ ile kız kardeşinin oğlu olup, yokluğunda Antakya kontluğuna vekâlet edecek olan Tancred (ö. 1112)¹³² bağıllık yemini ettiler. Trablusşam kontluğunun temelini atacak olan ve Fransa'nın en köklü ailelerinden birine mensup

¹²⁷ Nicolle David, *Birinci Haçlı Seferi*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2013), 15.

¹²⁸ Demirkent, *Sultan Kılıcarşlan I*, 25. ¹⁴³ Komnena, *age.* 317, 320.

¹²⁹ Fulcherius Carnotensis, 81; Yıldız, *age.* 33.

¹³⁰ Yıldız, *age.*,31: "Ah! Ne kadar mükemmel ve güzel bir şehir! Hünerle şekillendirilmiş harikulade eserler olan ne kadar çok ve manastır ve saraylar içinde bulunmakta...". ¹⁴⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 15.

¹³¹ Bkz. Nadir Karakuş, "Müslümanlara Esir Düşen Haçlı Soyluları", *NEÜİF Dergisi*, 45, 2018, s.51-74.

¹³² Bkz. Robert L. Nicholson, *Tancred: A Study of His Career and Work in Their Relation to the First Crusade and the Establishment of the Latin States in Syria and Palestine* (Chicago: University of Chicago Press, 1940); Aryeh Grabois, "Tancred", *The Crusades An Encyclopedia* Alan V. Murray Editor (California: ABC-CLİO, Inc, 2016), 1143-1145.

olan Toulouse Kontu Raymond de Saint-Gilles (ö. 1105), Normandiya Kontu Robert de Flandre (ö. 1111)¹³³, Godefroi'in kardeşi olan ve ileride Urfa Kontluğunu kuracak, sonra Kudüs kralı olacak olan Baudouin de Boulogne (ö.1118)¹³⁴ ve diğer soylular İstanbul'a ulaşarak İmparator'a bağlılık yemini ettiler.¹³⁵ Ve “*Türklere karşı savaşmak üzere*” İznik'e doğru yola çıktılar.¹³⁶ Birinci Haçlı Seferine katılan orduların miktarı her kaynakta çok farklı miktarlarda belirtilmekte olup,¹³⁷ Işın Demirkent bütün eski ve modern tarihçilerin verdikleri rakamların analizinden yola çıkarak 33.000-50.000 süvari sonucuna varmıştır.¹³⁸ Birinci Haçlı Seferi'ne katılan orduların, kontlarının ve düklerinin kumandasında ayrı hareket etmelerinden dolayı bu rakamlar sağlıklı olarak verilememiştir.

1.7. HAÇLILAR'IN İZNIK KUŞATMASI

Türkiye Selçuklu Sultanı I. Kılıcarıslan, Pierre l'Hermitte'in ordusunu kolay bir şekilde imha edince arkadan gelen Haçlıları önemsemeyerek Anadolu birliği açısından önemi büyük olan Ermeni Gabriel'e ait Malatya'yı ele geçirmek üzere 1097 ilkbaharında Malatya üzerine yürüdü.¹³⁹ Kendinden oldukça emin olan Türkiye Selçuklu Sultanı, eşi ve çocukları ile hazinelerini de İznik'te bırakmıştı. I. Kılıcarıslan'ın İznik'te olmaması ise, Haçlılar için oldukça büyük bir avantaj, şehrin muhasarası için ise bulunmaz bir fırsat oldu. Pierre l'Hermitte'in disiplinsiz ordusu karşısında kazandığı zafer ise, I. Kılıcarıslan'ın daha sonra gelen Haçlıları küçümsemesine neden olurken, Haçlılara ise büyük bir avantaj sağladı.

İznik şehri, kendi adını taşıdığı gölün doğusunda Büyük İskender'in (M.Ö. 336/323) kumandanlarından Antigones tarafından M.Ö. 316'da kurulmuştu. Rakibi General Lysimakhos, M.Ö. 301'de Antigonus'u yenerek şehre, karısının adından

¹³³ Jan Anckaer, “Robert II of Flanders (d.1111)”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 1039.

¹³⁴ Alan V. Murray, “Baldwin I of Jerusalem”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray* (California: ABC-CLIO, Inc, 2016), 132.

¹³⁵ Albert of Aachen, *age*. 56. “*Bohemand became the emperor's man*”. (Bohemond, İmparator'un adamı oldu.)

¹³⁶ Runciman, *age*. I, 131.

¹³⁷ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 20'de rakam olarak 30.000 sayısı verilir. Bu rakam İstanbul'a kadar sağ salim ulaşmış olan Haçlıların adedidir.

¹³⁸ Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013), 7-12.

¹³⁹ Mateos, *age*.187; Demirkent, *Sultan I. Kılıç Arslan*, 24, Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 29.

esinlenerek Nikaia adını vermişti.¹⁴⁰ İznik ise, Nikaia'nın Türkçeleştirilmiş şeklidir. Doğu Roma hâkimiyetinde ise, Opsikon Thema (askeri valilik) sisteminin merkezi olmuştur.¹⁵⁹ I. Konstantinos (306-337) Hıristiyanlığın dogma ve esaslarının kararlaştırıldığı I. Ökümenik Konsilini 325 yılında İznik'e toplamıştı.¹⁴¹

İznik Şehri'ni saran surlar 4970 m. uzunluğunda, 11 m. yüksekliğinde olup, 17 m. yüksekliğe sahip 144 tane kare veya yarım yuvarlak kule ile güçlendirilmişti.¹⁴² Şehirdeki garnizon oldukça kuvvetliydi.¹⁴³ Ancak yine de takviyeye ihtiyaçları vardı. Bunun farkında olan İznik'teki I. Kılıcarslan'ın adamları derhal Sultan'a haber göndererek şehir tamamen kuşatılmadan buraya takviye kuvvetlerinin sokulmasını rica ettiler. I.

Kılıcarslan bu talebi almasına rağmen şehre zamanında yardım ulaştıramayacak kadar uzakta idi.¹⁴⁴

Nitekim beklenen olumsuzluk tecelli etmiş ve daha öncü birlikler görünmeden ilk Haçlılar 16 Mayıs'ta İznik önlerine gelerek derhal kuşatmayı başlatmışlardı. Palekanon'da (Maltepe)¹⁴⁵ toplanan Haçlılar, Godefroi de Bouillon liderliğinde 26 Nisan'da buradan ayrılarak İzmit'e hareket ettiler. Bu sırada I. Kılıcarslan'ın Malatya'da Ermenilere karşı bir askerî harekâta olması da Haçlılar için önemli bir avantajdı.¹⁴⁶ Haçlıların önemli avantajlarından birisi de Bizanslı kumandan Manuel Butumites kumandasında bir istihkâm birliğinin onlara refakat etmesi idi. Yol kenarında daha önce Kılıcarslan'ın imha ettiği Pierre l'Hermite ordusunun kemikleri görünüyor, ihtiyatlı hareket eden Haçlılar, öncüler ve istihkâm birlikleri ile yol güvenliğini sağlıyorlardı. Godefroi, 6 Mayıs 1097'de İznik önlerine geldiğinde yanındaki Tancred ile birlikte kuzey ve doğu surlarına karargâhlarını kurdular. Güney sur kesimi ise, Toulouse Kontu için boş bırakılmıştı.¹⁴⁷

---

¹⁴⁰ Aphrodite Papayianni, "Nicaea, Empire of", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 800-802. ¹⁵⁹ Ahmet Güneş, "İznik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c. 23 (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), 545-547; Aşıkpaşazade, *Tarih* (Atsız), 105, 109, 118, 119.

¹⁴¹ Vera Stefanidou, "Nicaea (Antiquity)", *Encyclopaedia of the Hellenic World, Asia Minor*, Foundation of the Hellenic World, (2003), 2-3; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, (Ankara: TTK Yayınları, 2011), 44.

¹⁴² Demirkent, *Sultan I. Kılıç Arslan*, 25; geniş bilgi için bkz. Clive Foss, (1991). "Nicaea", ed. Alexander Kazhdan, *Oxford Dictionary of Byzantium*, London and New York: Oxford University Press. pp. 1463-1464.

¹⁴³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 30.

¹⁴⁴ Runciman, *age*. I, 136.

¹⁴⁵ Burası ayrıca 1329'da Orhan Gazi'nin Bizans İmparatorluk ordusunu yeneceği yerdir .

¹⁴⁶ Urfalı Mateos, *age*. 187.

¹⁴⁷ Runciman, *age*. I, 136.

İznikte kalan garnizon Malatya önlerindeki Selçuklu Sultanı I. Kılıçarslan'a haber göndererek şehrin imdadına koşmasını istedi. Bu sırada bir başka Haçlı ordusu da gelerek 16 Mayıs'ta şehrin güney sur kesimini kuşatmıştı. Başlarında da Toulouse Kontu Raymond St. Gilles vardı.¹⁴⁸ Boş kalan batı surları ise İznik gölünün sığ olan suları içinden yükselmekte ve bu da Selçuklulara gölden ikmal ve yardım sağlama imkânı sağlamakta idi.¹⁴⁹

Güney İtalya'dan yola çıkan Norman lideri Bohemond ise Raymond'un İznik'i kuşatmasından kısa bir süre önce ordusunun başına geçmişti.¹⁵⁰ Bohemond'un gelmesi ile erzak ve ikmal sıkıntısı çeken Haçlıların durumları düzelmiş, Bohemond'un Bizans ile yaptığı başarılı anlaşmalar neticesinde kara ve denizden iâşe maddeleri akmaya başlamıştı.¹⁵¹ Anlaşıldığı kadarıyla Bizans, Balkanlar'daki eski dişli rakibi olan bu Norman liderini daha fazla karşısına almak istemiyordu. Bu olayların yaşanmasından yaklaşık on beş gün sonra; 3 Haziran'da da diğer Haçlı liderleri Haçlı ordugâhına vasıl olmaya başladılar. Bu liderler Normandia Kontu Robert ile Etienne de Blois idiler.¹⁵²

Böylece Haçlı ordusu İznik önlerinde toplanmış oldular. Başlarında bir başkomutan olmamasına rağmen, yine de bir bütünlük teşkil ediyorlardı. Aralarında kararların ortaklaşa alınması da onların bu bütünlüğünü devam ettiriyordu.¹⁵³ Tatikios¹⁵⁴ kumandasındaki 2.000 kişilik bir Bizans birliği Haçlıları takviye ederek, önemli bir can suyu olmuştu.¹⁵⁵

Haçlı Orduları, kuşatmada surları sarsarak yıkmak için şahmerdan, lağım kazmak için kullanılan ve lağımçılara siper olan kulübeler (scrofa), ahşap kuleler ve mancınıklar (petraria, tormentum), iki katlı olup içi ve dışı köseleyle kaplı hücum

---

¹⁴⁸ Susan Edgington-Carol Sweetenham, *The Chanson D'Antioche: An Old French Account of the First Crusade*, Routledge 2011, 391.

¹⁴⁹ Clive Foss, "Nicaea" edit. Alexander Kazhdan, *Oxford Dictionary of Byzantium*, (London and New York: Oxford University Press, 1991), 1464.

¹⁵⁰ Jay Rubenstein, *Armies of Heaven: The First Crusade and the Quest for Apocalypse*, (New York: Basic Books, 2011), pp. 71–2.

¹⁵¹ Runciman, *age*. I, 137.

¹⁵² William H. Aird, Robert Curthose, Duke of Normandy c. 1050–1134, (Woodbridge, UK: Boydell Press, 2008), 43–44.

¹⁵³ Runciman, *age*. I, 137

¹⁵⁴ Işın Demirkent, *Bizans Tarihi Yazıları, Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, (İstanbul: Dünya Kitapları, 2005), 175–196; Alexios G. C. Savvides, "Tatikios, The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray, (California: ABC-CLIO, Inc, 2016), 1149 ve: John France, "The Departure of Tatikios from the Crusader Army", *Bulletin of the Institute of Historical Research* 44 (1971), 137–148.

¹⁵⁵ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 32.

kuleleri yapmışlardı.¹⁵⁶ Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'un Palekanon'da ikmal desteğine nezaret ederek hazır kıta beklemesi de Haçlılar için büyük bir avantaj teşkil ediyordu.¹⁵⁷ Gelen ordulara karşı uzun müddet dayanamayacağını anlayan kaledeki garnizonun, Kılıcarslan'a acil mesaj göndererek derhal dönmesi gerektiğini belirten mesaj Kılıcarslan'a ulaşınca durumun vehametini anlayarak Malatya Kuşatmasını kaldırıp İznik'e geldi.¹⁵⁸ Beraberinde Danişmend Gazi kumandasında bir Türk imdat ordusu da vardı.¹⁵⁹ Fakat kuşatmanın üzerinden bir aydan fazla zaman geçmişti ve yerleşmiş olan Haçlılara karşı yorgun Kılıcarslan ve ordusunun kuşatmayı yarma girişimi başarısız oldu. Albertus, çok abartılı olarak Kılıcarslan'ın 500.000, Haçlıların ise 400.000 askeri olduğunu yazmaktadır.¹⁶⁰ Haçlılar, Kılıcarslan'ın askerlerinden şehit düşenlerin başlarını Selçukluların morallerini bozmak için mancınıklarla kaleye atıyorlardı.¹⁶¹ (Bak. Resim 1.2.) Sultan kuşatmayı yaramayacağına kanaat getirince geri çekilmek zorunda kaldı. I. Kılıcarslan, 21 Mayıs'ta geri çekilme kararı aldıktan sonra Kale'ye haber göndererek "*Bundan böyle kendiniz için en doğru bulduğunuzu yapın*" talimatını verdi.¹⁶² Haçlı kronikleri bu sırada Kılıcarslan'ın öldürülen askerlerinin sayısını 200 olarak verdiklerine bakacak olursak, Selçuklular küçük kayıplarla Haçlıların önünden çekilmiş ve onları daha sonra bir meydan savaşında yenmeyi tasarlamışlar gibi görünüyor. Nitekim aynı Haçlı kroniği Kılıcarslan'ın bu yenilgiden sonra Anadolu içlerine çekildiğini söyler.¹⁶³

---

¹⁵⁶ Komnena, *Alexiad*, 325-327; Ebru Altan, "Anadolu'da Haçlılara Karşı Savaş", *Tarih Dergisi*, Sayı: 47 (2008), 75-104.

¹⁵⁷ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 32.

¹⁵⁸ Demirkent, *Sultan I. Kılıç Arslan*, 26.

¹⁵⁹ Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi*, 33.

¹⁶⁰ Albert of Aachen, *age.*, 61. Mateosda, Kılıcarslan'ın 600.000 askeri olduğunu yazmaktadır. ; Urfalı Mateos, *age.* 190.

¹⁶¹ Engin Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi (Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum)*, (İstanbul: Selenge Yayınları, 2013), 68; Albert of Aachen, 64.

¹⁶² Komnena, *Alexiad*, 326.

¹⁶³ Fulcherius Carnotensis, *age.* 82.

Resim 1.2: Haçlıların, Türklerin kesik başlarını mancınıklarla İznik kalesine atmaları. (The Crusades an Encyclopedia, Alan V. Murray, 447).

Kılıcarslan'ın çekilmesine rağmen kaledeki garnizon direnmeye devam etti. Selçuklu kale müdafilerinin surlardan attıkları uçları demir kancalara bağlanmış halatların Haçlılara saplanması ile onların yukarı çekilerek imha etmeleri Haçlıları dahidahi dehşete düşürmüştü.¹⁶⁴ Karadan çok sıkı bir kuşatma vardı ama göl tarafından surların dışarıyla bağlantısı sürüyordu. Buradan yiyecek, silah ve her türlü ihtiyaçlarını tedarik edebiliyorlardı. Haçlı liderleri bu bağlantıyı kesmek için imparatorundan yardım istediler. İmparator küçük ve hafif, yüz asker taşıyabilen tekneler hazırlatarak Gemlik'e yolladı. Buradan tekneler arabalara yüklenerek sabah gün doğarken göle indirildi.¹⁶⁵ Böylece şehrin destek bağlantıları tamamen kesilmiş oldu.¹⁶⁶ Fatih Sultan Mehmet aynı taktikle 1453 yılında İstanbul'u fethdecektir. Kaledeki garnizon artık direnme imkânı kalmayınca, Haçlılara teslim olmaksızın Doğu Roma İmparatoru'na teslim olmanın daha akıllıca olacağına inanarak, Tatikios'un arabuluculuğuyla İmparator'la

¹⁶⁴ Fulcherius Carnotensis, *age*. 83.

¹⁶⁵ Komnenos, *age*. 328; Albert of Aachen, *age*. 68.

¹⁶⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 33

anlaştılar.¹⁶⁷ İmparator Aleksios'un Peçeneklerden oluşan birlikleri, göl tarafından şehre girip şehri İmparator adına 18 Haziran 1097'de Kılıçaslan'ın hanımı, çocukları ve hazineleriyle birlikte teslim aldılar.¹⁶⁸ Haçlılar sabah olunca kale surlarına çekilmiş Doğu Roma bayraklarını görünce çok öfkeleniler.¹⁶⁹ Fakat İmparator onlara ganimetten pay vererek memnun etti. Haçlıların onar kişilik gruplarla şehri gezmelerine müsaade etti. Kılıcarslan'ın hanımı¹⁶⁹ ve çocukları da hükümdarlara yaraşır şekilde ağırlanarak İstanbul'a götürüldü. İmparator, Çaka Bey'in oğlunun idaresi altında olan İzmir'i geri almak için orduyla beraber Kılıcarslan'ın eşini de yolladı. Böylece İzmir Beyi hiç direnmeden şehri teslim etti.¹⁷⁰

Böylece Anadolu Selçuklu Devleti başkenti İznik, Doğu Roma'nın eline geçmiş oldu. Türklerin İznik'i geri almaları ancak yaklaşık 234 sene sonra, 2 Mart 1331 de Sultan Orhan Gazi'ye nasip olacaktır.¹⁷¹

Diğer yandan İznik'in Haçlılara değil de anlaşma gereği de olsa Bizans'ın olması Haçlı liderleri arasında hoşnutsuzluğa neden oldu.¹⁷² Halbu ki imparatora bağlılık yemini ederek alacakları yerleri imparatora devretmeye söz vermişlerdi. Bundan sonra böyle bir olumsuzluğu yeniden yaşamayacaklar, sadece Ankara'yı imparator'a teslim edecekler; Urfa, Antakya, Kudüs ve Trablusda dört Kontluk sahibi olacaklardır.

1.8. ESKİŞEHİR MAĞLUBİYETİ: DORYLAİON SAVAŞI (1 TEMMUZ 1097)

Haçlılar 26 Haziran'da Doğu Roma komutanı Türk asıllı Tatikios¹⁷³ rehberliğinde Antakya'ya doğru yola çıktılar. Fakat çok kalabalık ordunun beraber yol alması çok zor olduğundan, iki ayrı ordu olarak devam etmeye karar verdiler.¹⁷⁴ Birinci gruba Bohemond ikinci gruba ise Kont Raymond Saint Gilles kumanda ediyordu.

---

¹⁶⁷ Fulcherius Carnotensis, 83; Raimundus Aguilers, *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi, Yayına Hazırlayan Süleyman Genç*, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2019), 60.

¹⁶⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 33.

¹⁶⁹ Bu hanım Çaka Bey'in kızıdır. Bkz. Runciman, *age.* I, 140.

¹⁷⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, "İzmir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 23 (Ankara: TDV Yayınları, 2001), 515.

¹⁷¹ Ahmet Güneş, "İznik", TDVİA. c. 23, (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 545-547.

¹⁷² Fulcherius, İmparator Aleksios'un bu hoşnutsuzluğu gidermek için Haçlı liderlerine altın ve gümüş hediyelerle, değerli elbiseler verip onların gönüllerini aldığı anlatılır. Carnotensis, *age.*, 84.

¹⁷³ Işın Demirkent, *Bizans Tarihi Yazıları, Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*, (İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2005), 175-196.

¹⁷⁴ Comnena, *Alexiad*, 332; Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi*, 72; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 34.

Haçlılar, hangi yoldan giderlerse gitsinler Eskişehir'den geçmek zorunda idiler.¹⁷⁵ Beraberlerinde yine onlara bu bilmedikleri arazilerde rehberlik yapmak üzere Bizanslı tecrübeli kumandan Tatikios bulunuyordu. Haçlı ordusunun ikiye ayrılmasının en önemli nedeni ise ikmal ve iâşe işlerinin kolaylaştırılması amacını taşıyordu.¹⁷⁶ Sultan Kılıcarslan, İznik'ten çekilince Danişmendli Gümüştegin (ö. 1104)¹⁷⁷ ve Kayseri Selçuklu beyi Hasan'dan acele yardım istemişti. Haçlıların yola çıktığını öğrenince Eskişehir'in 3 km. kadar kuzeydoğusunda, Porsuk ve Sarısu arasında, İstanbul'dan güneye ve doğuya giden yolların kavşak noktasında Dorylaion¹⁷⁸ ovası tepelerine (Albertus'a göre: Degorganhi Vadisi) siperlendi.¹⁷⁹ Fulcher, Türklerin tuzak hazırladıklarının duyulduğunu yazmaktadır.¹⁸⁰ Kılıcarslan, ailesini hazinesini ve başkentini de yitirmesine rağmen mücadeleye devam etmesi haçlı kaynaklarınca takdir edilir ve bu tavrı, ruhunun derinliklerinde yatan göçebe anlayışına bağlanır.¹⁸¹ Fulcher, Emir Karaca, Emir Atsız ve diğerleri ile 360.000 savaşı olduklarını yazmaktadır.¹⁸² Gesta da aynı rakamı vermektedir.¹⁸³

Haçlı ordusu da gece vakti vadiye gelip konakladılar. Sabah olunca Türklerin şiddetli bir ok yağmuru hücumu ile Bohemond şaşkına döndü. Derhal savunma pozisyonuna geçti ve gerideki orduya acil yardım çağrısında bulundu. “*Türkler, silahları birbirine sürttürerek ve naralar atarak, vahşice bir ok yağmuru ile saldırdılar. Sersemleşmiş ve geride pek çok ölü ve yaralıyla biz derhal arkamızı dönüp kaçtık...*”¹⁸⁴ İlk ölen, İmparator'un tahtına oturan Paris Kontu Raoul oldu. En önde saldırarak kırk askerinin arasında can verdi.¹⁸⁵ Haçlılar bütün umutlarını kaybetmek üzere iken ikinci ordu öğlen saatlerinde yardıma yetişince, bu ordudan haberi olmayan veya bu kadar çabuk yardıma geleceklerini tahmin etmeyen Kılıcarslan bütün ağırlıkları ve

---

¹⁷⁵ İlk Haçlıların yol güzergâhı için bkz. William M. Ramsay, *The Intermixture of Races in Asia Minor*, (London: Forgotten Books, 1917), 74-82.

¹⁷⁶ Fulcherius Carnotensis, *age*.85.

¹⁷⁷ Alexios G. C. Savvidos, “Danishmendids”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 345-346.

¹⁷⁸ Demirkent, *Bizans Tarihi Yazıları*, 83-96.

¹⁷⁹ John France, “Dorylalon, Battle of (1097)”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 363-364; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 34.

¹⁸⁰ Yıldız, *age*.68.

¹⁸¹ Runciman, *age*. I, 141.

¹⁸² Yıldız, *age*.42.

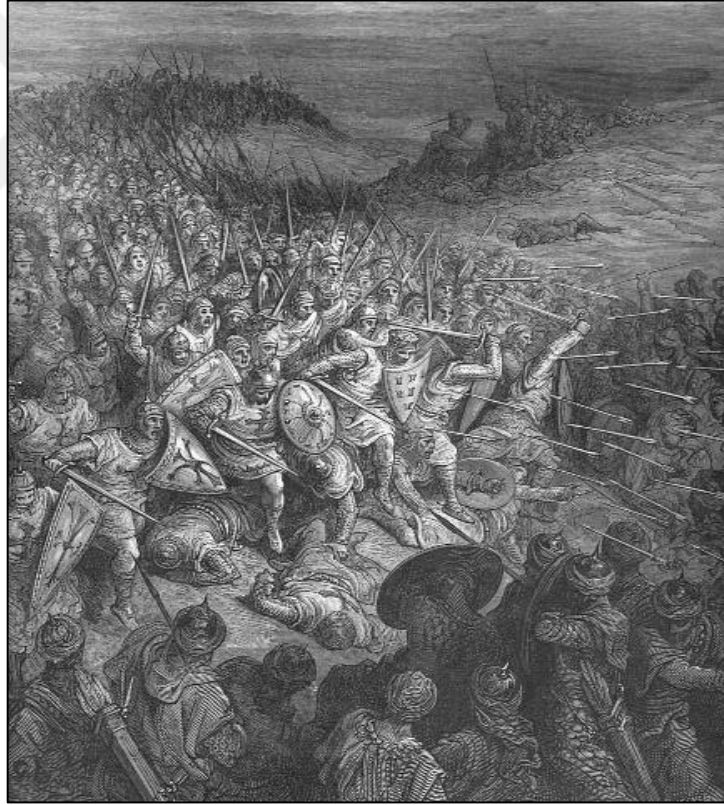
¹⁸³ Gesta Francorum, *age*.73.

¹⁸⁴ Yıldız, *age*.43.

¹⁸⁵ Harold Lamb, *Haçlı Seferleri, Demir Adamlar ve Azizler*, (İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2010), 141.

hazinelerini de bırakarak çekilmek zorunda kaldı.¹⁸⁶ Willermus, “daha önce hiç görmedikleri deve sürüleri” ele geçirildiğini yazmaktadır.¹⁸⁷ Gesta, ikinci ordu yetişmese hiç kimsenin kurtulamayacağını, “Türklerin atılganlık, cesaret ve becerisi”nin benzersiz olduğunu yazar. “Hıristiyan inancına sahip olsalar, yeryüzünde onlardan daha güçlü askerler olamayacağını ve kendilerinin bile yenemeyeceğini” ifadelerini de ekler.²¹⁰

Işın Demirkent, aynı yazarın, Kılıcarslan çekilirken yardıma gelen kuvvetlerle karşılaştığını nakleder. Yardıma gelenler, neden korktuğunu, babasının hiçbir savaştan kaçmadığını, yardıma geldiklerini söylerler. Kılıcarslan, Haçlıların kuvvet ve cesaretlerini anlatarak onları esir alıp bağlamayı düşünürken bu kadar kaldıklarını anlatır.¹⁸⁸ Kılıcarslan’ın kahramanca savaşmasına rağmen, İznik’ten sonra bu ikinci tecrübesizliği ve istihbarat zaafı sonucu Haçlılara Kudüs yolu açılmış oldu.

Resim 1.3: Dorylaion Savaşı,(The Crusades An Encyclopedia Alan Murray, 364).

¹⁸⁶ Komnena, *Alexiad*, 332-334.

¹⁸⁷ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği, Başlangıcından Kudüs'ün Zaptına Kadar*, Tercüme ve Notlar Ergin Ayan, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2016), 133.

¹⁸⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 36.

Eskişehir’de zafer kazanan Haçlılar 3 Temmuz da Konya tarafına yola çıktılar. Kılıcarslan tüm yol boyunca bölgeyi boşaltıp, tarlaları yakıp, suları kullanılamaz hale getirerek Haçlıların işini zorlaştırdı.¹⁸⁹ Konya ise Selçuklular tarafından tamamen boşaltılmıştı. Ereğli yakınlarında Kılıcarslan, Gümüştekin ve Emir Hasan tekrar Haçlılara saldırsalar da netice alamadılar. Hatta Emir Hasan bu mücadele esnasında şehit oldu ve onun can verdiği bu yere “Hasan Dağı” denilerek onun hatırası ölümsüzleştirildi.¹⁹⁰ Burada Tankred ile Baudouin ayrılarak Gülek Boğazı’ndan Çukurova’ya, diğer grup ise

Maraş tarafına yola devam ettiler. Baudouin, Maraş’ta ağabeyi Godefroi’dan seksen şövalyelik (Mateos yüz atlı demektedir) bir birlik alarak o sırada Türklerin elinde olan Tell- Başir’i ele geçirdi.¹⁹¹

Bundan kısa süre sonra da biraz da şansının yaver gitmesi ile Baudouin Urfa¹⁹² Kontu Thoros’un¹⁹³ yerine Urfa Haçlı kontu olacaktır.¹⁹⁴ Ana ordu ile hareket eden Haçlılar ise 1098’de uzun bir mücadeleden sonra Antakya’yı ele geçirerek burada bir prinkepslik kurdular. Bohemund Ocak 1099’da Antakya’nın Prinkepsi oldu.¹⁹⁵ Ertesi sene de yol kendilerine açıldığı için Kudüs’ü ele geçirerek burada Kudüs Krallığını tesis ettiler.

1.9. BOHEMUND’UN ESİR ALINMASI

Bohemond, 1098 yılında Antakya’nın ilk lideri olmuştu. Ardından da Musul emiri Kürboğa’nın kudretli orudusu Antakya önlerinde Müslümanlar arasındaki bölünmüşlüğü acı bir sonucu olarak yenilince Bohemond’un gücü daha da artmıştı. Bundan sonra Norman lideri Antakya Haçlı Prinkepsi olarak görülecektir. 1100 yılı yazında Bohemund, Malatya’nın hâkimi olan Ermeni Gabriel’in, kendisini kuşatan Gümüştekin’e karşı yardım istemesi üzere Malatya’ya doğru yola çıktı.¹⁹⁶ Gabriel’in yardım isterken şehri Bohemond’a teslim etmek istediği, Urfa’da Toros’un da aynı şeyi

---

¹⁸⁹ Yıldız, *age*, 46-48.

¹⁹⁰ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 37.

¹⁹¹ Mateos, *age*.193-194.

¹⁹² Cristopher Mac Ewitt, “Edessa, City Of”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 373-384.

¹⁹³ Rosemarry Morris, “T’oros of Edessa (d. 1098)”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 1185,1186.

¹⁹⁴ Albert of Aachen, *age*. 93- 95. Bu törende Toros, her ikiside belden yukarısı çıplak olmak üzere, Baudouin’i, geniş bir gömleğin içine alarak göğüslerini birbirlerine sürterek evlat edinmişti..

¹⁹⁵ Altan, *age*. 91.

¹⁹⁶ Mateos, *age*. 204-205.

yaptıktan sonra başına gelenleri hatırlayıp Gümüştekin'e ihbar ettiği de rivayet edilmektedir.¹⁹⁷ Dânişmendli Gümüştekin, gelişmeleri zamanında haber alarak yolda

Bohemond'a tuzak kurdu. Bohemond'un yanındakilerin tamamı kılıçtan geçirildi, Bohemond ve kuzeni Richard de Salerno esir edilerek Niksar kalesinde hapse tıkıldılar.¹⁹⁸ Bohemond'u kurtarmak için 1101 de büyük bir haçlı ordusu Niksar'a giderken Merzifon'da, Kılıcarıslan, Gümüştekin ve Rıdvan'ın orduları tarafından tamamen imha edileceklerdir.¹⁹⁹ Bohemond ise Gümüştekin tarafından fidyeyle serbest bırakılacak, fidye bedelini civarındaki Türkler'den acımasızca çıkaracak, Avrupaya dönecek, Papa ve Fransa kralı ile birlikte Doğu Roma İmparatoru üzerine savaş açacaktır.

Harita 1.4: Haçlı Devletleri .(İşın Demirkent , Haçlı Seferleri, 74).

¹⁹⁷ Gülay Öğün Bezer, *Türkiye Selçuklu Tarihi*, (Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 2012), 43.

¹⁹⁸ Fulcherius Carnotensis, *Fulcheri Carnotensis Historia Hierosolymitana*, Hazırlayan: Mukadder Yıldız (İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1999), 124; Albert of Aachen's, *History of the Journey to Jerusalem*, Volume 2: Books 7-12. The Early History of the Latin States, 1099-1119 (England-USA: Ashgate Publishing Company, 2013), 28-29,

¹⁹⁹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 66-70.

İKİNCİ BÖLÜM

1101 YILI HAÇLI SEFERLERİ

2.1. 1101 YILI HAÇLI SEFERLERİNİN SEBEPLERİ VE HAZIRLIKLARI

Birinci Haçlı seferi sonucu kurulan kontlukların, önce konumlarını korumak, sonra topraklarını genişletmek için büyük ordulara ve insan gücüne ihtiyaçları vardı. Urbanus'un yerine seçilen Papa II. Pascalis (1099-1118)²⁰⁰, 1099 Aralık ayında kilise merkezlerine haber göndererek yeni ordular kurulması için hazırlık yapılmasını emretti. Urbanus'un vaad ettiği tüm imtiyazları aynen tanıyacağını ve yeni bir sefer düzenlemenin şart olduğunu beyan etti. Böylece Milano başpiskoposu Anselm de Buis (ö. 1101) idaresinde Lombardlar, Kont Etienne de Blois (ö. 1102)²⁰¹ idaresinde Fransızlar ve Marşal Konrad idaresinde Almanlar olmak üzere üç ordu oluşturuldu.²⁰²

2.2. ORDULARIN ANADOLUYA GİDİŞLERİ

İlk olarak Lombardlar 13 Eylül 1100'de yola çıktılar. İmparator, bir birlik görevlendirerek bu orduyu Macaristan sınırında karşılayıp, Filibe, Edirne dışı ve Tekirdağ yanında olmak üzere üç parça halinde konuşlandırdı.²⁰³ Her grup etrafına yağma, tecavüz ve türlü taşkınlıklarda ileri gidince bir an evvel Anadolu'ya nakledilmek üzere Bizans surları dışında bir ordugâha nakledildi. Bu defa karşıya geçmeye itiraz ettiler. İmparator, azıklarını kesince de Blakhernae²⁰⁴ sarayının kapısını kırıp, İmparatorun kendi öz kanından

²⁰⁰ Uta-Rnata Blumenthal, "PaschallII (d.1118)", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 933-934.

²⁰¹ Alec Mulinder, "Stephen of Blois (d.1102)", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 1122-1123.

²⁰² George T. Beech, "Contemporary views of William the Troubadour, IXth duke of Aquitaine", in *Medieval Lives and the Historian: Studies in Medieval Prosopography*, ed. Neithart BULST and Jean-Philippe GENET (Kalamazoo: Medieval Institute Publications, 1986), 73-75; BEECH, George T., "The ventures of the dukes of Aquitaine into Spain and the crusader East in the early twelfth century", *Haskins Society Journal* 5 (1993), 61-65; Alec Mulinder, "Crusades of 1101", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray Editor* (California: ABC-CLIO, Inc., 2016), 304-307.

²⁰³ James Lea Cate, "The crusade of 1101", in *A History of the Crusades*, ed. Setton, (Madison: University of Wisconsin Press, 1969-89) 1: 343-48.

²⁰⁴ Odo de Deuil, *The Journey of Louis VII to the East*, nşr. çev. V. G. Berry, (New York, 1948), 65.

bir genç ile çok sevdiği aslanlardan birini öldürmeleri herkesi dehşete düşürdü.²⁰⁵ Milan başpiskoposu ve Biandrate Kontu bin bir zorlukla bu asi kitleyi ordugâha geri döndürdüler. Toulouse Kontu Raymond (1093-1105) arabuluculuğu ile karşıya geçmeyi kabul ederek İzmit yakınlarında bir karargâha yerleştiler. Kont Etienne de Blois (ö. 1102), Birinci Haçlı Seferinde, Antakya kuşatmasında ordudan ayrılarak Fransa'ya geri dönmüştü. Fatih William'ın kızı olan karısı Adela (ö. 1137)²⁰⁶ bu durumu hep hatırlatıp itibarını kurtarmaya teşvik ediyordu.²⁰⁷ Bu yeni haçlı seferine zoraki de olsa pek çok şövalye ile birlikte katıldı.²⁰⁸ Karısının zorlamasıyla çıktığı bu seferde de eski alışkanlığı avcılıktan vazgeçmedi. Yanında şahinleri, tazılarıyla sefer boyunca avcılık da yaptı.²⁰⁹

İkinci olarak Alman İmparatoru IV. Heinrich'in marşalı Konrad, kumandasında 2.000 Almanla İzmit'e kavuştu.²¹⁰ Üçüncü grup ordu Fransızlar ise İtalya üzerinden Adriyatik'i geçip Mayıs ayı başında İstanbul'a geldi ve İzmit'e geçerek öbür iki ordu ile birleşti. İmparatorun tavsiyesi ile İstanbul'da bulunan Toulouse kontu Raymond'un sefere kumanda etmesini kabul ettiler.

Albertus, toplanan ordunun 260.000 kişi,²¹¹ Anna ise 50.000 atlı,100.000 yaya olduklarını yazar.²¹² İmparator, Tzitas kumandasında 500 kişilik bir muhafız birliğini, rehberlik ve destek olarak yanlarına verdi.²¹³ 19 Haziran 1097'de başkenti İznik'i, sonra da topraklarının büyük kısmını kaybeden Kılıcarslan, bu defa gelen ordulardan haber alır almaz Danişmendli Gümüştekin, Haleb Meliki Rıdvan, Harran Emiri Karaca ve Artuklu Beyi Belek'den yardım istemiş ve hepsi yardıma gelerek Kılıcarslan liderliğinde bir araya toplanmışlardı.²¹⁴ Hepsi toplam 20.000 kişi idiler.²¹⁵ Birinci Haçlı Ordusunun neler yaptığı

---

²⁰⁵ Albert of Aachen's, *History of The Journey to Jerusalem, Volume 2: Books 7-12. The Early History of the Latin States, 1099-1119*, Translated by Susan B. Edgington (England-USA: Ashgate Publishing Company, 2013), 61.

²⁰⁶ Kimberly A. Lo Prete, "Adela of Blois (d.1137)", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 14.

²⁰⁷ Natasha Hodgson, "Women", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 1289. Burada (yatak odasında bile) ifadesi var. ("Adela used the art of seduction to encourage him to return to the Holy Land in 1101").

²⁰⁸ Albert of Aachens, *age. 62*; Alec Mulinder, *age. 306*.

²⁰⁹ Nadir Karakuş, *Haçlı Seferlerinde Av ve Avcı*, (Konya: Çizgi Kitabevi, 2020), 30.

²⁰⁹ Albertus, *age. 62*.

²¹⁰ Albertus, *age.62*.

²¹¹ Albertus, *age, 63*.

²¹² Anna Komnena, *Alexiad*, 346.

²¹³ Işın Demirkent, 1101 yılı Haçlı Seferleri, Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı, (İstanbul: Dünya Yayınları, 1995), 28.

²¹⁴ Kerimüddin Mahmud-i Aksarayı, *Müsameretü'l Ahbar*, Çev. Mürsel Öztürk, (Ankara: TTK Yayınları, 2000), 20-21; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 64-65. ²³⁹ Albertus, *age. 66*.

²¹⁵ Albertus, *age. 66*.

etmeden onların önü sıra çekilerek yollarındaki tarlaları yakıyor, su kaynaklarını kullanılmaz hale getiriyordu.²¹⁸

Haçlı ordusu 2 Temmuz 1101'de Çankırı Kalesi'ni kuşattı ise de kaleyi ele geçirmeyi başaramadı ve Merzifon'a doğru yollarına devam ettiler.²¹⁹ Yol boyunca Türklerin tacizleri devam etti. Kılıcarslan, öncü ve artçı birliklerle, su ve yiyecek aramak için ayrılanları avlayarak hem sayılarını azaltıyor hem de morallerini bozuyordu. Kont Raymond, Kastamonu kalesini alarak, Ankara ile birlikte İmparatora devretmek istediye de Lombardlar Niksar'a yürümekten vaz geçmediler.²²⁰ Türklerin sürekli tacizi altında aç ve susuz, ok yağmuruyla asker ve at kaybederek yürümeye devam ettiler.

Merzifon'a doğru ilerleyen Haçlılar, tedbir olarak, ordunun önüne yedi yüz, arkasına yedi yüz şövalye yerleştirerek orduyu korumayı denediler. Ancak, Kılıcarslan, arkadaki 700 şövalyeye, 500 kişiyle ani ve çok şiddetli bir baskın yaparak korumaları çil yavrusu gibi dağıttı. Dehşete kapılan şövalyeler, 1000 civarında yaya askeri ölüme terk ederek kaçtılar.²²¹

Bu saldırı Runciman'ın Haçlı Seferleri Tarihinde (muhtemelen yanlışlıkla) “*öncü*” kuvvetlere yapıldığı şeklinde anlatılmıştır.²²²

Bu saldırıdan sonra, Raymond ve Etienne nöbetleşe beşer yüz şövalye ile artçı birlikler kurdular. Etienne'nin nöbetinde bir taciz olmadı ama Raimond bir hayli saldırıya uğrayınca, ordunun bir bütün halinde ilerlemesine karar verdiler. Bu çekilen sıkıntılar, Tizitas ve İmparatorun suçlanmasına yol açtı. Hâlbuki bu yoldan gitmeyi İmparatorun ısrarına rağmen kendileri istemişti. Orduda asiller, arabalarında kendileri için yiyecek ve içecek taşıırken yayalarda ciddi açlık ve susuzluk başladı. Bu yüzden 200, 300 kişilik gruplar halinde su ve yiyecek aramaya başladılar. 1000 kişilik bir yaya grubu Kastamonu sınırlarında arpa başakları bulup, pişirmek için ateş yakınca Türkler tarafından görülerek kısırıldılar. Çıkan yangında hemen tamamı yanarak öldüler. Bu haber kampa ulaşıncı bütün “*prensler*” ve ordu dehşete kapıldı. Hemen yola çıkarak hiç

---

²¹⁸ Işın Demirkent, *1101 Yılı Haçlı Seferleri*, Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı, (İstanbul: Dünya Yayınları, 1995), 25.

²¹⁹ Albertus, *age*. 64.

²²⁰ Runciman, II, 18-19.

²²¹ Albertus, *age*. 64., “The Turks saw the Lombards guarding the rear of their army and more than five hundred of them gathered with bows on horseback”.

²²² Runciman, *age*. II, 19.

mola vermeden altı gün boyunca yürüdüler. 2 Ağustos Cuma günü Merzifon yakınlarında bir vadiye geldiler. Öğleden sonra saat 3 gibi birden vadinin tepelerinde kendilerini bekleyen yaklaşık 20.000 Türk Atlısı savaş naraları atarak Haçlı Ordusuna saldırdı. Haçlılar hemen toplanıp, etraflarına araba ve yüklerini dizerek bir kamp oluşturdular. Türkler yağmur gibi ok yağdırarak hücum ettiler. Ancak on misli kalabalık olan Haçlı ordusuna çok fazla zarar vermeden akşam olunca geri çekildiler. Ertesi gün sabah Konrad, yeğeni Bruno ve 3.000 şövalye ile su ve erzak aramak için kamptan ayrıldı. Çok geçmeden 4-5 kilometre kadar ileride içi erzak dolu bir kaleye rastladılar. Hemen buldukları gıda ve erzakı hayvanlarına yükleyerek kampa dönerken Türkler tarafından büyük bir baskına uğradılar. Bütün malları ile 700 askerini kaybederek, perişan bir şekilde kampa kendilerini zor attılar.²²³ Bütün kampın son umudu da kaybolmuştu. Ertesi gün Türkler hiçbir saldırıda bulunmadı. 5 Ağustos Pazartesi günü, gün doğarken Milano başpiskoposu Anselm bütün orduyu vaftiz etti, yanında getirdiği kutsal mızrakla orduyu teşvik etti. Ordu beş kısma ayrıldı ve savaş düzenine girdi. İlk grupta Bourgogne dükü Etienne, ikinci grupta Raimond kumandasında Provence'lılar ile Bizans Peçenek birliği, üçüncü grupta Marşal Konrad kumandasında Almanlar, dördüncü grupta Etienne de Blouis idaresinde Fransızlar, beşinci ve en kalabalık grupta Albert Biandrate liderliğinde Lombardlar yer aldılar.

İlk olarak Bohemond'un hemşehrisi olan Lombardlar saldırıya geçti. Fakat hem kendileri hem atları açlık ve susuzluktan yorgun, bitkin ve umutsuz olduklarından sağ kanat biraz geri çekilince bütün ordu bozuluverdi, reisleri ile birlikte çadırlarına kaçtılar. Konrad derhal kendi birliklerini öne sürerek bütün gücüyle saldırdı. Öğlen sonuna kadar savaştı. Fakat birlikleri yorularak oda geri çekildi. Bourgogne dükü Etienne taze güç olarak saldırdı, oda geri çekilmek zorunda kalınca, Etienne de Blouis akşama kadar savaştı. Türk okçuları onlara da nefes aldırmadı, onlarda geri çekilmek zorunda kaldılar. Kont Raimond Fransız ve Peçeneklerle saldırdı. Peçenekler çekilince, Türkler bütün Fransızları kılıçtan geçirdiler.²²⁴ Kont Raimond, çaresizlik içinde on şövalye ile bir

---

²²³ Albert of Aachen's, *History of The Journey to Jerusalem, Volume 2: Books 7-12. The Early History of the Latin States, 1099-1119*, Translated by Susan. B. Edgington (England-USA: Ashgate Publishing Company, 2013) 67, 68.

²²⁴ Albert of Aachen's, *age*. 68.

tepeye sığındı. Bunu gören Etienne ve Konrad, 200 kişilik bir grupla Raymond'un yardımına koşarak, onu kurtarıp kampa geri götürdüler.²²⁵

Akşam olduğunda savaş bir sonuca varmamıştı. Sayıca üstün olmalarına rağmen, Türklere karşı bir şey yapamayacakları kanaati ağır basıyordu. Albertus, bu düşüncenin gece karanlık çökmesiyle kaçışa dönüştüğünü yazar. İlk önce Raymond kaçtı.²²⁶ Kaçanlar, şövalyelik ruhunu, kahramanlığını ve fedakârlığını da kamp yerinde bırakıyorlardı. Hiçbiri kadınları, yaşlı ve yaralıları, yayaları düşünmediler. Atı olanlar arkasına bakmadan kaçtılar. Sonra yayalar kaçmaya başladı. Türkler kaçışı duyunca, davullar ve borazanlarla sabahı beklediler. Sabah ilk ışıklarla kampa girerek kalanların bir kısmını esir alıp, diğerlerini öldürüp derhal kaçanların peşlerine düştüler. Albertus, Türklerin kaybının 700 olduğunu;160.000 Haçlı askerinin öldürüldüğünü söyler.²²⁷ Muazzam ganimetler ele geçirerek büyük bir galibiyet kazandılar. Kaçabilen şövalye ve kontlar perişan bir şekilde Sinop'tan İstanbul'a geçtiler.²²⁸ İmparator bunları ancak 1102 baharında deniz yoluyla Kudüs'e yollayacaktır.

2.4. İKİNCİ ORDUNUN KONYA'DA YOK EDİLMESİ

Nevers kontu II. Guillaume'un kumandasındaki, Fransızlardan oluşan 15.000 süvarilik bir ordu ile şubat ayında yola çıkan ikinci Haçlı ordusu, büyük bir disiplinle hareket ederek; gemiler ile Avlona'ya, Selanik üzerinden İstanbul'a gelmişti. Kont

Guillaume, hırsızlık, soygun, yağma ve kavgaların ölümle cezalandırılacağı talimatı üzerine hiçbir hadise çıkmadan yola devam ettiler.²²⁹ Öndeki Haçlı ordusuna kavuşmak için 25 Temmuz'da Ankara'ya geldiklerinde, öndeki ordudan hiçbir haber alamadılar. Bunun üzerine ertesi gün, birinci ordu ile orada buluşabileceğini umarak Konya'ya doğru yürüdüler.²³⁰ Bu sıralarda Merzifon'da olan Kılıcarslan, ikinci ordunun haberini alınca, Danişmend'li beyi ile çok süratli bir şekilde 13 Ağustos'ta Kont Guillaume ordusunu Konya'ya varmadan yakaladı. Üç gün süreyle yaptığı hücumlardan netice alamayınca çekilerek yıpratma savaşına başladı. Tarlaları yakıyor, kuyuları kullanılmaz hale

---

²²⁵ Albert of Aachen's, *age*. 69.

²²⁶ Albert of Aachen's, *age*.70.

²²⁷ Albert of Aachen's, *age*.72.

²²⁸ Albert of Aachen's, *age*. 59-73; Demirkent, *Sultan I. Kılıç Arslan*, 35-43.

²²⁹ Albert of Aachen's, *age*. 74.

²³⁰ Albert of Aachen's, *age*.75.

getiriyordu. Kont Guillaume ordusu, Türklerin sürekli tacizi altında, 15 Ağustos civarında Konya'ya vardı. Fakat Konya'da kuvvetli bir garnizon olduğunu görünce, arkasındaki Kılıcarslan'ı da hesaba katarak yoluna devam etmeye karar verdi.²³¹

Yol boyunca çekilen şiddetli susuzluk 300'den fazla Haçlı'nın ölmesine yol açtı. Kılıcarslan, Haçlıların direnci iyice kırıldığı anda bütün gücüyle saldırıp hemen bütün orduyu imha etti. Merzifon da olduğu gibi, Kont Guillaume ve maiyeti kaçarak çok büyük zorluklarla Antalya'ya gidebildiler.²³²

Resim 2.1: Haçlıların Anadolu da yürüyüşü ve Türklerle savaşmaları, (Demirkent, *age.* 61).

2.5. ÜÇÜNCÜ ORDUNUN EREĞLİ'DE YOK EDİLMESİ

Üçüncü grup Haçlı ordusu, Aquitania dükü IX. Guillaume ile Bavyera dükü IV. Welf idaresinde, yanlarında Fransa kralının kardeşi Hugh de Vermandois²³³ de olarak, Mart ayının ortalarında yola çıktılar. Haziran ayında İstanbul'a geldiler. İkinci ordunun aksine son derece disiplinsiz bir orduydü. Yanlarındaki refakatçi Kuman ve Peçenek birlikleriyle ölümcül çatışmalara bile girdiler. İstanbul'da beş hafta kaldıktan sonra, 1097 Haçlı ordularının yolunu takip ederek Akşehir üzerinden Ereğli'ye doğru yürüdüler. Kılıcarslan, onların önü sıra bütün su kaynaklarını kurutarak ve yol boyu bütün tahılları yakarak şehirleri boşaltıp geri çekiliyordu. Su ve yiyecek aramak için ordudan ayrılanları da

²³¹ Demirkent, 1101 yılı Haçlı Seferleri, 44-46.

²³² Albert of Aachen, *age.* 75-77; Demirkent, *Sultan I. Kılıç Arslan*, 43-44.

²³³ Alec Mulinder, *The Crusades An Encyclopedia* Alan V. Murray, 611.

avlıyordu. Haçlılar da buna öfkelenerek yol üstünde boşaltılan şehirleri (Akşehir, İsmil) yakarak ilerlediler. Gelişmeleri büyük bir dikkatle izleyen Kılıcarslan, Ereğli de Akgöl etrafında ordusunu pusuya yatırdı. Albertus, Karaca ile Agimith adlı bir beyin de burada orduya katıldığını rivayet etmektedir. Susuzluktan perişan bir şekilde suya koşan Haçlılar derhal çembere alınarak, hemen tamamı, atları ve hayvanlarıyla birlikte çok şiddetli bir ok yağmuru arkasından, kılıçtan geçirildi. Mateos, 300.000'i bulan Haçlı Ordusunun tamamen imha edildiğini aktarmaktadır. Yine dük ve şövalyeler kaçarak kurtuldular.²³⁴

1101 yılı Haçlı seferleri, Haçlıların tam bir hezimetleriyle sonuçlandı.²³⁵ Gönderilen üç ayrı ordu Anadolu da yok edildiler. Papalık tam kırk altı sene yeni bir sefer düzenleyemedi. Anadolu'dan Türklerin kökünü kazımak isteyen Papa Urbanus'un başlattığı Haçlı seferleri bu defa, Haçlı reisleri hariç, Haçlıların tamamının kökünün kazınmasıyla sonuçlandı. Kudüs krallığına yapılacak, insan gücü ve maddi yardımlar yerine ulaşamadı. Selçuklular ciddi ganimet ve moral gücü kazandılar. Yenilmez Haçlı şövalyesi imajı yerle bir oldu. Anadolu İpek yolu tamamen Türklerin kontrolüne geçti. Suriye'deki Türk ve İslam dünyası da bu ordulardan ve başarılı olsalar neler olabileceğinden kurtulmuş oldular. Bu yenilgilerin suçu Doğu Roma İmparatoruna yüklenerek, aralarındaki itimatsızlık ve düşmanlık arttı. Bohemond, 1103'de serbest kalınca birkaç yıl aradan sonra Papa ve Fransa Kralı ile beraber Doğu Roma İmparatoruna karşı bir haçlı seferi düzenledi. 1147 ve (1189-1192) Haçlı seferleri de aynı akıbete uğrayacaklardır. I. Kılıcarslan'ın 1097'de İznik ve Eskişehir'de aldığı yenilgilerin intikamını yaklaşık dört yıl sonra 1101'de almış oldu. Ayrıca bu savaş Selçuklular'a zırhlı Haçlılar ile nasıl savaşılacağını da öğretti. Anadolu'da birlik sağlanınca Haçlıların yok edilmesi günümüze de ışık tutmaktadır. Günümüze kadar Anadolu'dan geçmek isteyen yabancı güçler muvaffak olamamışlardır. Pek çok tarihi kaynak, Haçlıların bu ağır yenilgilerini görmezden gelmekte, Haçlı seferleri sıralamasına bile almamaktadırlar.

1101 yılı Haçlı Seferleri, İslam kaynaklarında gerekli ve yeterli bir şekilde yer almamaktadır. İbnü'l-Esir, Bohemund'un kaçırılışını birkaç cümleyle anlattıktan sonra bir paragraf da onu kurtarmak için beş haçlı kontunun geldiğini; Engüriyye (Ankara) kalesini işgal edip, içindeki Müslümanları öldürdüklerini anlatır. Sonra İbn Danişmend'in (Gümüştekin) bulunduğu bir kaleyi (Çankırı), muhasara ettiklerini; Gümüştekin'in çok

²³⁴ Albert of Aachen, *age.* 81; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 71-72.

²³⁵ Fulcherius Carnotensis, "*Kutsal Toprakları Kurtarmak*" *Kudüs Seferi*, çev. İlcan Bihter Barlas, (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009), 147-148.

sayıda asker toplayarak, pusu kurup Haçlılara saldırdığını, 300.000 kişilik Haçlı ordusundan, gece kaçan 3.000 kişi hariç hiçbirinin kurtulmadığını yazar.²³⁶

Azimi ise, h. 495 (1101-02) tarihi olaylarında Frankların ikinci donanmasının yola çıktığını, Kılıcarslan ile Danişmend'in onları yenip bozguna uğrattıklarını ve Bohemond'u ikinci defa tutsak aldıklarını yazmaktadır.²³⁷ Kalanisi, tek kelimeyle bile konudan bahsetmemektedir.

2.6. HAÇLILARA KARŞI SELÇUKLU- DOĞU ROMA İTTİFAKI (1108)

Antakya Haçlı Prinkepsi Bohemond, 1103 yılında Dânişmendli Gümüştekin tarafından 100.000 Bizans altını fidye karşılığında serbest bırakıldı. Buna Kılıcarslan çok kızdı. Bohemond serbest kalıp Antakya'ya dönünce fidye parasını Halep kuzeyindeki Müslimiye, Elbistan ve civarı Türklerden acımasızca çıkardı.²³⁸

Bundan sonra 1104 yılında Antakya ve Urfa Haçlıları, Harran civarında Mardin'deki Artuklu Sökmen ve Musul'daki Büyük Selçuklu valisi Çökürmüş tarafından bozguna uğrattıldılar. Savaş sonunda Antakya Haçlıları geri çekilmeyi başarırken aynı şansa Urfa Haçlıları sahip olamadılar. Urfa Kontu Baudouin du Bourg ve akrabası Joscelin de Courtenay esir edilerek Artuklu Sökmen'in çadırına götürüldüler.²³⁹

Antakya'ya dönen Bohemond, kendi topraklarına dönerek Bizans'tan intikam almak amacı ile hazırlığa başladı ve yerine kız kardeşinin oğlu Tancred'i bıraktı. Kendisini ve hazinesini korumak için öldüğü rivayetini yayarak İtalya'ya gitti. Papa II. Paschalis ve Fransa kralı I. Philip görüşerek doğudaki bütün sıkıntıların kaynağının Doğu Roma imparatoru olduğunu ve Doğu üzerine bir Haçlı Seferi düzenlenmesine ikisini de ikna etti. Papa, en yakını Legat Bruno'yu kendini temsilen Bohemond'un yanında görevlendirdi. Fransa Kralının da destekleriyle topladığı ordu ile 1108 yılında Doğu Roma'nın Dyrhakhion (Draç) şehri üzerine yürüdü. Böylece Papa, Haçlı ordusuyla bir Hıristiyan ülkesine savaş açmış oluyordu. İmparator Anadolu Selçuklu Sultanı ile ittifak kurarak, Kılıcarslan'dan ücretli asker temin etti. Kılıcarslan o sırada Musul'da idi. Bir grup askerini İmparator'a yardım için yolladı. Kılıcarslan destekli İmparator, Draç Kalesini kuşatan

²³⁶ İbnu'l- Esir, İslam Tarihi, *El-Kamil Fi't-Tarih Tercümesi*, Çev. Abdülkerim Özeydin, c. 10, (İstanbul: Türkiyat Matbaacılık, 1987), 249.

²³⁷ Azimi Tarihi, *age*.39.

²³⁸ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 83.

²³⁹ Fulcherius Carnotensis, *age*. 149-50.

Bohemond'u kuşatarak, çeşitli harp hileleri, maneviyat bozucu mektuplarla ağır bir yenilgiye uğrattı. Bohemond, teslim olmak zorunda kaldı. İmparatora bağlılık (Vassus) yemini ederek anlaşma yaptı. Bu anlaşmaya göre Bohemond; daha önce yaptığı bağlılık sözü gereğince Antakya ve etrafında teslim aldıkları yerleri İmparator'a devredeceğine; aralarında yapılan uzlaşmaya ve verdiği her söze uyacağına, en ufak bir düşmanlığın hayalini bile kurmayacağına, İmparatorun düşmanlarına karşı İmparatorun emrinde savaacağına, tazminat ödeyeceğine yeminler ederek söz verdi.²⁴⁰ Apuila'ya döndü ve 1111 yılında bütün şerefi zedelenmiş ve gururu kırılmış şekilde burada öldü. Tancred bu bağlılık yeminini kabul etmedi ve Antakya'yı teslim etmedi.²⁴¹ Hatta topraklarını Doğu Roma aleyhine genişletti.²⁶⁶ Bohemond karşısında Bizans'ın aldığı bu önemli başarıda Anadolu Selçuklularının da başarısı unutulmamalıdır. Şayet Bohemond başarılı olup ta Güney İtalya'dan İstanbul'a, oradan da Suriye'ye kadar büyük bir devlet kursa idi, bundan Suriye'deki Müslümanlar kadar Türkiye Selçukluları da etkilenecek ve Haçlılara bağlı uydu devletlerden biri haline gelecekti.

Resim 2.2: Haçlılarla Türklerin savaşı. (Demirkent, age.66).

²⁴⁰ Komnena, *Alexiad*, 420-438.

²⁴¹ Komnena, *Alexiad*, 443.

²⁶⁶ Runciman, *age*, II,113.

2.7. I. KILIÇARSLAN'IN MUSUL SEFERİ VE HAÇLILAR

Sultan Kılıcarıslan, önce Haçlılar'ın idaresindeki Antakya üzerine sefere karar verdi. Fakat Dânişmendli Gümüştekin'in, Bohemond'u serbest bıraktığını öğrenince,²⁴² Gümüştekin'in üzerine yürüdü. Gümüştekin'in ordusunu dağıttı, askerlerini kılıçtan geçirdi;²⁴³ Gümüştekin'in 1103 yılında ölmesinden sonra da Malatya'yı zapt etti. Malatya'da iken, Musul halkının yardım isteği üzerine Musul'a giderek, 22 Mart 1107'de Musul'u teslim aldı. Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar adına okunan hutbeyi kendi adına okutmaya başladı.²⁴⁴ Bu duruma kızan Sultan Muhammed Tapar, Kılıcarıslan üzerine Çavlı kumandasında ordu gönderdi. Kılıcarıslan, ordusunun bir kısmını Bohemond'a karşı savaşmak için İmparatorun yanına göndermişti. Çavlı ile karşılaştıklarında kılıcıyla Çavlı'nın zırhını parçalamasına rağmen öldüremedi. Buna rağmen ordusu dağılınca, kenarında savaştıkları Habur nehrine atını sürdü.²⁷⁰ Muhtemelen Melikşah zamanında yaşadığı esareti tekrar yaşamak istememişti. Kendisinin ve atının zırhları nehri geçmesine izin vermedi. 13 Temmuz 1107'de boğularak can verdi. Birkaç gün sonra kıyıya vuran bedeni Kubbetü's Sultan adlı türbeye defnedildi.²⁴⁵

Kılıcarıslan'ın dul eşi kardeşlerin en küçüğü olan Tuğrul Aslanı Malatya'da sultan ilan etti. Tuğrul Aslan, Tüm Haçlı kuvvetlerinin Haleb kuşatmasına gitmeleriyle doğan boşlukta, Elbistan ve civarındaki bazı garnizonları fethetti.²⁴⁶ Kılıcarıslan'ın büyük oğlu Melikşah (Şahinşah) ise kardeşleri Mesud ve Arabşah'ı hapsederek Konya'da Sultanlığını ilan etmişti.²⁴⁷ Mesud, hapisten kurtularak Danişmendli Emir Gazi'nin yanına giderek orada Sultanlığını ilan etti. Konya üzerine yürüyerek, Melikşahı esir aldı, gözlerine mil çektirerek hapsetti.²⁴⁸ Bir müddet sonra da kardeşini öldürttü. Bu iktidar mücadelelerinden en çok faydalanan Antakya Haçlı Kontluğu ve o

²⁴² Urfalı Mateos, *age.* 234.

²⁴³ İbn Kalanisi, *Şam Tarihine Zeyl-I.Ve II. Haçlı Seferleri Dönemi*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015), 13.

²⁴⁴ Işın Demirkent, *Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıcarıslan* (Ankara: TTK Basımevi, 1996), 55.

²⁷⁰ Urfalı Mateos, *age.* 31-232.

²⁴⁵ İbn Kalanisi, *age.* 27; Işın Demirkent, *age.* 57-58.

²⁴⁶ Runciman, *age.*, II, 101.

²⁴⁷ Faruk Sümer, "Mesud I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 29 (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004), 339-342.

²⁴⁸ Komnena, *Alexiad*, 499-501. Anna Komnena, Şahinşah'ın kaçarken bir Rum hisarına sığındığı, hisardakilerin Şahinşah'ın gözlerine mil çekerek Sultan Mesud'a teslim ettiklerini rivayet etmektedir.

zamandaki yöneticisi Tancred olmuştur. Tancred, Doğu Roma aleyhine Kilikya'ya doğru topraklarını genişletti.²⁴⁹ Danişmendli Emir Gazi de Malatya üzerine yürüdü, şehri kuşattıysa da alamadı. Kılıcarslan'ın karısı Ayşe Hatun 10 Aralık 1124'te şehri teslim ederek oğlu Tuğrul Arslan ile Minşar Kalesi'ne çekildi.²⁵⁰²⁷⁶ Ayşe Hatun'un bu kararında, kendisi ile bir evlilik yaptığı Artuklu Belek'in ölümü etken olmuştur. Şüphesiz bu tatsız hanedan kavgaları da aynı yıl Suriye'de stratejik Sûr şehrinin, donanma desteği veren Venedik'in yardımı ile Haçlılar'ın eline geçmesinde²⁵¹ önemli bir etken oldu.

2.8. ZENGÎ- SULTAN MESUT İLİŞKİLERİ

Büyük Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'ın 1118'de ölmesi üzerine oğlu Mahmud (1119-1131) Irak Selçuklu Sultanı olmuş ve amcası Sencer'e itaat arz etmişti. Mahmud'un Suriye ve Haçlılar ile ilgili yaptığı en önemli icraat ise 1127'de Bağdat şahnesi İmâdüddin Zengî'yi Musul valiliğine atamasıdır.²⁵² Zengî'nin bir yıl sonra büyük bir yönetim boşluğu içinde olan Halep'e de Hâkim olması ise, gücünü iyice artırmış, onun bu hamlesi özellikle de Antakya Haçlıları için büyük bir tehdit oluşturmuştu.²⁵³

Zengî'nin Artuklu ve Dimaşk'ta 1104 yılından beri hüküm süren Böri hanedanı ile olan mücadelesini bir kenara bırakacak olursak, onun Haçlılarla mücadelesi oldukça önemli oldu, bu mücadele Anadolu Selçuklu-Haçlı münasebetlerine de yansdı. Zengî'nin 1130 yılında Antakya-Halep arasında yer alan Esârib'i ele geçirmesi Haçlıları büyük bir endişeye sevk etti. Onun Esârib'i ele geçirmesi, yörede ticaret kervanlarına ve hacılara saldıran Haçlıları dizginlediği gibi, Müslümanları da Zengî lehinde saf tutmaya sevk etti.²⁵⁴ Durumdan endişe duyan Haçlılar yanında Bizans İmparatoru Ioannes Komnenos da gelişmelerden rahatsız olup ve Suriye'ye bir sefer yapmaya karar

²⁴⁹ Komnena, *Alexiad*, age. 443.

²⁵⁰ Faruk Sümer, age. 340

²⁵¹ Bkz. Runciman, age. II, 141.

²⁵² Coşkun Alptekin, *The Reign of Zangi, (521-541) 1127-1146*, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1978), 31.

²⁵³ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX, 246; Ebû Şâme, *Ravzateyn*, I, 118; İbn Vâsıl, *Müferrücu'l-Kurûb*, I, 37; İbn Kesir, *el-Bidâye*, XII, 214; Ömerî, *Mesâlikü'l-Ebsâr*, s. 254; Cahen, *Doğu ve Batı*, s. 137; Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, Çev. Ekin Duru (İstanbul: Say Yayınları, 2014), 205; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, II, 149; Holt, *Haçlılar Çağı*, 31.

²⁵⁴ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX, 254.

verdiler. Anadolu'da ve Balkanlar'da işlerini bitiren İmparator Ioannes, 1138 yılında Suriye'ye bir sefer yapmak üzere harekete geçti.²⁵⁵

İmparator Ioannes Komnenos'un Kuzey Suriye'deki Munkızîlere ait Şeyzer üzerine yürümesi Halep'te kendisini tehdit altında hisseden İmâdüddin Zengî'yi de endişelendirdi ve ordusu ile Şeyzer'e doğru harekete geçti. Bu sırada İmparator da Antakya Haçlı Prinkepsi Raymond de Poitiers ve Urfa Kontu II. Joscelin de Courtenay'ı da beraberine alarak, Fırat nehri istikametinde ilerleyerek Halep'e altı fersah mesafedeki güzel bir şehir olan Buzaa'yı muhasara etti.²⁵⁶ Kaledekiler şiddetli bir mukavemetle şehirlerini savunsalar da Bizans'ın attığı mancınıklara dayanamayarak, canlarının bağışlanması şartı ile kaleyi teslim ettiler.²⁵⁷ İmparator da Buzaa'yı Urfa Kontu Joscelin de Courtenay'a bağışladı.²⁵⁸

Gelişmeleri öğrenen Zengî, derhal Halep'te garnizonu takviye etmek için meşhur kumandanı Seyfeddin Mesud Savar'ı 500 atlı ile Halep'e yolladı.²⁵⁹ Kendisi de İmparator'un ve Antakyalı ve Urfalı Haçlı müttefiklerinin muhasara ettikleri Şeyzer'e doğru harekete geçti. Gelişmeleri Humus civarından izleyen Zengî, çevredeki Türk beylerinden; Anadolu Selçuklu Sultanı Mesud²⁶⁰ ve Mardin Artuklu hükümdarı Rükneddin Davud'dan yardım istedi.²⁶¹ İmparator Manuel, dönüş yolunun Anadolu Selçukluları tarafından kesildiğini görmüş, diğer yandan Şeyzer kuşatmasına isteksiz katılarak Bizans varlığını kendileri için tehdit olarak algılayan Raymond ve Joscelin'e güvenmemeye başlamıştı.²⁶² Bu arada Zengî de Bizans karargâhına etkili saldırılar yaparak, Haçlıları ve İmparator'u derin endişelere sevk etmiş bulunuyordu.²⁶³ Bu gelişmeleri kendisi ve ordusu için ileride büyük bir felâket olarak gören Ioannes için İstanbul'a dönmekten başka çare kalmamıştı.²⁶⁴

²⁵⁵ Ioannes Kinnamos, *age.* 15-18.

²⁵⁶ İbn Kesir, *el-Bidâye*, XII, 229.

²⁵⁷ Kaynaklarımız şehrin eman karşılığında teslim edilmesine rağmen Bizans'ın sözünde durmayarak halkı katlettiğini ve kalanları da zorla Hıristiyan olmaya zorladığını anlatırlar. Hatta Buzaa kadısı ve şehrin ileri gelenlerinden 400 kişi Bizanslılar tarafından zorla Hıristiyan yapılmıştır. Bkz. İbnü'l-Kalânîsî, 265.

²⁵⁸ Niketas Khoniates, *age.*, 17

²⁵⁹ Sibt İbnü'l-Acemî, I, 198; Ebru Altan, "Savar", *DİA*, XXXVI, 189.

²⁶⁰ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 174.

²⁶¹ Artuklu Rükneddin Davud, oğlu Kara Arslan kumandasında 20.000 kişilik bir orduyu Zengî ile aralarında bir düşmanlık bulunmasına rağmen yardıma göndermişti. Bkz. İbnü'l-Kalânîsî, 266; Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi* (1118-1146), Ankara 1987, II, 142-143.

²⁶² Runciman, *age.*, II, 177-78.

²⁶³ Ebü Şâme, I, 122-23; Stanley Lane Pool, 54.

²⁶⁴ Ioannes Kinnamos, *age.* 17; Niketas Khoniates, *age.*, 20.

Süryani tarihçisi Ebu'l-Ferec (ö. 1286)²⁶⁵, İmparator Ioannes Komnenos'un Şeyzer kuşatmasını kaldırarak İstanbul'a dönmesini, Anadolu Selçuklu Sultanı Mesud'un Kilikya topraklarındaki Bizans arazisine yaptığı baskınlara bağlar.²⁶⁶ Sultan Mesud'un Kilikya'daki Bizans arazisine yaptığı akınlar İmparator'u korkutmuş olmalı ki Şeyzer muhasarasını kaldırarak ülkesine dönmek zorunda kaldı. Bu gelişmeler de Bizans'ı böyle bir karar almaya sevk etmiş, ancak Anadolu Selçukluların İmparator'un dönüş yolunda bir tehdit oluşturarak Bizans'ı tehlikeye atması daha çok Zengî'nin ve Ioannes'i Kuzey Suriye'de kendi varlıkları için de bir tehdit olarak algılayan Haçlıların işine yaradı.

---

²⁶⁵ Batılılar bu Süryani tarihçisine Bar Hebraeus, Süryaniler ise Bar İbrâyâ derler. Bkz. Aziz Suryal Atiya, *A History of Eastern Christianity* (London: Methuen, 1968), s. 204208.

²⁶⁶ Ebu'l-Ferec İbnü'l-İbrî, *Abû'l-Farac Tarihi*, çev. Ömer Rıza Doğrul, (Ankara: 1987), II, 374.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İKİNCİ HAÇLI SEFERİ VE SONRASI (1146-1180)

İmadeddin Zengi'nin (1127-1146), 24 Aralık 1144'te Haçlıların tam kırk altı yıl hüküm sürdükleri Urfa'yı (1098-1244) fethetmesiyle, Birinci Haçlı Seferi'nde ilk kurulan Urfa Haçlı Kontluğu yıkılmış oldu.²⁶⁷ Bu fetih, İslam dünyasında çok büyük bir sevince, Avrupa'da ise büyük bir korku ve paniğe yol açtı.²⁶⁸ Böylece özellikle Antakya ve daha sonra Kudüs ve Trablus Haçlı Devletleri de tehlikeye düşüyordu. Urfa'nın düşmesi ile büyük bir paniğe kapılan Kudüs Kraliçesi Melisende idaresindeki Haçlılar, derhal Antakya ile bağlantı kurarak Papa'dan bir Haçlı seferi başlatması ricasında bulunmak üzere Cebele piskoposu Hugue'yi elçi olarak göndermişlerdi. Yolculuk şartlarının zorluğundan dolayı 1145 sonbaharında Roma'ya ulaşan Cebele piskoposu, Papa'yı bilgilendirerek yeni bir Haçlı seferinin gerekliliğini dile getirdi. Bundan sonra da Hugue, Roma'dan çıkıp Fransa ve Almanya içlerine yolculuklar yaparak Haçlı seferi çağrısını sürdürdü.²⁶⁹

3.1. AVRUPA'DA İKİNCİ HAÇLI SEFERİ ÇAĞRISI

Seferlere daha çok dinî vecd kazandırmaya çalışan Papalık, seferlere katılanların günahlarının affedileceğine dair daha önceki seferde yaptıkları vaatlere,²⁷⁰ şimdi de Rahip Kral Yohannes'in Doğu'dan gelerek Hıristiyanları dünyanın sahibi yapacağı efsanesini söylüyorlardı.²⁷¹

²⁶⁷ İbnü'l-Ezrâk, *Meyyâfârikîn ve Âmid Tarihi*, çev. Ahmet Savran, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayinevi, 1992), 68, 74; Urfalı Mateos, 296-97; Yehoshua Frenkel, "The Quran Versus the Cross in the Wake of the Crusade: The Social

Function of Dreams and Symbols in Encounter and Conflict (Damascus, July 1148)", *Question Study of Arabica*, 20-21 (2002-2003), 105; Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146)*, II. Cilt, (Ankara: TTK Basımevi, 1994), 139-154.

²⁶⁸ Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)* (Ankara: TTK Yayınları, 2003), 10.

²⁶⁹ Muharrem Kesik, *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003), 77-98.

²⁷⁰ Asbridge, *age*. 214.

²⁷¹ James M. Powell, *Anatomy of a Crusade 1213-1221* (Philadelphia: University of Pensilvania Press, 1986), 178-79.

Ancak Nastûrî bir keşîş olduğu anlatılan Rahip Kral Yohannes ile Papa III. Eugenius (1145-1153)²⁷² hiç ilgilenmemeyi tercih etti.²⁷³ Anlaşıldığı kadarıyla Papa, Katolik Kilisesi'nin dışlayıp tecrit ettiği bir mezhebin²⁷⁴ mensuplarını ön plana çıkarmak istememişti.

Papa III. Eugenius, olan bitenin farkına vararak derhal bir ferman yayınladı ve yeni bir Haçlı Seferi çağrısı yaptı. Bu işi genele yaymak isteyen Papa, Avrupa'nın her yerine vaizler gönderdi. Bu vaizlerin en kabiliyetli olanı ise, Başrahip Bernard de Clairvaux (1090-1153)²⁷⁵ idi. Haçı kabul etmekte oyalanan Alman Kralı III. Konrad'a bir ayın esnasında birden sanki İsa Peygamberin ağzından konuşur gibi: “*Be adam senin için yapmadığım iyilik kaldı mı*” diye vaaz ederek kralı ikna etmiştir.²⁷⁶ Bu çağrıya Alman Kralı III. Konrad (1138-1152)²⁷⁷ ve kendisinden sonra imparator olarak Üçüncü Haçlı Seferine katılacak olan yeğeni Friedrich I Barbarossa (1155-1190)²⁷⁸ ile Fransa Kralı VII. Louis (1120-1180)²⁷⁹ de olumlu cevap verdiler.²⁸⁰ (bk. resim 7.)

---

²⁷² Christopher Mac Evitt, “Eugenius III, Pope (d.1153)”, *The Crusades Encyclopedia Alan V. Murray*, 414-415.

²⁹⁹ Runciman, *age* II, 205.

²⁷³ Runciman, *age*. II, 205.

²⁷⁴ Bu Hıristiyan mezhebi Nastûrilik'tir.

²⁷⁵ Beverly Mayne Kienzle-James Calder Walton, “Bernard of Clairvaux (1091-1153)”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 162-164.

²⁷⁶ Altan, *age*, 21.

²⁷⁷ G. A. Loud, “Conrad III of Germany (1093-1152)”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 270-271.

²⁷⁸ G. A. Loud, “Frederick I Barbarossa of Germany (1122-1190)”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 472-475. Barbarossa, amcası öldükten sonra İmparator olarak 1189'da III. Haçlı seferine çıkacaktır. Ancak kaynaklarımızda İkinci Haçlı Seferi'ne katılan Barbarossa'dan Herzog Frederich von Schwaben olarak bahsedilir. Bkz. Runciman, II, 216, 217, 223, 237, 320.

²⁷⁹ Keats-Rohan, “Louis VII of France (1120-1180)”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 755-756.

²⁸⁰ Odo of Deuil, “*De profectone Ludovici VII in orientem The Journey of Louis VII to the East*. Edited, with an English Translation by Virginia Gingerick Berry”, (New York: Columbia University Press, 1948), 7.

Resim 3.1: Fransa Kralı VII. Louis haçı kabul ediyor.(Demirkent, age.102).

Papa III. Eugenius'un yeni bir Haçlı seferi ilân etmesinde dindarlığı ve kiliseye bağlılığı ile bilinen Fransa Kralı VII. Louis'in²⁸¹ teşvikleri de vardı.²⁸² Kral VII. Louis'in bu konudaki gayretleri beklenenin üzerinde olmuş ve Fransa Kralı, 1145 yılının sonlarında ülkenin tüm asilzadelerine ve halkına hitaben bir emir yayımlayarak, onları doğu Hıristiyan âlemine yardım için yeni bir Haçlı seferine davet etmiştir. Davete katılımın fazla olması için de Fransa halkının malları garanti altına alındığı gibi günahlarının affedileceği de vaat olundu.²⁸³

31 Mart 1146'da Orta-Kuzey Fransa'da yer alan Vezelay'da²⁸⁴ toplanan Haçlı konseyinde haçı kabul ederek sefere katılacağını ilk ilân eden Kral VII. Louis olmuş, onu daha sonra Alman Kralı III. Konrad takip etmişti.²⁸⁵ Bu gelişme de İkinci Haçlı seferinin birincisine göre daha kapsamlı olduğunu ve soyluların değil, kralların kumandasında daha büyük ve daha başarılı bir Haçlı seferi yapılacağını gösteriyordu.²⁸⁶ Ancak bundan sonra Anadolu'daki ve Suriye'deki olaylar, hiç de Haçlıların beklediği gibi gelişmeyecektir.

Hohenstaufen hanedanından olan Alman Kralı III. Konrad, ateşli Haçlı seferleri vaazları veren Aziz Bernard'ın sözlerinden etkilenmesine rağmen, sefere katılmaya

²⁸¹ Bkz. Jozsef Laszlovszky, "Local Tradition or European Patterns. The grave of Gertrude in the Pilis Cistercian Abbey", edit. Gerhard In Jaritz; Katalin Szende, *Medieval East Central Europe in a Comparative Perspective*, (Routledge, 2016), 84; Jim Bradbury, *The Capetians: Kings of France 987-1328*, (y.y. Hambledon Continuum, 2007), 168.

²⁸² M. Horn, *Studien zur Geschichte Papst Eugens III.(1145–1153)*, (München: Peter Lang Verlag 1992), 34-36.

²⁸³ Runciman, II, 206.

²⁸⁴ Bkz. Bernard Pujot, *Histoire de Vézelay*, (Paris: Perrin, 2000).

²⁸⁵ Odo of Deuil, *age. 7*.

²⁸⁶ Cobb, *age. 208*.

ülkenin asilleri kadar arzulu değildi. Ancak daha sonra Bernard'ın vaazlarından etkilenecek, o da kutsal haçı kabul ederek seferlere katılmayı kabul etti.²⁸⁷ Alman Kralı III. Konrad, bu uzun ve meşakkatli sefere çıkmadan önce on yaşındaki oğlu Henry'i taht varisi ilân ederek, ona naip olarak da Başrahip Wibald'ı tayin etti. Batı Avrupa'da son zamanlarda yaşanan kıtlık, sefer için yardım toplanmasını engelliyor, bu olumsuz durumdan da daha çok sorumluluk kiliseye düşüyor, ancak onlar da bu konuda çaresiz kalıyorlardı. Hatta Fransa Kralı VII. Louis'in sefere çıktıktan birkaç hafta sonra parasız kaldığına dair rivayetler, daha şimdiden bu seferin acı akıbeti hakkında önemli ayrıntılar sunuyordu.²⁸⁸ Bu sırada Avrupa'da kargaşa hüküm sürüyor, resmî Papa III. Eugenius'un karşısında Sicilya ve Güney İtalya'daki Normanlara destek vererek muhalif bir duruş sergileyen karşı papa Anacletus'un (Arnold de Brescia) faaliyetleri Roma'yı derinden sarsıyordu.²⁸⁹ Roma'da nüfuzunu yitirdiğini gören Eugenius da korkarak, bir ara Roma'nın kuzeyinde yer alan, bugünkü İtalya'nın Viterbo bölgesine²⁹⁰ çekilmek zorunda kalmıştı.²⁹¹ İngiltere Kralı Stephen ile kuzeni Prenses Matilda arasında 1154'e kadar devam edecek olan taht kavgası ise İkinci Haçlı seferine İngiliz katkısını büyük ölçüde kısıtlıyordu.²⁹² Buna rağmen, İngiltere'den yola çıkan İngiliz, Flaman ve Friesler'den oluşan bir grup haçlı, 1147 ilkbaharında, İspanya açıklarında fırtınaya yakalanınca karaya çıkarak Portekiz Kralı I. Alfonso (1128-1185)²⁹³ ile beraber Lizbon'u kuşattılar. Şiddetli bir muhasaradan sonra şehir ele geçirildi, her taraf yağmalanarak Müslümanlar acımasızca katledildiler. Haçlıların bu zaferleri, İkinci Haçlı Seferinin tek başarısı oldu.²⁹⁴ Konumuzun dışında kalan bu olay, karayolu ile Suriye'ye ulaşmaya çalışan Haçlılar için Selçuklu Türklerinin ne kadar büyük bir kâbus olduklarının anlaşılması açısından önemlidir. Deniz yolu ile Kutsal topraklara gitmeye

---

²⁸⁷ Runciman, *age.* II, 212-13.

²⁸⁸ Asbridge, *age.* 228.

²⁸⁹ Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi*, 11.

²⁹⁰ Bkz. Simonetta Valtieri, "Rinascimento a Viterbo: Bernardo Rossellino", *Architettura, Croniche e Storia*, XVII (1972), 686-94.

²⁹¹ Runciman, *age.* II, 213.

²⁹² Jim Bradbury, *Stephen and Matilda: the Civil War of 1139-53*, (Stroud, UK: The History Press, 2009), 136-137.

²⁹³ Brett Edward Whalen, "Alfonso I Henriques (c. 1109-1185)", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 17.

²⁹⁴ Alan Forey, "The Siege of Lisbon and the Second Crusade", *Portuguese Studies*, cilt: 20 (2004), 1-13; G. Constable, "A Note on the Rote of the Anglo-Flemish Crusaders 1147", *Speculum*, 28, (1953), 525-26; Runciman, *age.* II, 214.

çalışan Haçlılar, Anadolu topraklarında binlerce ölü veren, açlık ve salgın hastalıklarla mücadele eden diğer Frenklere göre daha şanslı idiler.

3.2. SEFER ÖNCESİ SELÇUKLULAR VE DOĞU ROMA

Bu sırada Anadolu Selçuklu Devleti ve Doğu Roma İmparatorluğu da bazı anlaşmazlıklar içinde idi. Bizans'ta askerî asalet sınıfının üyelerinden olan çok yönlü kabiliyetlere sahip I. Manuel Komnenos (1143-1180),²⁹⁵ 1143 yılında imparatorluk tacını giymişti. İç karışıklıkları sonlandırıp tahtını sağlama alan Manuel, bundan sonra çoktandır sorun yaşadığı Selçuklulara ait Anadolu topraklarına doğru yürüyüşe geçti.²⁹⁶ Hedefinde ayrıca Bizans'ın Kilikya'daki arazilerine tecavüzde bulunan Antakya Haçlı Prinkepsi Raymond de Poitiers de vardı.²⁹⁷

İmparator Manuel'in İstanbul'dan uzun süreli ayrılmaya durumu elvermediği için Antakya'ya karşı kumandanları Ioannes ve Andronikos Kontostephanos'u gönderdi. Bu kuzenlerin yanına savaş işlerinde deneyimli bir savaşçı olan Türk asıllı Porsuk'u da katmıştı.²⁹⁸ Porsuk, Bizans'a sığınmış olan bir Türk komutan idi ve şimdi sadık bir bende olarak Bizans'a hizmet ediyordu. İmparator Manuel, bu deneyimli savaşçıların yanına, Amiral Demetrios Branias idaresindeki bir donanmayı da katmıştı. Bu görkemli ve donanımlı ordu, Antakya Prinkepsi Raymond'u (ö. 1149) Kilikya'da ele geçirdikleri topraklardan atmamakla kalmadı, aynı zamanda onu Antakya surları önüne kadar kovaladılar. Raymond'un Bizans ordusuna yapacağı ani gece baskını ise, Bizans istihbaratının zamanında haber alması ile önlenmiş ve Raymond ile adamları oldukça güç duruma düştüler. Köşeye sıkıştığını fark eden Prinkeps Raymond da ertesi yıl İstanbul'a giderek Manuel'e bağlılık arz etmek zorunda kaldı.²⁹⁹

İmparator Manuel ise bu sırada kendi topraklarından Selçuklu askerlerini çıkarmakla meşgul oluyordu.³⁰⁰ İmparator, özellikle Bithynia sınırlarını Türkmenlerin

---

²⁹⁵ Bkz. R. D. Thomas, "Anna Comnena's account of the First Crusade: History and politics in the reigns of the emperors Alexius I and Manuel I Comnenus", *Byzantine and Modern Greek Studies* 15 (1991), 269-312.

²⁹⁶ Ioannes Kinnamos, *Historia*, Yayına Hazırlayan Prof. Dr. Işın Demirkent, (Ankara: TTK Basımevi, 2001), 28-30; G. Moravcsik, *Byzantinoturcica*, (Leiden: Brill Publishing, 1983), II, 257.

²⁹⁷ Niketas Khoniates, *age*. 35.

²⁹⁸ Niketas Khoniates, *age*. 36; Ioannes Kinnamos, *age*., 31; Charles M. Brand, "Turkish Element in Byzantium, eleventh-twelfth centuries", *Dictionary of Oriental Literatures*, 43 (1989),

²⁹⁹ Ioannes Kinnamos, *age*. 32.

³⁰⁰ Ostrogorsky, *age*. 353; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 182.

girişine nasıl kapatacağına dair arayışlar içine girmişti. Bu amacına yönelik olarak da bu bölgeye girişi önleyecek yeni kaleler inşa etmeye girişti. Bu konuya oldukça önem veren İmparator Manuel, İznik'in güneydoğusunda inşa edilen Melangeia kalesinin yapımına, kızkardeşi Maria'nın ölümcül hastalığına rağmen nezaret etti.³⁰¹ Dönüş yolunda ise babası Ioannes Komnenos'un inşa ettirdiği Uluabat (Lopadion) kalesinde, İznik'in doğusundaki Prakana'yı zapt eden Türklere karşı bir ordu topladı.³⁰²

Türkmenleri gafil avlamak için süratle üzerlerine yürüyen Manuel, yolda büyük bir hastalık yaşasa da iyileşir iyileşmez harekâtı devam ettirdi ve Selçuklulara saldırarak onlara galip geldi. Selçuklular ise, bu saldırılara Orta Anadolu'nun batısındaki Bizans topraklarına saldırarak cevap verdiler. Küçük Menderes Vadisi'ne kadar ilerleyen Türkmenler, etrafı tahrip ederek pek çok da ganimet ele geçirdiler. İmparator Manuel, taht değişikliğinden de faydalanarak böyle bir harekâta kalkışan Sultan Mesud'a tehditvarî bir mektup yazarak Konya'ya doğru yola çıktı. Ayrıca İmparator, kendisinden yardım isteyen Danişmentlilerin Sivas hükümdarı olan Nizameddin Yağlıbasan'ın (ö. 1164) ve Elbistan hükümdarı Aynüddeve'nin (ö. 1152) haklarını da savunarak,³⁰³ Sultan Mesut'un Sivas ve Elbistan üzerine yaptığı başarılı akınların hesabını da sormaya çalışıyordu. Sultan Mesut'a meydan okuyan İmparator Manuel, karşılaşma yeri olarak da Akşehir'i (Philomelion) adres gösterdi.³⁰⁴

Artuklular arasındaki taht kavgalarında Harput emîri Fahreddin Kara Arslan'ı,³⁰⁵ rakibi olan ve Zengî'nin desteğini arkasına almış bulunan kardeşi Arslandoğmuş'a karşı destekleyen Sultan Mesut, Musul atabegi İmâdüddin Zengî'yi geri çekilmeye mecbur etti. Bundan sonra Zengî Haçlılar Kontu Joscelin'in elinden Urfa'yı ele geçirdi.³⁰⁶

Mesut da 1144'de Malatya'yı kuşattı. Ancak bu sırada İmparator Manuel'in Selçuklu topraklarına doğru yürüyüşe geçtiğini haber alınca kendi topraklarına geri

---

³⁰¹ Chalandon, *age.* II, 199.

³⁰² Geoffry de Willehardouin, *Chronicle of Geoffry de Willehardouin Marshal of Champagne and Romania Concerning the Conquest of Constantinople*, translated by. T. Smith, (London: William Pickering, 1900), 141.

³⁰³ Ioannes Kinnamos, *age.* 36; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 179.

³⁰⁴ Ioannes Kinnamos, *age.* 36.

³⁰⁵ Fahreddin Kara Arslan, 1167 yılında öldüğünde, Dıyarıbekir ve Hısn-ı Keyfâ'ya da hâkim olacaktı. Bkz. İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX, 383; Müneccimbaşı, *Câmiu'd-Düvel, Selçuklular Tarihi*, çev. Ali Öngül, (İstanbul: Kabalcı Yayınları, 2017), II, 148.

³⁰⁶ İbnü'l-Kalânîsî, 153-154; Urfalı Mateos, 297-98; Gregory Abu'l-Farac (Bar Hebraeus), *Abû'l-Farac Tarihi*, çev. Ömer Rıza Doğrul, (Ankara: TTK Yayınevi, 1950), II, 378.

dönmek zorunda kaldı.³⁰⁷ Bu aşamada Bizans ile Selçuklu kapışması kaçınılmaz oldu ve 1146'da Akşehir önlerinde yapılan savaşı Selçuklular kaybetti. İmparator Manuel kumandasındaki Doğu Roma ordusu, Akşehir'i ele geçirdi.³⁰⁸ Bundan sonra Selçuklu ordusu başkentleri Konya'ya doğru çekilirlerken, Manuel de onları takip etti. Konya yakınlarında yapılan savaşlarda üstünlük Bizans ve Selçuklular arasında gidip gelmiş, ancak Haçlılar'ın Balkanlar'dan İstanbul'a doğru yaklaştıkları haberi üzerine Manuel, ordusu ile birlikte geri çekilmek zorunda kalmıştı.³⁰⁹ Manuel, Konya'yı savunan Mesut'un hanımına Sultan'ın öldüğüne dair çıkan dedikoduların asılsız olduğunu bildirerek onun endişelerini dağıttı. Bundan sonra da Konya dışındaki Müslüman mezarlığına saygı gösterilmeye çalışılarak geri çekildiler.³¹⁰ İmparator Manuel, yaklaşan büyük Haçlı tehlikesine karşı Selçukluların kendisine vereceği desteği oldukça iyi kavramış, Sultan Mesut ile bir anlaşma yapmanın kendisine Haçlı kalabalığına karşı kazandıracığı avantajların önemini çok iyi anlamıştı.

Yaklaşan Haçlı tehlikesi ve Sultan Mesut'un elçisi Süleyman'ın anlaşma teklifi üzerine, İmparator Manuel anlaşma yapmanın daha akıllıca olduğuna karar verdi. Yapılan anlaşmaya göre Selçuklular daha önce ele geçirdikleri yerleri Bizans'a iade edeceklerdi.³¹¹ Sultan Mesut ile İmparator Manuel arasında yapılan bu anlaşmanın, İkinci Haçlı seferine karşı bir ön hazırlık olduğunu söyleyen araştırmacılar, oldukça haklı gibi gözükmektedir.³¹²

Selçuklular ile Doğu Roma'nın bir sulh anlaşması yaptıklarına dair haberler Haçlılar arasında da duyulmuş ve bu haber, dehşetle, alayla ve derin bir güvensizlikle karşılanmıştı. Bu sulh anlaşmasına en sert tepkiyi verenler de orduda bulunan Katolik din adamları oldu. İkinci Haçlı Seferi'nin önde gelen ruhanilerinden Langrea Piskoposu Godefroi, Anadolu'ya geçmek yerine direk Konstantinopolis'e saldırmayı önerecek kadar ileri gitmişti. Konstantinopolis'e saldırmak için de Sicilya'daki müttefikleri II. Roger kendilerine yardımcı olmasını istedi.³¹³ Ancak Fransa Kralı VII. Louis bu aşırı ve uç fikre karşı çıktı. Piskopos Godefroi'nin bu teklifi o an için oldukça aşırı görülse de,

---

³⁰⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 179-180.

³⁰⁸ Ioannes Kinnamos, *age*. 36.

³⁰⁹ Ioannes Kinnamos, *age*. 43-44.

³¹⁰ Runciman, *age*. II, 220.

³¹¹ Ioannes Kinnamos, *age*. 54.

³¹² Cobb, *age*. 209.

³¹³ Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi*, 43.

bu olaydan yaklaşık elli beş yıl sonra Dördüncü Haçlı Seferi'nde Konstantinopolis ele geçirilecek yağmalanacak, 1204 yılından itibaren de Bizanslılar İznik'te tutunmaya çalışacaklardır.

Sicilya Kralı II. Roger ile Bizans arasındaki anlaşmazlık bu sıralarda had safhaya çıktı. II. Roger, 1147 sonbaharında Bizans'ın Balkanlar'daki en önemli merkezlerinden Adriyatik girişindeki Korfu'ya saldırarak bu önemli şehri zapt etti³¹⁴. Ayrıca II. Roger, Bizans ipek sanayinin kalbi olan Korinthos ve Thebai'yi ele geçirmekle kalmamış, buradaki ipek işinde mahir Bizans dokumacı ustalarını başkenti Palermo'ya götürmüştü. İmparator, Balkanlar'daki ekonomisinin can damarına vurulan bu darbeyi ve önemli merkezlerinin zapt edilmesini kolay kolay affedemeyecek kadar II. Roger'e kızgındı.³¹⁵ Balkanlar'da Sicilya'ya karşı ortak hareket edebileceği Almanlar, Manuel için ne kadar önemli ise; Anadolu'daki Haçlıları kontrol altına almak için Selçuklu Türkleri ve Sultan Mesut ile yapacağı işbirliği de o kadar önemli idi.

3.3. HAÇLILAR ANADOLU'DA

Sicilya'yı bir kenara bırakmak zorunda olan Manuel'in gündeminde haklı olarak Avrupa'nın her yerinden kalkıp gelen Haçlılar vardı. Çünkü Bizans kaynaklarına göre Haçlıların gerçek emelleri kutsal yerleri kurtarmak değil, Doğu Roma topraklarını ele geçirmek ve önlerine gelecek her şeyi ezmektir. İmparator Manuel de bu endişesinden dolayı Macaristan üzerinden kendi topraklarına yaklaşan, büyük endişe duyduğu Alman Haçlılara elçiler gönderdi.³¹⁶ Onların kendi halkı ve topraklarına zarar vermeyeceklerine dair kendilerinden yemin istedi.³¹⁷ İmparator'un Alman Haçlılarla diyalog kurmak istemesinin bir nedeni de III. Konrad'ın baldızı Bertha von Sulzbach ile evli olması idi.³¹⁸ Dolayısıyla Manuel ile akraba olmaktaydı.³¹⁹ İmparator Manuel'in Alman

---

³¹⁴ Bkz. Uzun Firdevsî, Kutb-nâme, nşr. İbrahim Olgun – İsmet Parmaksızoğlu, (Ankara: TTK Yayınevi, 1980), 55, 75.

³¹⁵ Khoniates, *age.* 50-51.

³¹⁶ Ostrogorsky, *age.* 353.

³¹⁷ Ioannes Kinnamos, 55. Ayrıca bkz. V. G. Berry, "The Second Crusades", A History of the Crusades, I (1969), 463-503; S. Kindlimann, Die Eroberung von Konstantinopel als politische Forderung des Westens im Hochmittelalter, (Zürich: by.y. 1969), 149 168.

³¹⁸ Niketas Khoniates, *age.*, 25; Ioannes Kinnamos, *age.*, 14; Ferdinand Chalandon, Jean II Comnène,

³¹⁹ John B. Freed, *Frederick Barbarossa: The Prince and the Myth*, (New Haven: Yale University Press, 2016), 48; Natasha R. Hodgson, *Women, Crusading and the Holy Land in Historical Narrative*, (London: The Boydell Press, 2007), 88.

Haçlılarına sağladığı en önemli hizmetlerden birinin de onlara rehberler tahsis etmek olduğu söylenir.³²⁰ Yolları iyi bilen Rum kılavuzların Anadolu'daki yürüyüş esnasında kendilerine yardımcı olmaları önerisi, Alman Kralı III. Konrad'dan gelmişti. Manuel de rehber olarak onlara kendi özel muhafız birliği olan Vareng Alayı'nın³²¹ kumandanı, imparatorun kız kardeşi Anna ile evli olan Stephanos'u görevlendirmişti.³²² Ancak, bu rehberler, Haçlılara pek yardımcı olmayacaklardır.

Bizans İmparatoru Manuel Komnenos ile bir anlaşma yapmanın rahatlığı ile biraz da olsa rahatlayan Sultan Mesut ise, yaklaşan bu büyük tehlikenin farkına vararak, emirlerine asker toplamalarını, gerekli hazırlıkları yaparak sarp geçitlere hâkim olmalarını emretti. Sultan Mesut, babası I. Kılıcarslan'ın İznik ve Eskişehir'de yaşadığı olumsuzlukları yaşamak istememekteydi.³²³

Birinci Haçlı Seferi ve 1101 Haçlı Seferi esnasında Anadolu topraklarında ilk Haçlıların Selçuklular karşısında verdikleri kayıplar, Normanlar'ın ve özellikle de Fransız Haçlılarının daha çok hafızalarında yer edinmişti. Bunun içinde Fransa Kralı VII. Louis, papalıkla arası iyi olmayan ancak kendi sıcak dostluğuna güvendiği Sicilya Kralı II. Roger'in (ö. 1154) gemileri ile Doğu'ya geçmeyi düşündü. Ancak II. Roger Fransız Haçlılarını gemileri ile taşımaya önermesine rağmen, Doğu Roma ile Sicilya arasında var olan düşmanlık buna engel oldu.³²⁴ Yakındoğu'ya Küçük Asya üzerinden karayolu ile geçilmek zorunda kalınması, Haçlılara pahalıya mal oldu.³²⁵ İkinci Haçlı Seferi esnasında Manuel ile III. Konrad arasındaki yakınlaşma da II. Roger'e karşı duydukları müşterek korku yüzünden olacaktır.³²⁶ Bir başka yakınlık ta Konrad'ın baldızı Bertha ile Manuel'in evliliği idi.

---

³²⁰ Asbridge, *age.* 233.

³²¹ Vareng alayları IX. Yüzyıl'dan XIV. yüzyıla kadar Bizans imparatorlarının kişisel korumalığını yapan Bizans ordusunun seçkin birliği idi. Vareng Muhafızları, ilk defa Kiev Prensi I. Vladimir'in Hristiyanlığı kabulünü takiben 988 yılında İmparator II. Basileios'un (976-1025) yönetiminde oluşturulmuştu. Bkz. Sigfus Blondal, *Varangians of Byzantium: An Aspect of Byzantine Military History*, Translated by Benedikt S. Benediktz, (Cambridge: Cambridge University Press, 1978).

³²² Kinnamos, *age.* 159.

³²³ Faruk Sümer, "Mesud I", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 29 (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004), 339-342. Ayrıca bk. Claude Cahen, *La Turquie préottoman*, 1071-1330, (Paris: Hardcover, 1988), 26-30.

³²⁴ Hubert Houben, *Roger II of Sicily: Ruler between East and West*. Translated by Graham A Loud, Diane Milburn, (London: Cambridge University Press, 2002), 65.

³²⁵ Asbridge, *age.* 229.

³²⁶ Runciman, *age.* II, 221.

Harita 3.1: II. Haçlı Seferi, (Ioannes Kinnamos'un Historia'sı).

Alman Kralı III. Konrad ve Fransa Kralı VII. Louis, orduların ayrı ayrı gitmesine karar verdikten sonra, ilk önce Konrad yola çıktı. Ordusunun disiplinini yeğeni Friedrich von Schwaben (Barbarossa) sağlıyordu. Alman İmparatoru III. Konrad'ın Haçlı Ordusu, Macaristan'dan olaysız bir şekilde geçti. Alman Haçlılarının Macar topraklarını sorunsuz geçmelerinde genç Macar Kralı II. Geza'nın da yardımları etkili oldu.³²⁷ III. Konrad, daha Macaristan'da iken "hiçbir savaş niyeti taşımadan, dindar hacılar olarak Bizans sınırlarından geçeceklerine" dair İmparator Manuel'in elçilerine yemin etmek zorunda kaldı.³²⁸ Kinnamos da "Seferleri Filistin'e ve Anadolu'yu yağma eden Türkler'e karşı" olduğuna dair yemin ettiğini rivayet eder.³²⁹ Macaristan'da Konrad'ı karşılayan İmparatorun adamlarının da yardımı ile Almanlar Tuna Nehrinde gemilerle köprü yaparak Doğu Roma topraklarına geçtiler. Kinnamos karşıya geçenleri 900.000'e kadar saydıktan sonra gerisini sayamadıklarını ifade etmektedir.³³⁰ İşin ilginç tarafı aynı rakamın Haçlı kronikçisi Odo de Deuil'de de

³²⁷ Odo de Deuil, 35; Ferenc Makk, The Árpáds and the Comneni: Political Relations between Hungary and Byzantium in the 12th Century, Translated by György Novák, (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1989), 40.

³²⁸ Khoniates, age. 41.

³²⁹ Ioannes Kinnamos, *Historia*, Yayına Hazırlayan Prof. Dr. Işın Demirkent, (Ankara: TTK Basımevi, 2001), 55.

³³⁰ İbnü'l- Kalânîsî, *Şam Tarihine Zeyl*, 165; Niketas Khoniates, *Historia*, (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri), (Ankara: TTK Yayınları, 1995), 44.

geçmesidir.³³¹ Bizans topraklarına geçen Alman ordusu Selânik'te Doğu Roma valisi Mikhail Palailogos tarafından oldukça misafirperver karşılanırsa da, Sofya'dan sonra Almanların taşkınlıkları ve aç gözlülükleri Roma kuvvetlerini zorladı. III. Konrad'ın olaylara müdahale etmemesi üzerine Filibe'de olaylar daha da çığırından çıktı. Bu sırada Almanların oturduğu taverna 'ya bir hokkabaz geldi. Almanlar hokkabazı büyücülükle itham ederek parçaladılar. Bu olaydan sonra da kalabalık ve valinin adamları pek çok Haçlı'yı öldürdüler. Haçlılar da intikam için şehrin kenar mahallelerini yakıp yıktılar.³³² Edirne'ye gelen Konrad, hastalanan bir akrabasını bırakarak yola çıkınca Romalı birkaç çapulcu Alman soylusu bu hastanın mallarını yağmalayıp, kaldığı evi de misafir içindeyken yakınca Kont Friedrich öfkeyle geri döndü ve evin bağlı olduğu manastırı yakarak suçluları da yakalayıp idam ettirdi. Bu karmaşa Bizans'ın deneyimli kumandanı Türk asıllı Porsuk sayesinde yatıştırılabildi.³³³

Doğu Roma yönetimini iyice endişelendiren Alman Haçlıları, İstanbul'a hiç sokulmadan Çanakkale Boğazı üzerinden Anadolu topraklarına geçirilmek istendi. III. Konrad, bu öneriye sıcak bakmadığı gibi, İstanbul'a doğru yürüyüşünü de devam ettirmek istedi. Üstelik Bizans'ın Birinci Haçlı Seferi esnasında Aleksios Komnenos'un yaptığı gibi kendilerinden bir bağlılık yemini istemesi, iki taraf arasındaki ilişkileri gerginleştirmişti.³³⁴ Hatta bu esnada Manuel'in Alman Haçlı ordusuna karşı Türk asıllı Porsuk'u ve birçok savaşta ün kazanmış Basileos'u yeniden yönlendirmek istediği söylenir. Ancak olayların daha da büyümesini istemeyen Manuel, Porsuk'a verdiği emri bir müddet sonra geri aldı. Trakya ovasına yerleşen Alman Haçlılarının, Küçükçekmece civarında sele maruz kalması, Alman ordusuna çok büyük zayıf verdi. Sel altında kalan Alman ordugâhında pek çok asker boğulduğu gibi, ordunun malzemeleri de telef oldu. Alman ordusu sonunda perişan bir vaziyette İstanbul'a ulaştıklarında tarih 10 Eylül 1147 idi.³³⁵

---

³³¹ Odo de Deuil, *age*. 51.

³³² Odo de Deuil, , *age*. 43. Bu hokkabaz, Alman dilini bilmiyordu. Parasını ödeyerek bir içki aldı. İçkisini içtikten sonra cebinde sakladığı bir yılanı çıkardı ve yere koyduğu kadehe yerleştirerek hokkabazlık yaptı.

³³³ Ioannes Kinnamos, *age*. 58.

³³⁴ Ostrogorsky, *age*. 353.

³³⁵ Ioannes Kinnamos, *age*. 59; Niketas Khoniates, *age*. 43.

3.4. ALMAN HAÇLILARININ ESKİŞEHİR BOZGUNU

Alman Haçlıları Doğu Roma yardımı ve biraz da zorlama ile boğazı geçtiler.³³⁶ İmparator Manuel, eşi Bertha'nın Konrad'ın baldızı olması münasebeti ile Almanlarla arasını düzeltebilmiş,³³⁷ Alman Kralına değerli hediyeler yanında birkaç da değerli at hediye ederek onların Boğazı geçmesini çabuklaştırmıştı.³³⁸ Anadolu topraklarında ilerleyen Alman Haçlılarına şehir kapıları açılmamış, Haçlıların istedikleri şeyler aşağıya sarkıtılan sepetler ile sağlanmaya çalışılmıştı. Haçlılar aşağıya sarkıtılan sepetlere para koyuyor, Bizanslılar da surlardan bu sepeti çekerek içindeki para mukabili onların istediklerini tekrar aşağıya sarkıtıyorlardı. Ancak Rumlar tarafından çoğu zaman eksik tartı yapılarak siparişler verildiği gibi, bazen de Bizanslılar parayı alıp hiçbir şey vermeden sırta kadem basabiliyordu. Burada ilerleyen Haçlılara Bizanslı Rumlar tarafından eksik ve kusurlu mallar satılmış, hatta una kireç karıştırılarak Haçlıların zehirlenip ölmelerine dahi neden olunmuştu. Bu arada herhangi bir şey satmak isteyen Haçlılar için de bozuk ayarlı sikkeler basılarak bunlarla kendilerine ödeme yapılmıştı.³³⁹ Almanlar, İznik'e varınca burada ikiye bölünerek, bir kısmı Ege kıyıları boyunca güneye giderken, diğer kısmı ise Birinci Haçlı Seferi'ndeki olduğu gibi Eskişehir'e doğru ilerlemeye başladılar. Oysa İmparator Manuel, Konrad'ı sahil yolundan Antalya'ya ulaşmaları ve Anadolu topraklarına girmemeleri hususunda uyarılmıştı. Konrad, Dorylaion yolunu tercih etti.³⁴⁰ Sultan Mesud, Eskişehir'e doğru muhtemel bir Haçlı ilerlemesini tahmin ettiğinden dolayı, gerekli önlemleri almış ve Eskişehir yol güzergâhına ordusunu yerleştirmişti. Pusuya yatan Selçuklu birlikleri, Akşehir yakınlarında bir Alman müfrezesini neredeyse tamamen imhâ ederek Haçlılara büyük bir gözdağı verdi.³⁴¹ Düşmanın gücünü çok iyi bilen Sultan Mesud, düzenli istihbaratı nedeniyle onların hareketlerini zamanında öğrendiği gibi, Dânişmendli ve diğer Müslüman komşularından asker takviyesi alarak moralini ve gücünü yükseltmeyi

---

³³⁶ Nicolle, *age.* 42.

³³⁷ Ostrogorsky, *age.* 352.

³³⁸ Kinnamos, *age.*, 64. Kinnamos, bu değerli ve sür'atli atı Dorylaion da kaybettiğini rivayet eder.

³³⁹ Niketas Khoniates, *age.* 44.

³⁴⁰ Kinnamos, *age.* 63.

³⁴¹ Cobb, *age.* 210.

ihmal etmiyordu. Sultan Mesut'un Dânişmendli Emir Gazi'nin kızı ile evli olması da onun gücünü artırmasına büyük ölçüde yardımcı olmuştur.³⁴²

Haçlıların Anadolu topraklarında yaşadıkları bu başarısızlıkların arkasında aranması gereken bir başka etken, Doğu Roma'nın da Selçuklular'a karşı ciddi olarak bir varlık göstermediği kurak ve zorlu araziler idi. Bu arazilerde göçebe Türkmenler, Bizans'tan daha etkililerdi ve Bizans'ın buralardaki hâkimiyeti daha çok kâğıt üstünde kalıyordu. Muhtemelen Bizanslı rehberler de onları bu arazilerden geçirerek onları Selçukluların pususuna çekmişlerdi.³⁴³ Bizans tarihçisi Niketas Khoniates, Manuel'in "bir taraftan Almanların iaşesiyle ilgilenmekteydi ve geçtikleri yol boyunca yiyecek stoklarını hazır bulunduruyordu. Ancak bir taraftan da uygun yerlerde onlara tuzaklar hazırlamıştı; birçok batılı bu tuzaklarda hayatını yitirdi" derken; una kireç katarak zehirleme hakkında Manuel'in tertiplemediğini bilemediğini söyleyerek İmparator'u müdafaa eder.³⁴⁴ Willermus ise, "hain Bizanslılar gizlice ordudan ayrılarak kendilerine sadakatle inanmış olan Almanları klavuzsuz bıraktılar" demektedir.³⁴⁵

Durum ne olursa olsun, Haçlılar Birinci Haçlı Seferi'ndeki ve şimdi yaşadıkları olaylar yüzünden Bizanslılara asla itimat etmiyorlardı.³⁴⁶ Öte yandan, Alman Haçlıları, Selçuklular'ın savaş taktiklerine de alışkın değillerdi. Türk süvarilerinin kıvrak ve seri saldırıları ile başa çıkamayan Almanlar, bozguna uğrayarak Eskişehir'e doğru ilerlemeye çalışsalar da verdikleri kayıplar yanında, açlık ile de baş edemeyerek bazıları geri dönmek zorunda kalmışlardı. Selçuklular'ın ağır tazyiki ve beklenmeyen zamanlarda verdikleri baskınlar kadar, Alman Haçlılarını açlık ve salgın hastalıklar da onları geri çekilmeye zorlamıştı.³⁴⁷

Alman Kralı III. Konrad, İmparator Manuel'in (1143-1180) daha önceki tavsiyelerine hiç aldırış etmeden Dorylaion istikametinde yola devam etmekle çok büyük bir hata işlemişti.³⁴⁸ İznik'ten sonra, rehberler sekiz gün içinde Konya'ya

---

³⁴² Bkz. İbrahim Kafesoğlu, "Ortadoğu'da Kurulmuş Türk Devletleri", *Türk Dünyası El Kitabı*, I (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992), 292.

³⁴³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 183.

³⁴⁴ Niketas, *age.* 44.

³⁴⁵ Willermus Tyrensis, *Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, *Haçlılar Türkler Karşısında*, Tercüme ve Notlar Ergin Ayan, (İstanbul: Kronik Kitap, 2019), 45.

³⁴⁶ Osman Turan, "The Ideal of World Domination Among the Medieval Turks", *Studia Islamica*, IV (Paris: 1953), 87-88.

³⁴⁷ Jonathan Philips, *The Second Crusade*, (New Haven: Yale University Press, 2007), 2730.

³⁴⁸ Nicolle, *age.* 43.

varacaklarını söylemişler, ona göre su ve yiyecek almışlardı. Sekiz gün geçip, su ve yiyecek bitince Konya'ya gelemediklerini gördüler. Rehberler de kaybolmuştu.³⁴⁹ 26 Ekim 1147 tarihinde Türkiye Selçuklu Sultanı I. Mesud'un (1116-1156) topladığı büyük ordu tarafından Dorylaion'da Bathys (Sarısu) çayı yanında çok ağır bir mağlubiyete uğradı.³⁵⁰ Ordusunun neredeyse tamamı imha edildi. Alman Kralı III. Konrad ise canını zor kurtardı.³⁵¹³⁵² Alman Haçlılarını büyük bir mağlubiyete uğratan Sultan Mesud, böylelikle babası I. Kılıçarslan'ın 1 Temmuz 1097'de aynı yerde Birinci Haçlı ordusuna karşı yenildiği savaşın cevabını vermiş oldu.

Görkemli Alman ordusunun yenilmesinde, yorgun ve susuz olmaları da önemli bir etkendi. Yorgun ve susuz Alman şövalyeleri de istirahat etmek üzere atlarından indikleri için, bu durum hafif techizatlı çevik Selçuklu süvarilerinin işini kolaylaştırmıştı. Bundan sonra mağlubiyet kaçınılmaz olmuş, Haçlıların büyük bir katliama uğramalarına sebep olmuştu. Bu savaş esnasında Konrad'ın ordusunun ve ağırlıklarının onda dokuzunu kaybettiği söylenir.³⁵³ Bu moral bozukluğu içerisinde ve bitkin bir halde İznik'e gelen Alman Haçlı artıkları içinde iyice ümidini yitirerek Almanya'nın yolunu tutanların sayıları da oldukça kabarıktı.³⁵⁴

Eskişehir hattında aradığını bulamayan Alman Kralı, bozulan saygınlığını düzeltmek için son bir gayretle boğazı geçen Fransız Haçlıları ile İznik'te birleşti. Efes yolunda Alman ve Fransız Haçlılarının birleşmelerinde, Bizans'ın iki Haçlı ordusunu bilerek birbirinden uzak tuttuğuna dair söylentiler de rol oynamıştı.³⁵⁵ Alman ve Fransız güçleri eski Roma şehri Efes'e³⁵⁶ kadar ilerlemeyi başarsalar da Konrad burada hastalanarak yola devam edemeyeceğini anladı.³⁵⁷ Ayrıca Konrad'ın Dorylaion savaşından sonra sağlığı bozulmuş ve dinlenmeye de şiddetle ihtiyacı vardı.³⁹¹ Konrad

---

³⁴⁹ Odo of Deuil, *age.* 91.

³⁵⁰ Kinnamos, *age.* 64-66; Niketas, 43-44; Willermus Tyrensis'in *Haçlı Kroniği III (1143-1184)*, *Haçlılar Türkler Karşısında*, Tercüme ve Notlar Ergin Ayan, (İstanbul: Kronik Kitap, 2019), 46.

³⁵¹ Kinnamos, *age.*, 64; Amanda Berry Smith, "The Second Crusade", *A History of the Crusades, I (The First Hundred Years)*, edit. K. M. Setton, (London: Madison-Milwaukee 1969),

³⁵² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 106.

³⁵³ Runciman, *age.* II, 222.

³⁵⁴ Asbridge, *age.* 233.

³⁵⁵ Nicolle, *age.* 42.

³⁵⁶ Bkz. Richard Oster, *A Bibliography of Ancient Ephesus*, (Philadelphia: American Theological Library Association, 1987).

³⁵⁷ Asbridge, *age.* 233. ³⁹¹ Odo de Deuil, *The Journey of Louis VII to the East*, nşr. çev. V. G. Berry, (New York: 1948), 96.

İstanbul'dan aldığı davet ile³⁵⁸ ordusunu Louis'e emanet ederek Manuel ve imparatorun karısı olan baldızının yanına gitti. Kinnamos, Konrad'ın ordudan ayrılma nedeni olarak Fransızlar tarafından aşağılanmasını da gösterir.³⁵⁹ İstanbul'da hüsnü kabul gören Konrad, Manuel tarafından çok güzel ağırlandı, hatta İmparator'un tıp bilimine karşı ilgisinin semeresi Manuel'in bizzat tedavisinde de görüldü. Manuel'in sıcak ilgisi ve mahir tedavisi sonucunda da Konrad nihayet sağlığına kavuştu. Bu tedavi sürecinde Alman Kralı'nın baldızı Bertha'nın da Konrad'a yakın alâka ve ihtimamı önemli bir rol oynadı. Alman Kralı ile Bizans İmparatoru, İstanbul'daki bu birlikteliklerini Konrad'ın kardeşi Heinrich ile Manuel'in kardeşi Andronikos'un kızı Theodora'yı evlendirmeye karar vererek daha da pekiştirdiler.³⁶⁰ 1147-1148 kışını İstanbul'da geçiren Konrad, burada hastalığından kurtularak katıldığı eşsiz ziyafetlerde kısa sürede eski gücünü toplamıştı. Katıldığı at yarışları ve zevkle izlediği gösterilerle de Selçuklular karşısında yaşadığı acıları unutan Konrad, İmparator tarafından parasal olarak da desteklenerek bir Bizans gemisi ile Filistin'e doğru yola çıktı³⁶¹ ve Nisan'da Akkâ'da karaya çıktı.³⁶²

3.5. FRANSIZ HAÇLILARI VE SELÇUKLULAR'IN KAZIKBELİ ZAFERİ

Yolda gelirken Alman Haçlılarının başına gelenlerden ders almış olmaları ki VII. Louis önderliğindeki Fransızlar çok fazla taşkınlık yapmamış, Manuel'in gönderdiği elçilere itaat etmişlerdi. Balkanlardaki birkaç münferit taşkınlıktan sonra Fransız ordusu, Doğu Roma arazisinde Almanların ürküttükleri ahalden pek de sıcak ilgi görmediler. Yiyecek temininde sıkıntı çektikleri gibi, alacakları şeyler için de peşin para talep edilmiş, üstüne bir de, Almanlar'a yapıldığı gibi tartıda hile yapılarak Fransızlar kızdırılmıştı. Bereket ki Bizans memurlarının dostça davranışları, Fransız subaylarının disiplini sağlamaları ile olayların büyümesi önlenmişti. Önden gidip te Alman Haçlılarına katılmak isteyen Fransızlar ise, cimrilik yapan Almanların dostça olmayan davranışları ile karşılaştılar.³⁶³

---

³⁵⁸ Ostrogorsky, *age.* 353.

³⁵⁹ Ioannes Kinnamos, *age.*, 67.

³⁶⁰ Runciman, *age.* II, 225.

³⁶¹ Ioannes Kinnamos, *age.* 68.

³⁶² Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 106-107.

³⁶³ Runciman, *age.* II, 218

Almanlar'dan yaklaşık bir ay sonra daha az sayıdaki Fransız ordusu İstanbul önlerine geldi. Kral VII. Louis'e Fransa'nın en zengin varisesi olan Aquitaine Düşesi olan eşi Eleanore de eşlik etmekte idi.³⁶⁴ Flandre ve Toulouse kontları da eşleri ile birlikte Fransız Haçlı ordusunda yerlerini almışlardı. Fransız ordusunda yer alan bir başka önemli kişi de Templier şövalye tarikatının büyük üstadı olan Everard de Barre idi. Tapınakçıların büyük üstadı (master of order) olan Everard, Fransa'da tarikati için bir askerî birlik oluşturmuş ve bu birlik ile de orduda yer almıştı. Everard ayrıca Kral VII. Louis'e danışmanlık yaptığı gibi ordunun düzenini de sağlamakla görevli idi.³⁶⁵ Everard, Louis'in emri ile Fransız Haçlı ordusu İstanbul'dan geçerken Lorenliler ile birleşmelerine izin vermeyen Bizans makamlarını ikna etmiştir.³⁶⁶ Bizanslılar, kontrol edemeyecekleri bir Haçlı ordusu görmek istemediklerinden Fransızlar ile Lorenliler'i birleştirmemeye özen göstermişlerdir. Selçuklu Sultanı Mesud kadar, İmparator Manuel de Haçlıları kendi toprakları için büyük bir tehdit olarak görüyor, onları bir an önce Antalya'dan Suriye'ye doğru göndermeye çalışıyordu. Kral Louis 4 Ekim 1147 de İstanbul'a vardı.³⁶⁷

İmparator Manuel, VII. Louis'i samimi bir şekilde karşıladı, isteklerini karşılayacağına söz verdi. Onu her tarafı yeşillik, kanalları, ufak gölleri, mağaraları olan, Alman Kralı III. Konrad dâhil misafirlerin ağırlandığı, Philopation sarayında³⁶⁸ misafir etti.³⁶⁹ Asilzadelerini Blakherna Sarayı'nda ve İstanbul'un görülmeye değer yerlerinde olanca görkemiyle ağırlayarak onları Kadıköy tarafına geçmeye razı etmeye çalıştı.

Fransız Haçlıları Kadıköy'e geçince de İmparator Manuel, Flaman asıllı bir hacının yaptığı taşkınlığı bahane ederek onların iaşelerini kesti. VII. Louis, derhal bu taşkınlığı yapan kişiyi idam etmesine rağmen, İmparator'un tavrı değişmemiş ve Fransız ordusuna gerekli erzakı sağlamakta gevşek davranmıştı. Manuel'in gündeminde daha çok onların ele geçirecekleri yerleri kendisine iade edeceklerine dair onlardan alacağı

---

³⁶⁴ Ralph V. Turner, *Eleanor of Aquitaine: Queen of France, Queen of England*, (New Haven: Yale University Press, 2009), 28-29; Alison Weir, *Eleanor of Aquitaine: By the Wrath of God, Queen of England*. (y.y., Vintage, 2008), 13-14.

³⁶⁵ Odo de Deuil, *age*. 55.

³⁶⁶ Runciman, *age*. II, 223.

³⁶⁷ Odo de Deuil, *age*. 59.

³⁶⁸ Antony Robert Littlewood, Henry Maguire, Joachim Wolschke-Bulmahn, *Byzantine garden culture*, (y.y: Dumbarton Oaks, 2002), 73.

³⁶⁹ Kinnamos, *age*. 65.

yemin vardı. Louis de kendisinden beklenmeyen bir uysallıkla bunlara boyun eğdi ve ele geçireceği yerleri iade edeceğine dair yemin etti.³⁷⁰ Fransa Kralı'nın bu itaatkâr tutumunun ardında onun dindar kişiliğinden ziyade, Alman Haçlılarının Eskişehir istikametinde aldıkları mağlubiyet haberleri yer almaktaydı. Fransa Kralı, bu felâket haberlerinden ürkmüş ve Sultan Mesud'u gözünde daha büyük bir rakip olarak gördüğü gibi, İmparator Manuel'in dostluk ve rehberliğine duyduğu ihtiyacın da daha çok bilincinde olmuştu. Fransızlar Kasım ayı başlarında İznik'e geldiklerinde mağlubiyetten kaçan

Almanlar ile karşılaştılar. Burada ayrıca Haçlı seferi için gelmiş olan Bohemya kralı II. Vladislav (1140-1173) ve Polonya kralı IV. Boleslav (1146-1173) da³⁷¹ Fransızlarla birlikte idiler.³⁷² Konrad'ın ağabeyinin oğlu olup Konrad'dan sonra imparator olacak olan yeğeni Friedrich Barbarossa, Fransızlara başlarına gelenleri anlatıp, Fransa Kralını, amcası Konrad ile bir müzakereye davet etti.³⁷³ İznik'te buluşan Konrad ve Louis güneye doğru yollarına devam etmeye başladılar. İki ordunun birleşmesi moralleri düzeltmesine rağmen, kısa bir süre sonra erzak paylaşımından dolayı başlayan kavgalar bir anda ilişkileri gerdi. Fransızların yiyecekleri tükettiğini gören Almanlar, karınlarını doyurabilmek için etraftaki Bizans köylerine baskınlar vererek, çevreyi rahatsız ettiler. Haçlıların yapabilecekleri muhtemel taşkınlıklara önceden hazırlıklı olan bir Bizans birliği derhal bu Alman başıbozuklar üzerine bir taarruz gerçekleştirdiler. Bir Fransız birliğinin yetişmesi ile Almanlar Bizans birliğinin elinden kurtarılmış, daha sonra da Haçlılar arasında yeniden disiplin ve düzen sağlanmıştı. Odo de Deuil, Fransız birliği yetişemese, Almanların hepsinin öleceğini naklederek,³⁷⁴ kendi ulusuna bu olaydan bir övünç çıkarmaktadır. Efes'de hastalanacak olan Konrad, İmparator Manuel'in daveti üzerine İstanbul'a dönecektir.

Fransa ve Alman Haçlılarından daha önce VII. Louis'in beraberindeki Otto von Freising Alaşehir ve Denizli üzerinden Antalya'ya doğru ilerlemeye çalışmıştı. Ancak sahil bölgeleri Bizans'ın kontrolünde olmasına rağmen, Otto ve beraberindekiler

---

³⁷⁰ Odo de Deuil, *age.* 49-51; Runciman, *age.* II, 223.

³⁷¹ Bkz. D. von Güttner-Sporzyński, "Constructing memory: holy war in the Chronicle of the Poles by Bishop Vincentius of Cracow", *Journal of Medieval History*, 40/3 (2014), 276-291.

³⁷² Otto van Freising, *The Deeds of Frederick Barbarossa by Otto of Freising and his Continuator*, çev. C. C. Mierow, (New York: 1953), I, XL, 76.

³⁷³ Odo de Deuil, *age.* 97.

³⁷⁴ Odo de Deuil, *age.* 97.

Selçukluların ani baskınlarından kurtulamadılar.³⁷⁵ Türklerin yaptıkları bu anî ve beklenmeyen baskınlar, Haçlı askerlerini ve onlardan daha çok da beraberlerindeki Hıristiyan hacıların telef olmalarına neden oldu. Otto önderliğindeki Haçlılar,

Selçukluların öldürdüğü bu hacıları yol kenarına terk ederek Antalya'ya doğru ilerlemeye devam ettiler. O dönemde Attalia ismiyle bilinen³⁷⁶ bu şehre vardıkları zaman ise, oldukça bitkin ve sayıca azalmış durumdaydılar.³⁷⁷

Anlaşıldığı kadarıyla hacılardan ve Fransız birliğinden oluşan bu grup öncü olarak gönderilmişti ve Fransız Haçlılarının, Almanlar gibi Selçuklulara yem olmaya niyetleri yoktu. Otto von Freising'in başına gelenlerden ders çıkaran VII. Louis ve III. Konrad'ın Haçlıları bundan sonra Bizans donanması ile de temas halinde olacakları sahil hattından ilerlemeyi daha akıllıca ve güvenli buldular. Edremit, Bergama sahil yolundan Efes'e ulaşan Haçlılar, Fransız Haçlılarının daha süratli hareket etmeleri ile ön plana çıktı. Arkada kalan Alman Haçlıları'na Fransızlar, "*Kımlıda Alman*" (*pousse Allemand*) diyerek alay ediyorlardı. Anlaşılan Almanlar Eskişehir yolu üzerinde yaşadıkları travmayı daha üzerlerinden atamamışlardı. Bu yürüyüş esnasında Almanlar piyade ve kılıç üstünlüğü ile, Fransızlar ise at üzerinde ve mızrakları ile ön plana çıkmışlardı.³⁷⁸

VII. Louis, eski Roma merkezi Efes'te³⁷⁹ dört gün süre ile kalarak dinlendi ve bu süre içinde de İmparator Manuel'den çok önemli bir mektup aldı.³⁸⁰ Gelen mektupta, Selçukluların kendisi ile savaşmak için yola çıktıkları bildiriliyor ve onlarla herhangi bir çatışma içine girmemesi yönünde uyarılar yapılıyordu. Bu mektupta ayrıca Louis'e, Bizans'a ait müstahkem mevkiilerin himayesinde bir yürüyüş gerçekleştirmesi tavsiye ediliyordu. İmparator Manuel'in Fransa kralına karşı bu korumacı, himaye girişimlerinin temelinde onun Selçuklular karşısında alacağı bir yenilgiden kendisinin sorumlu tutulması endişesi yanında, onu Sicilya Kralı II. Roger ile yeniden savaşmaya başladığı bu günlerde Selçuklular ile Bizans barışını bozabilecek bir gerginlikten uzak tutma çabaları da

---

³⁷⁵ Marshall W Baldwin, *A History of the Crusades, The First Hundred Years*, edit. Kenneth M, Setton (Wisconsin: Wisconsin University Press, 1969), I, 624, 634.

³⁷⁶ Bkz. M. H. Ballance, "Cuma Camii at Antalya: A Byzantine Church", *Oxford Byzantine Dictionary* (Oxford: Oxford University Press, 1995), I, 228.

³⁷⁷ Runciman, *age.* II, 224.

³⁷⁸ Kinnamos, *age.* 66.

³⁷⁹ Bkz. Daphne Athas, *Entering Ephesus*, Second Edition, (New York: Sag Harbor, 1991).

³⁸⁰ Asbridge, *age.* 233.

yatıyordu. Louis bu mektuba hiç aldırmadığı gibi cevap bile vermedi.³⁸¹ Manuel, II. Roger gibi Balkanlardaki zorlu bir rakibe Selçuklu Sultanı Mesud gibi bir başka güçlü rakibi de ilave etmek istemiyordu. Bizans İmparatoru'nun gönderdiği bu mektubun haklılık payını biz, kaynaklarda Louis'in Konya'ya karşı bir sefer yapma arzusunda olduğuna dair haberlerden anlıyoruz. Nitekim aynı kaynak, sebep belirtmeksizin VII. Louis'in Konya üzerine bir sefer yapmaktan vaz geçtiğini de bildirir.

Manuel, VII. Louis'e gönderdiği ikinci mektubunda Haçlı ordusunun bundan sonra vereceği zararların neticesinde halkın intikam almak istemesine mani olamayacağını, bunu kendisinin önleyemeyeceğini bildiriyordu. Bu bir uyarı mektubundan çok tehdit içeriyor, Haçlıların Antalya'ya doğru ilerleyişleri esnasında çevreye bir zarar vermeleri halinde intikam alma hakkının da doğacağı Haçlılara üstü kapalı olarak tembih ediliyordu. Fransa Kralı VII. Louis ise ikinci mektuba da cevap vermemeyi daha akıllıca bulmuştu. Nitekim İmparator Manuel uyarılarında haklı olduğunu göstermiş, disiplin ve nizamı bozulan Haçlı ordusu bir müddet sonra yasa dışı yağma ve talan olayları ile Bizans makamlarının başını ağrıtmaya başlamıştı. İmparatorun, Kral Louis'e yolladığı bu mektupları sadece Odo de Deuil rivayet etmektedir.³⁸²

Fransız ordusu ve beraberlerindeki Almanlar Menderes vadisi boyunca böyle nizamsız bir şekilde ilerlemeye devam ederken, Selçuklu Türkleri de boş durmuyor, onları taciz etmeye devam ediyordu. Burasının Bizans'ın hâkimiyetinden çıkmış olması işleri zorlaştırdığı gibi, Bizanslıların Selçuklularla anlaştığına dair söylentiler ve iaşe temininde bölgedeki Rumlar ile gerginleşen ortam; Bizanslı rehberlerin de onları ana güzergâhtan değil de daha sarp ve dar bir coğrafyadan geçirmesi Haçlıları daha da bunaltıyordu.³⁸³ Bu sırada Fransız kuvvetlerine özellikle Kadmos (Honaz) Dağı'nı³⁸⁴ aşmada öncülere kumanda eden Taillebourg lordu Geoffrey de Rancon³⁸⁵ ve Savoie kontu III. Amede müşterek kumanda ederek,³⁸⁶ Fransız ordusunu ortaya çıkabilecek anî saldırılardan korumaya ve bu saldırıları göğüslemeye çabalıyorlardı. Etrafta görünen Selçuklu kuvvetleri ziyadesiyle

---

³⁸¹ Odo de Deuil, *age*. 109.

³⁸² Odo de Deuil, *age*. 109.

³⁸³ Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi*, 50.

³⁸⁴ Bkz. H. Walter, *Anadolu'nun Vejetasyon Yapısı*, (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, 1962).

³⁸⁵ Ralph Turner, *Eleanor of Aquitaine*, 208.

³⁸⁶ Félix Bernard, *Les Origines féodales en Savoie-Dauphiné: la vie et les rapports sociaux d'alors*, (Paris: Imprimerie Guirimand, 1969), 116, 596.⁴²²

Haçlıları tedirgin etmiş, yorgunluklarını bir kat daha artırmıştı.³⁸⁷ 1 Ocak 1148 tarihinde, tam da Haçlıların noeli kutladıkları sıralarda yöredeki Antiokheia Köprüsü civarında Selçuklular görünerek, onları köprüye ulaşmaya kadar izleyerek taciz ettiler. Bundan sonra iki taraf arasında sıcak bir çatışma başladı, Fransızların düzenlerini bozmamaları sayesinde Haçlılar büyük kayıplar vermeden köprüyü zorla da olsa geçmeye muvaffak oldular. Bunun üzerine Selçuklular Antiokheia Kalesine sığınmak zorunda kaldılar.³⁸⁸ Kaleye çekilen Selçuklular, Haçlıların harekâtını buradan izlemeye başladılar. Haçlılar burada daha fazla oyalanmadan yola koyuldular ve 4 Ocak 1148 tarihinde Denizli'ye vardılar. Burada birkaç günlük yiyecek aldıktan sonra tekrar yola devam ettiler.³⁸⁹

Haçlıların Kazıkbeli Geçidi'ni aşarken Selçuklular karşısında büyük bir mağlubiyet yaşamalarında Haçlı ordusunun dağınık bir vaziyette olmasının ve geçidin 1.250 rakımda sarp ve engebeli bir yapıya sahip olmasının payı büyüktü.³⁹⁰ İlk önce geçidi bir engelle karşılaşmadan geçen Geoffrey de Rancon kumandasındaki öncü Haçlılar, bunun verdiği rahatlıkla dur emirlerini dahi kulak arkası ederek aşağı doğru inişe geçtiler. Sarp ve engebeli Kazıkbeli Geçidi'ni bir tam günde aldıkları için yorgundular ve kendileri için aşağıda dinlenecek bir yer bulacakları ümidiyle acele ediyorlardı. Fransız ordusunun öncüleri ile ana ordu arasındaki irtibatın kopması, Almanlara göre daha disiplinli olan Louis'in askerlerini intizamdan ve birlikten uzaklaştırmıştı. Geçidin diğer tarafında güvenlik için bekletilen artçılar ise, Fransızları zayıflattıkları gibi, Selçuklular'ın da işlerini kolaylaştırmış, adeta onların ekmeğine yağ sürmüştü.³⁹¹

Bu arada on kilometreyi bulan yük katarları Selçuklular için açık bir hedef teşkil ediyordu. Araziyi iyi bilen Selçuklu Türkmenleri, güzergâhın Denizli ile Acıpayam arasından geçen önemli zirveyi ele geçirerek Haçlılara karşı büyük bir üstünlük sağlamışlardı. İlk saldırı yük katarlarının olduğu kabileye yapılmış, uzun mesafeye erişen katar başarıyla vurulmuştu. Öncülerin Selçuklular karşısında birer birer eriyip tükendiği böyle kritik bir zamanda, durumdan haberdar olan ana ordudakiler derhal yardıma koşmaya

---

³⁸⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 185.

³⁸⁸ Odo de Deuil, *age*. 111.

³⁸⁹ Emily Atwater Babcock- A. C. Krey, William, Archbishop of Tyre, *A History of Deeds Done Beyond The Sea*, Volume Two, Translated and Annotated by Emily Atwater Babcock and A. C. Krey, (New York: Columbia University Press, 1943), 24. Fasil, 175176.

³⁹⁰ Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi*, 50.

³⁹¹ Odo de Deuil, *age*. 115.

çalıştılar. Ancak kayalık sarp zemin süvarilerin rahat hareketine izin vermediği gibi, rahat hareket ederek harp nizamına girmelerini engelliyordu.³⁹²

Bu sırada orduya refakat eden Louis'in eşi Aquitanyalı Eleanore ve nedimleri sığındıkları mahfelleri içinde soğuktan titreşiyor, bu sefere katıldıklarına lânetler okuyorlardı. Kraliçe ve nedimelerinin böyle bir seyahate ikinci kez asla katılmayacaklarına dair ant içtikleri anlatılır. Seferin en bahtsız sayılabilecek bu hanımlara refakat eden, ancak hiç de onları memnun edemeyen Savoie kontu III. Amedee ise çaresizlik içinde kıvranıyordu.³⁹³ Böyle bir hengâmede tüm Fransız ordusu disiplini kaybetmiş, sadece grupta yer alan Everard de Barre idaresindeki sayıları yüzü bulan Tapınak şövalyeleri³⁹⁴ yürüyüş disiplinlerini bozmayarak liderlerini etrafında kenetlenmeyi başarmışlardı.³⁹⁵

Fransa kralının etrafında kenetlenen seçkin kraliyet muhafızlarının pek çoğu da bu karmaşada Selçuklu kılıçları altında cansız yere düşmüşlerdi.³⁹⁶ Bu sırada karanlık basmasa idi, belki de Fransa kralı VII. Louis dahi esir edilecekti.³⁹⁷ (Bak. Resim.8). Haçlı seferleri tarihçisi Asbridge, Kral Louis'in bir ağaca tırmanarak esir düşmekten kıl payı kurtulduğunu anlatır.⁴³⁴ Buna rağmen Kral Louis, serin kanlığını muhafaza etmiş ve yük katarının tepede güvenli bir noktaya ulaşmasını sağlamışlardı. Bu sırada dağılan öncü birlikleri de geri dönerek Kral Louis'in kuvvetlerine katıldılar. Fransızlar şimdi kendilerini toplamalarına rağmen, geride pek çok kayıp vermişler,³⁹⁸ Selçukluların moralleri de oldukça yükselmişti.³⁹⁹

Haçlılar büyük kayıplar vermiş, toparlanmaları da epey bir vakit almıştı. Kral Louis çaresizliğinin farkına varınca, daha önceki zor durumlarda disiplinleri ile kendilerini kanıtlamış olan Tapınak şövalyelerinin taktik önerilerine başvurdu.⁴⁰⁰ Selçuklu süvarilerinin süratli manevralarından iyice korkan Louis, askerlerine düşman taarruzuna karşı sebatlı olmayı tavsiye ederek, her ne olursa olsun emre itaati şart koştu.⁴⁰¹ Fransa Kralı Louis, daha sonra Aziz Denis başrahibine yazdığı bir mektupta, Selçuklu Türklerinin

---

³⁹² Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi*, 50.

³⁹³ Ralph Turner, *Eleanor of Aquitaine*, 208-209.

³⁹⁴ Asbridge, *age*. 230.

³⁹⁵ Odo de Deuil, *age*.115.

³⁹⁶ Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi*, 50.

³⁹⁷ Odo de Deuil, *age*.115.

³⁹⁸ Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi*, 50.

³⁹⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 185-86.

⁴⁰⁰ Nicolle, *İkinci Haçlı Seferi*, 51.

⁴⁰¹ Odo de Deuil, *age*. 117.

baskısı ile yapmaya çalıştıkları güç ve zorlu yolculuktan bahseder ve sürekli can korkusu içinde ilerlediklerini anlatır. Bu mektupta Louis'in, felaketten kurtulup da kaçmayı başarmalarını Tanrı'nın bir lütfu olarak görmesi, onların içinde buldukları çaresizliği ifade eder.

3.6. HAÇLILAR'IN ANTALYA YOLCULUĞU VE SURİYE'DE HEZİMET

Bundan sonraki Haçlı ilerlemesi daha temkinli olmuş, karların da erimesi ile iyice taşan Dalaman Çayı'nın kabarmış sularında ilerlerken Selçuklu taarruzlarına daha sebatlı direnebilerek, bütünlüklerini muhafaza edebildiler. Ancak şimdi de kendilerini Türkler ve Rumlar tarafından çoraklaştırılan bir arazi bekliyordu. Haçlıların bir günlük yürüme mesafesinin önünden koyunlarını otlatarak ilerleyen çobanlar, Frenklere ihtiyaçlarını karşılayamayacakları çıplak alanlar bırakıyorlardı.⁴⁰² Sanki büyük umutlarla başlayan İkinci Haçlı Seferi şimdiden bitmiş gibi idi. Haçlılar bu zayıf düşen konumları ile Haçlı ateşini yeniden körükleyebileceklerinden emin değillerdi.⁴⁰³

Kral Louis, ordusundan geri kalanlarla Antalya'ya geçebildi. Bu sırada da açlık ve sefalet haçlı ordusunun arasında kol gezmeye devam ediyordu. Bütün bir orduya yetecek kadar gıda temin etmekte zorlandılar.⁴⁰⁴ Kral Louis bulabildiği gemilerle Antakya'ya geçmek üzere harekete geçtiğinde, gidemeyecek olan askerler Kral'a müracaat ederek aç, susuz, parasız, atsız yürüyerek Antakya'ya nasıl gidebileceklerini sordular. Kral Louis ise, her birine beş yüz mark vererek, Bizanslı vali tarafından rehber ve koruma amaçlı bir müfreze temin etti. Kral ve maiyeti bulabildikleri gemilerle Antakya'ya geçti. Kalan askerler karayoluyla Antakya'ya doğru yola koyuldular. Bir kısmı Roma hizmetine girdi, bazıları açlık veya hastalıktan öldüler, bir kısmı Türklerin saldırılarında esir oldular veya öldüler.

Türkler tüm yol boyunca aç, yoksul ve hasta olanlara acıyarak baktılar ve onlarla ilgilenip karınlarını doyurdular. Bu sıcak ilgi ve alışılmışın dışındaki iyi davranış karşısında üç binden fazlası Müslüman oldu. Bu durumu Odo de Deuil üzüntüyle şu şekilde tarif

---

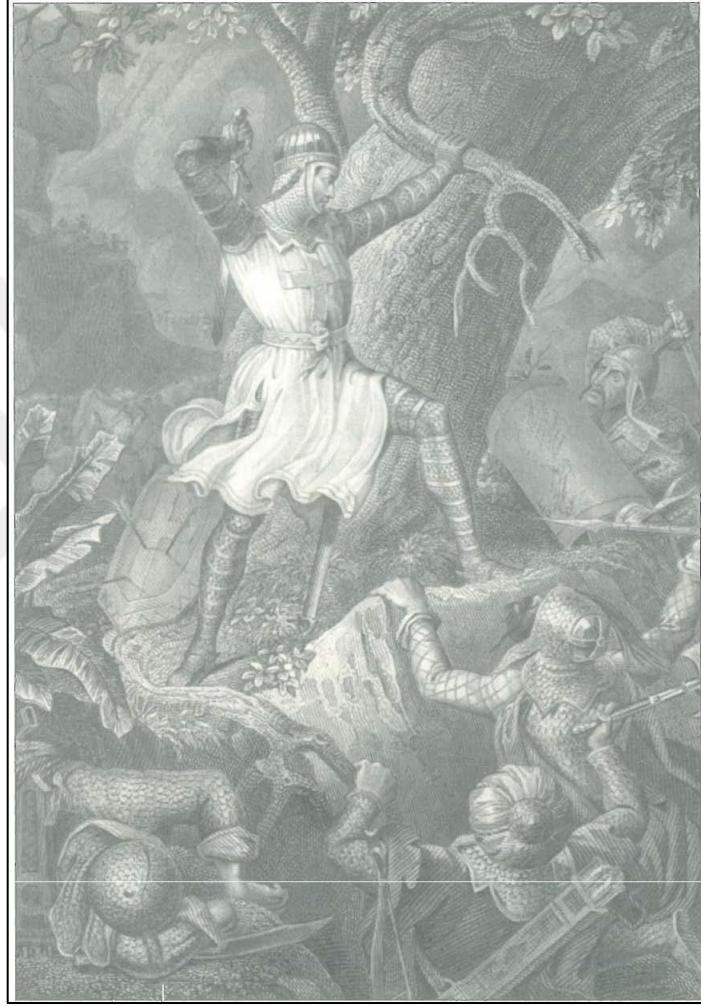
⁴⁰² Nicolle, İkinci Haçlı Seferi, 51.

⁴⁰³ Abbot Suger, "Epistolea", *Recueil des historienes des Gaules et de la France*, edit. M. Bouquet, Vol. XV (Paris: 1878), 496.

⁴⁰⁴ William of Tyre, *age*. 26; Fasil, 177.

etmektedir: “*Ey ihanetten daha acımasız olan merhamet! Müslümanlar Hristiyanların dinlerini, onlara ekmek vererek satın alıyorlardı (Türklerin*

kazandıkları hizmetten memnun oldukları kesin olmasına rağmen, hiç kimseyi inancını reddetmeye zorlamadılar)”.⁴⁰⁵ Ancak pek az kısmı perişan bir halde Antakya’ya ulaşabildiler.⁴⁰⁶

Resim 3.2: Kral VII. Louis’inDenizli-Antalya arasında uğradığı baskında bir ağaca tırmanarak canını kurtarması, (Demirkent,age.108).

İki kralın Kudüs ordusu ile beraber giriştikleri Dımaşk kuşatması sadece dört gün sürmüş, beşinci gün kuşatmayı sona erdirmek zorunda kalmışlardı.⁴⁰⁷ Haçlı itibarı ve

⁴⁰⁵ Odo of Deuil,age.141: “O, pity more crueel than any betreyal, since in giving bread they took away faith (although it is certain that, the Turks, content with servise they gained, did not force anyone to deny his faith)”.

⁴⁰⁶ Thomas Walker Arnold, *İslâm’ın Tebliğ Tarihi*, çev. Bekir Yıldırım-Canker İlhan Polat, (İstanbul: İnkılab Yayınevi, 2007), 126-27.

yenilemez şövalye efsanesi yerlebir olmuştu. Konrad'ın yeğeni, geleceğin İmparatoru genç Barbarossa, yaşanan hezimetin bütün suçunu Doğu Roma İmparatoruna yüklüyordu. Konrad ve yeğeni 1149 Şubat ayında, Louis ise bir müddet sonra elleri boş olarak ülkelerine döndüler.⁴⁰⁸

Resim 3.3: Akka'da 24 Haziran 11482'de kralların toplantısı, (Demirkent, *age.*,110).

II. Haçlı Seferi, Haçlılar tarafından Lizbon'un zaptı hariç, tam bir hezimetle sonuçlanmıştır. Ancak Türkler arasında ise birliğe sebep olmuştur. Bu işbirliği ile Haçlılara ağır darbeler vuruldu, Maraş ile Urfa Kontluğuna bağlı kaleler ele geçirildi. Sultan Mesud, Haçlılardan Tel Başir, Dülük ve Ayntab'ı; Mardin Artuklu hükümdarı

⁴⁰⁷ İbnü'l-Esir, el-Kâmil, IX, 353-54; William of Tyre, *age.* II, 362-65; Ebû Şâme, II, 139-41; İbn Kesir, XII, 241; G. Constable, "The Second Crusade as Seen by Contemporaries", *Traditio* 9 (1953), 213-279.

⁴⁰⁸ Kinnamos, *age.* 69.

Timurtaş, Samsat ve Birecik’i; Nureddin de Ravendan’ı zapt ettiler.⁴⁰⁹ Sultan Mesud, kızı Selçuka Hatunu Nureddin Mahmud Zengi ile evlendirerek Tel Başır’i çeyiz olarak vermiştir.⁴¹⁰ Bu olayların gelişimine bir göz atmak istiyoruz.

3.7. URFA KONTESİ BEATRİCE İLE DOĞU ROMA ANTLAŞMASI

Haçlılar, Urfa’nın 1144’de fethinden sonra da 1151 yılına kadar Tel Başır ve çevresinde varlıklarına devam ettiler. 1150 yılında Nureddin Mahmud Zengi, II. Joscelin’i esir etti ve Halep’te zindana attı.⁴¹¹ Josceline burada ölünce karısı Beatrice,

Türklerin hücumlarına karşı koyamayacağını anlayarak elindeki Tel Başır, Ravendan, Samsat, Ayntab, Dülük ve Birecik kalelerini⁴¹² Doğu Roma İmparatoruna sattı.⁴¹³ Beatrice, bundan sonraki Haçlı tarihinde etkin olacak oğlu III. Joscelin ve kızı Agnes ile birlikte Kudüs’e gitti.⁴¹⁴ Bir sene içinde bu kalelerin tamamı Türklerin eline geçecektir.⁴¹⁵

Bu gelişen süreci kısaca ele almanın Anadolu Selçuklu Haçlı ilişkilerine ışık tutacağı kanaatindeyiz:

1149 yılında Antakya Prinkepsi Raymond de Poitiers’in İnnib’de Nureddin tarafından mağlup edilerek öldürülmesi, Tel-Bâşır’de tutunmaya çalışan Joscelin’i oldukça tedirgin etti.⁴¹⁶ Haçlı lideri hemen Elbistan’da bulunan Anadolu Selçuklu Sultanı Mesud’a yaklaşarak onunla bir ittifak kurdu. Bundan sonra Sultan Mesud, yalnız kalan Maraş Haçlılarının üzerine yürüdü ve emân karşılığı olarak 11 Eylül 1149’da şehri ele geçirdi.⁴¹⁷ Bundan sonra Tel-Bâşır üzerine yürüyen I. Kılıcarslan’ın oğlu Mesud, buraları yağmaladıktan sonra Joscelin’in karşısına çıkması ile geri çekilmişti. Joscelin de askerlerini Gerger senyörü Vasil’in idaresine vererek, ona kendi askerlerine ekmek götürme vazifesi vermişti. Sultan Mesud geri çekilmesine rağmen Harput

⁴⁰⁹ Runciman, *age.* II, 276.

⁴¹⁰ Mateos, *age.*,304: “Sultan Mesud, Telbaşır’i muhasara ederken damadı Nureddin yanına gelince muhasarayı ona bırakarak çekilmiş, garnizondakilerde Nureddin’e teslim olmuşlardır”.

⁴¹¹ İbnü’l-Kalânisî, *age.* 177; İbnü’l-Adîm, *Zübdetü’l-Haleb*, c. I, s. 335; İbnü’l-Esir, *age.*, c. IX, s. 369; Ebû Şâme, *age.*, c. I, s. 246; İbn Vâsıl, *age.*,c. I, s. 123; Hitti, *age.*, c. IV, s. 1037.

⁴¹² Runciman, *age.* II, 275.

⁴¹³ Christopher Mac Evitt, “Edessa, County of”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray Editor*, 383.

⁴¹⁴ Runciman, *age.* II, 276.

⁴¹⁵ Mateos, *age.* 303-304.

⁴¹⁶ İbnü’l-Esir, *el-Kâmil*, *age.* IX, 362; Ebû Şâme, *age.* I, 204

⁴¹⁷ Sürayani Mikhail, *Kitap XVII, Fasıl X*’da yanlış bir kayıtle II. Kılıcarslan’ın ismini verir.

Kalesi'nde bulunan Artuklu Nureddin Karaarslan, Haçlı ve Ermeni askerlerinin durumunu takip etmiş ve aniden saldırarak onları mağlup etmiş, 400 kişiyi esir alarak Gerger'e getirmişti. Esirler arasında Ermeni reisi ve Keysûn hâkimi Vasil⁴¹⁸ ve ailesi de vardı.⁴¹⁹ Karaarslan, Vasil'e iyi davranarak onu kendi topraklarına götürerek ona araziler vermişti. Bu gelişmeler yaşanırken paniğe kapılan Joscelin, Antakya'ya giderek onlardan yardım almaya çalıştı; ancak yolda Türkmenler tarafından esir edilerek Nureddin'e teslim edildi. Bundan sonra Joscelin ölünceye kadar Halep zindanlarında kalacaktı.⁴²⁰

Joscelin'in halep zindanlarında olmasını değerlendirmek isteyen Nureddin, Urfa'nın sükûtundan sonra akın akın gelen Frenk ve Ermeni mültecilerle dolu Tel Başır'e bir taarruz yapmış, ancak Kont Joscelin'in eşi Beatrice'nin müdafaası ile geri çekilmek zorunda kalmıştı.⁴²¹ Bu boşluktan yararlanan Nureddin değil, daha çok Sultan Mesud oldu ve ordusu ile Keysun, Besni ve Raban şehirlerini ele geçirerek Tel-Bâşır hudutlarına kadar ilerledi. II. Joscelin Halep zindanlarına atılmasına rağmen, aynı isimdeki oğlu buradaki Haçlı askerleri ile şiddetli bir mukavemet göstermişti. Sultan Mesud Urfa Haçlı Kontluğunun bu son kalesini ele geçirememişti;⁴²² ancak yaklaşık dört yıl sonra Nûreddin Zengî burasını ele geçirerek, son Haçlıları da mağlup edip 18 Temmuz 1151'de Tel-Bâşır'i kumandanı Hasan el-Menbicî vasıtası ile teslim alacaktı.⁴²³ Tel Bâşır ve çevresindeki Haçlı kalelerini koruyamayacaklarını ve Antakya ile olan bağlantılarının kesilmesinin kendilerini Müslüman bir coğrafyaya hapsettiğini gören Kontes Beatrice Kudüs Kralı III. Baudouin'e müracaat ederek ondan ne yapması gerektiğini sordu. Bu kaleleri İmparator Manuel kendisinden satın almak istiyor, ancak Beatrice bu kaleleri koruyamayacağını bildiğinden yine de bu çağrıya olumlu yanıt vermekte tereddüt etti.⁴²⁴ Sonunda Kudüs Kralı'nın da onayı ile Tel Bâşır, Ravendân, Samsat, Ayntab, Dülük ve Birecik kaleleri, Antakya'ya getirdiği torbalar dolusu altın

---

⁴¹⁸ Bkz. Runciman, *age.* II, 102, 106.

⁴¹⁹ Müverrih Vardan, *age.* 203.

⁴²⁰ Mateos, *age.* 301-302.

⁴²¹ Runciman, *age.* II, 275.

⁴²² İbnü'l-Kalânisi, *age.* 177.

⁴²³ İbnü'l-Kalânisi, *age.* 183; Urfalı Mateos, *age.*, 303-304.

⁴²⁴ Denys Pringle, *The Churches of the Crusader Kingdom of Jerusalem: A Corpus: Volume 2, L-Z.* (Cambridge: Cambridge University Press, 1998), 30.

karşılığında Bizans'ın Çukurova valisi Thomas'a teslim etti.⁴²⁵ Kontes bu kaleler içinde sadece Samsat yakınında, Fırat kenarında bulunan Rumkale'yi (Ranculat) Bizans'a devretmemiş, burasını Ermeni katalikosuna teslim etmişti.⁴²⁶

Bizans'ın Haçlılar'dan para karşılığı aldığı bu müstahkem kaleler, bir yıl bile hâkimiyetlerinde kalamadı. 1150 yılında Nureddin ve Mesut, bir anlaşma akdetmişler ve bu dostluğun göstergesi olarak da Nureddin Mesut'un kızı ile evlenmişti.⁴²⁷ Nureddin Tel Bâşir'i alırken, Mesud da Keysûn ve Besni'yi Bizans'tan kopararak burasını oğlu II. Kılıcarslan'a verdi. 1151 yılında ise, Nureddin ve Mesut, birlikte hareket ederek Bizans'ın geri kalan kalelerine taarruz ettiler. Bu kez yanlarında Mardin'deki Artukulular da vardı.⁴²⁸ Onlara da Samsat ve Birecik kaleleri verilerek,⁴²⁹ Müslüman sınır komşuları arasında bir uzlaşma sağlandı, Bizans ise bu kalelere veda etmek zorunda kaldı.

Bu sırada Ermeniler de liderleri Thoros önderliğinde toparlanmaya başladılar ve Tarsus ve Misis'te Bizanslılar'a karşı bazı başarılar kazandılar. Buralarda tutunamayacağını anlayan İmparator Manuel'in amcası Andronikos Komnenos ise, Misis'te Thoros kumandasındaki Ermeniler'e yenilerek İstanbul'a kaçmak zorunda kaldı.⁴³⁰ Bizanslılar, Ermeni topraklarındaki kontrolü Selçuklular vasıtası ile sağlama yoluna gittiler ve Sultan Mesud'u Ermenilere karşı kışkırttılar. Mesud, ordusu ile 1153'de Kilikya bölgesine geldi ve Ermenilere Bizans'tan aldıkları toprakları teslim etme çağrısında bulundu. Ermeni Thoros, Selçuklulara itaat edeceğini ancak ele geçirdikleri toprakların kendilerine ait olduğunu vurgulayarak, Misis gibi yerleri iade etmeyeceğini bildirdi. Sultan kendisine itaat etmeyi kabul eden Ermenilerle bir anlaşma yaparak kendi topraklarına döndü.⁴³¹ 1155 yılında İmparator Manuel, Sultan Mesud'a daha çok altın ve gümüş gönderip onu Ermenistan üzerine bir sefere razı etti. Sultan Anazarva ve Misis civarında biraz eğlendikten sonra, Antakya üzerine bir birlik sevketti. 3.000 askerle gönderdiği Yakup adlı kumandanı Kilikya'ya yerleşmiş olan

---

⁴²⁵ Joachim Bumke, *Courtly Culture: Literature and Society in the High Middle Ages*, Translated by Thomas Dunlap (California: University of California Press, 1991), 289.

⁴²⁶ James Darling, *Eastern Churches* (London: Nottingham Journal, 1850), 35.

⁴²⁷ Cahen, *Osmanlılar'dan Önce Anadolu*, 33.

⁴²⁸ Ebu'l-Ferec, *age.* 389-90.

⁴²⁹ Runciman, *age.* II, 276.

⁴³⁰ Ioannes Kinnamos, *age.* 95; Runciman, *age.* II, 278.

⁴³¹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 191.

Templier şövalyeleri ve Thoros'un kardeşi Stefane tarafından sarp geçitlerde sıkıştırılarak mağlup edildi, kumandan Yakup da öldürüldü. Bundan sonra da Selçuklu ordusu geri çekilerek kendi topraklarına döndü.⁴³² Sultan I. Mes'ûd'un bu harekât esnasında Kilikya'da 77 minber yani cami inşaatı yaptırdığı söylenir.⁴³³

3.8. SULTAN MESUD'UN ÖLÜMÜ

Sultan Mesud, Çukurova seferinden sonra, oğlu Elbistan Hâkimi Kılıcarşan'la⁴³⁴ Maraş'ı aldılar. 1150 yılında da yine Kılıcarşan ile Göksun, Dülük ve Ayntab'ı aldılar.⁴³⁵ Döndüğünde hastalanınca, devleti çocukları arasında paylaştırdı. Konya ve çevresini oğlu II. Kılıcarşan'a (ö. 1192) bıraktı ve çağırarak onu veliahd ilan etti.⁴³⁶ Oğlunu tahta oturttu.⁴³⁷ Başına tac koyup kendisi de biat etti.⁴³⁸ Oğlu Şahinşah'a Ankara ve Çankırı bölgelerini verdi.⁴³⁹ Diğer oğlu Devlet (Dolat)'a nereleri bıraktığı bilinmemektedir. Sultan Mesud'un ayrıca dört kızı vardı. Damatları: Nureddin Mahmud Zengi, Danişmendli Yağıbasan, Danişmendli Zünnun ve İmparator'un Müslüman olan yeğeni İoannes idiler. Amasya, Sivas ve Niksar ile civar yerleri damadı Yakup Arslan veya Nizameddin Yağıbasan'a (ö. 1164), Kayseri'yi de yine damadı olan Danişmendli Zünnun'a vermişti.⁴⁴⁰ Hepsi kendisine tâbii (vassalları) idiler. Oğulları ve damatları ile ilginç bir Anadolu birliği kurmuştu. Onun zamanına kadar Anadolu'ya "Romania" (Roma Ülkesi) denirken, artık Haçlı kaynaklarında "Turkia" denmeye başlanmıştır.⁴⁴¹ Bir müddet sonra da 1155 yılında vefat etti.⁴⁴²

⁴³² Urfalı Mateos, *age.* 307-309; İbnü'l-Kalânîsî, *age.*186.

⁴³³ Başkumandan Simbat, *Simbat Vekâyinâmesi*, 56; Mehmet Ersan, *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İzmir 1995, 29, 33.

⁴³⁴ Alexios G.C. Savvides, "Qılıj Arslan II of Rum (d.1192)", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray Editor*, (California: ABC-CLİO, Inc, 2016), 999.

⁴³⁵ Ananım Selçukname, *Tevârih-i Âl-i Selçuk, Tercüme ve Notlar Halil İbrahim Gök- Fahrettin Coşkuner*, (Ankara: Atıf Yayınları, 2014), 37.

⁴³⁶ Abdülkerim Özaydın, "Kılıcarşan II". *TDVİA*, (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 399.

⁴³⁷ Mateos, *age.*312.

⁴³⁸ Osman Turan, *age.* 197.

⁴³⁹ İbn Bibi, *age.* I, 13.

⁴⁴⁰ Niketas Khoniates, *Historia (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri)*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1995), 80; Abdülkerim Özaydın, "Kılıcarşan II", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 25 (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 399.

⁴⁴¹ Osman Turan, *age.* 195-196.

⁴⁴² İbnü'l-Kalânîsî, *age.* 186; Faruk Sümer, *age.*,342.

3.9. II. KILICARSLAN'IN İKTİDARI

Kılıcarslan tahta geçtikten sonra kardeşi Devlet'i bertaraf edince Şahinşah isyan etti. Yağıbasan ve Zünnün ile Nureddin Mahmud Zengi ile İmparator da Şahinşah'la müttefik oldular. II. Kılıcarslan, babasının büyük kumandanlarından Bahaeddin'i ve babasının kâtibini de öldürmüş, bu yaptıkları ile de Yakup Arslan'ın tepkisi ile karşılaşmıştı. Dânişmendli Yakup Arslan Sivas yakınlarındaki Larissa'yı ele geçirerek II. Kılıcarslan'a bir gözdağı vermişti. Bu gelişmeye sessiz kalmayan Kılıcarslan, eniştesi Yakup Arslan üzerine yürüse de araya din adamları girerek bu savaşa müsaade etmemişler, her iki taraf da kendi topraklarına döndüler. Bir müddet sonra Yakup Arslan Elbistan'ı ele geçirerek Kılıcarslan ile yeniden karşı karşıya gelmiş, bu kez de ikisi arasında olabilecek bir savaş din adamlarının araya girmesi ile yatıştırılabilmmişti. Bu sırada Kilikya'da da bazı karışıklıklar olmuş, Thoros'un kardeşi Stefane halka zulmettiği için Kılıcarslan, 1156'da Keysun üzerine yürüyerek buradaki Ermenileri dağıtmıştı. Burasını itaat altına alan Kılıcarslan, kardeşi Stefane'nin yaptıklarını benimsemeyen Thoros ve Antakya Haçlıları ve Kudüs kralı ile bir anlaşma yaparak buradan Konya'ya döndü. Dönüş yolunda da Stefane, Sultan'a itaat arz ederek, Maraş-Elbistan arasındaki Berdus Kalesi'ni Thoros'un da rızasını alarak Kılıcarslan'a verdi.⁴⁴³

1157 yılında Nureddin Zengî ile Kılıcarslan arasında bazı problemlerin ortaya çıktı. Nureddin'in Ayıntab ve Merzubân'ı köyleri ile birlikte topraklarına katıp, Selçuklu topraklarını ele geçirmesi, onu Kılıcarslan ile karşı karşıya getirdi.⁴⁴⁴ Kılıcarslan, aynı zamanda kız kardeşi ile de evli olan Nureddin'e mektup yazarak, birbirlerinin sınırlarına tecavüz etmemeleri hususunda onu uyardı, ele geçirdiği toprakları iade etmesini istedi. Nureddin bu uyarılara kulak vermeyip, uzlaşmaz bir tutum sergiledi. Onların bu kavgaları Antakya Haçlı senyörü Renaud de Châtillon ve Kudüs Kralı III. Baudouin'i de cesaretlendirdi. İki taraf arasında bir savaş beklenirken, Nureddin'in Dımaşk'ta ölümcül bir hastalığa yakalanması belki de muhtemel bir Selçuklu-Zengî savaşının önüne geçti.⁴⁴⁵ İki taraf arasında barış anlaşmasının olmasında o sene Kuzey Suriye'de görülen depremlerin Nureddin'in şehirlerini yıkmasının da rolü

---

⁴⁴³ Urfalı Mateos, *age.* 312

⁴⁴⁴ Runciman, *age.* II, 286

⁴⁴⁵ Urfalı Mateos, *age.* 319.

vardır ⁴⁴⁶. II. Kılıcarslan'ın Suriye'ye yapmayı tasarladığı bu taarruz, Nureddin'in Haçlıların elindeki Banyas kuşatmasını sekteye uğrattı. ⁴⁴⁷ Nureddin banyas'ı Haçlılar'dan ancak 1164 senesinde ele geçirebilecektir. ⁴⁴⁸

1160 yılında İmparator Manuel asi Renaud de Chatillon üzerine Antakya'ya karşı bir harekât gerçekleştirdi, ⁴⁴⁹ dönüş yolunda Selçuklu topraklarından geçerken Kılıcarslan'ın askerlerinin saldırısına maruz kaldı. Selçuklu askerleri Bizans ordusuna saldırarak İmparatorun kaynatası da dâhil olmak üzere 2.000 kişiyi öldürüp, onlardan 20.000 at ve katır ele geçirdiler. Bu olaydan sonra İmparator ile II. Kılıcarslan arasında bir düşmanlık oluştu. ⁴⁵⁰ Bu olay, Bizans'ın Suriye olaylarına odaklanmasını bir müddet engellediği gibi, Nureddin'in Haçlılar karşısında daha çok mücadele etmesinin de yolunu açmıştır.

1160 yılı barış anlaşmalarına sahne olan bir yıl da olmuştu. Nureddin Zengî, hastalığının da tesiri ile, bu yıl Haçlılar ile iki senelik bir barış anlaşması yaparken, Kılıcarslan da eniştesi Yakup Arslan ile bir sulh anlaşması yaptı. Kılıcarslan bir iyi niyet göstergesi olarak Elbistan ve havalisini Yakup Arslan'a vererek, eniştesinin öteden beri talep ettiği bu toprakları ona bıraktı. ⁴⁵¹

Diğer yandan Dânişmendli Yağıbasan, Kılıcarslan'a düşmanlıkta o kadar ileri gittiki, Saltuklu İzzeddin Bey'in Kılıcarslan'a nikâhlayarak yolladığı kızını ve gelin alayını basarak gelini kaçırdı, çeyizlerine el koydu. Gelini yeğeni Zünnun'a nikâhlamak için; *"Yağıbasan, gelini önce cebren irtidad ettirip, sonra yeğeni Zünnun ile evlendirdi"*. Kılıcarslan, Yağıbasan'a savaş açtı. Yaptıkları savaş İmparator Manuel'in de yardım ettiği Yağıbasan kazandı. ⁴⁵² Bu olaylar da II. Kılıcarslan'ın Kilikya Ermenileri ve Antakya Haçlıları ile mücadelelerini engellemiştir.

Kılıcarslan bu defa İmparator I. Manuel Komnenos (1143-1180) ile anlaşma yolunu seçti. Sultan, İmparator'a haber yollayarak görüşme ve anlaşma talep etti. İmparator'un kabul etmesi üzerine, 1162'de Kılıcarslan, Nureddin'in kardeşi Emîr

---

⁴⁴⁶ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, IX, 413.

⁴⁴⁷ William of Tyre, *age*. II, 255.

⁴⁴⁸ Bkz. İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-Halep*, I, 347; İbn Haldun, V, 289; Ömerî, 288.

⁴⁴⁹ P. Magdalino, *The Empire of Manuel I Komnenos 1143-1180*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1993), 66 v. dv.

⁴⁵⁰ Urfalı Mateos, *age*. 327.

⁴⁵¹ Urfalı Mateos, *age*. 329.

⁴⁵² Özeydin, *Kılıcarslan II*, 399.

Miran'ı⁴⁵³ rehin alarak kalabalık bir grubla Bizans İmparatoru Manuel'in yanına gitti.⁴⁵⁴ Bir müddet (bazı rivayetlerde seksen gün) misafir oldu. İmparator, her gün çeşitli hediyeler ve ziyafetler ile Sultan II. Kılıcarslan'ı ağırladı. Uzun misafirliğin arkasından; İmparatorun dostuna dost, düşmanına düşman olmak; gerekirse ordusuyla yardım etmek ve Türkmenlerin Roma topraklarına zarar vermesine mani olmak üzere anlaştılar.⁴⁵⁵ Anlaşmadan sonra İmparator batıya Macarlar ve Almanlar üzerine yürüdü. Kılıcarslan da İmparatorun hediye ettiği büyük miktarda altın ve gümüşle, doğuya yönelerek Anadolu'da birlik sağlamaya başladı.⁴⁵⁶ Sırasıyla Maraş, Kayseri, Ankara, Çankırı, Sivas, Niksar, Tokat ve çevrelerini alarak topraklarını genişletti.⁴⁵⁷

Bu olaylar da bu tarihten itibaren Mısır'daki Fatimî veziri Şaver'in yaptığı sefer çağrılarına Nureddin'in olumlu cevap vermesine⁴⁵⁸ katkı sağlamış olmalıdır. Bu sefer esnasında Nureddin'in kumandanı Şirkûh'a karşı çıkacak Haçlılar da Bizans'ın yapacağı bir deniz desteğinden şimdilik mahrum olmuş gibi idiler.

3.10. MİYROKEFALON SAVAŞI VE ETKİLERİ

II. Kılıcarslan'ın Anadolu'da güçlenmesini tehlikeli olarak gören İmparator, Türkmenlerin kendi topraklarına yaptığı saldırıları bahane ederek 1176 yılında "inanılmaz derecede büyük bir orduyla",⁴⁵⁹ Konya üzerine yürüdü. Yalvaç ovası Karamıkbeli geçidinde,⁴⁶⁰ Kılıcarslan'ın defalarca yaptığı barış tekliflerini "*Ayaklarımın altında sultanın başı olana kadar silahlarımı bırakmayacağım*" diyerek reddetti.⁴⁶¹ Aslında her ikisi de savaşmak istiyor ve birbirlerini kışkırtıyorlardı.⁴⁶² Miryokefalon mevkisinde yapılan savaşta geçide sıkışan Roma ordusunun hemen hemen tamamı

---

⁴⁵³ Kaynaklarımızda kendisi hakkında bilgi elde edemediğimiz Emir Miran, muhtemelen Artuklu hükümdarı Nureddin Karaarslan'ın kardeşi olmalıdır. Türkiye Selçuklu Tarihini bir bütün olarak raştıran Osman Turan da bu kişi hakkında tek bir açıklama yapmaz.

⁴⁵⁴ Urfalı Mateos, *age.* 334.

⁴⁵⁵ Ioannes Kinnamos'un, *Historia'sı* (1118-1176), Yayına Hazırlayan Prof. Dr. Işın Demirkent, (Ankara: TTK Basımevi, 2001), 151-152.

⁴⁵⁶ Mateos, *age.* 334

⁴⁵⁷ Özeydın, *Kılıcarslan, II*, 400.

⁴⁵⁸ Bkz. Ömeri, *age.* 287.

⁴⁵⁹ Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184), Haçlılar Türkler Karşısında, (İstanbul: Kronik Kitap, 2018), 241.

⁴⁶⁰ Ayönü, *age.* 168 "M. Abdulhaluk Çay'a göre".

⁴⁶¹ Abdulhaluk Çay, *II. Kılıç Arslan* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987),

⁴⁶² Niketas Khoniates, *age.* 121.

kılıçtan geçirildi,⁴⁶³ İmparator esir düşmekten kıl payı kurtuldu.”*Kendisini Romanos Diogenes’e benzetmekteydi*”.⁴⁶⁴ Daha önce Kılıcarslan’ın teklif ettiği barış anlaşmasını kabul etmek zorunda kaldı. “*Selçukluları Anadolu’dan çıkarmak hakkında beslenen son ümidi de kırdı*”.⁴⁶⁵ Doğu Roma bundan sonra bir daha böyle bir ordu toparlayamayacak ve 1453 yılına kadar hep müdafaa pozisyonunda kalacaktır. Kılıcarslan, Miryokefalon Savaşı’ndan sonra Bağdat’ta Abbasi halifesine ve Müslüman hükümdarlara zafernameler gönderdi. Alman İmparatoru II. Friedrich Barbarossa’ya da elçi yollayarak durumunu anlattı. Artık Bizans’ın Türkleri Anadolu’dan atacak bir gücü kalmamıştı. Haçlıların, aralarında pek çok anlaşmazlık olmasına rağmen en büyük destekleri çok ağır bir yenilgiyle ordusunu kaybetmiş, en büyük düşmanları da büyük bir zaferle güçlenmiş oluyordu. Aynı zamanda Haçlıların, Avrupa ile kara bağlantısı daha da zorlaşmış oluyordu. Diğer yandan bu yenilgi, Mısır’dan sonra Suriye’ye de tamamen hâkim olmaya çalışan Selahaddin-i Eyyûbî’nin işine yaradığı gibi, Kudüs Kralı Amaury’nin 1174’te ölmesi ile sonuçlandı.⁴⁶⁶

Anadolu Selçukluları’nın kazandığı parlak Miryakefalon Savaşı’nın Selahaddin’e sağladığı fayda bir yıl sonra daha çok belli oldu. İmparator Manuel, 1176’da kara ordusunu tamamen kaybetmesine rağmen, donanması halâ iyi durumda idi. Manuel, yeni bir haçlı seferine destek olmak için, biraz da Miryakefalon’da ayaklar altına alınan itibarını geri getirmek arzusu ile 1177 yılında tam teçhizatlı yetmiş gemiden oluşan donanmasını Akka’ya yolladı. Ancak Haçlıların kendi aralarındaki anlaşmazlıkların bu seferi imkânsız kıldığı görülünce donanma İstanbul’a geri döndü.⁴⁶⁷

---

⁴⁶³ Rosemary Morris, “Myriokephalon, Battle (1176)”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 861.

⁴⁶⁴ Niketas Khoniates, *age.* 124-133.

⁴⁶⁵ Gordlevskiy, *Küçük Asya’da Selçuklular*, 34.

⁴⁶⁶ Kudüs Kralı Amaury veya Amalric, 11 Temmuz 1174’te, Nureddin’den yaklaşık iki ay sonra Kudüs’te ölmüştü. Bkz. Runciman, *age.* II, 333.

⁴⁶⁷ Runciman, *age.*, II, 347.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ

4.1. ÜÇÜNCÜ HAÇLI SEFERİ

Selâhaddîn-i Eyyûbî (1169-1193), 4 Temmuz 1187'da Hittin savaşını kazandığında, Kudüs kralı Guy de Lusignan (ö. 1194)⁴⁶⁸ ve eski Antakya kontu Renaud de Chatillon (ö. 1187) ile pek çok şövalyeyi esir aldı.⁴⁶⁹ (Resim.4.1.) Kral Guy'un hayatını bağışladı, şövalyeleri öldürüp, diğer esirleri fidye karşılığı serbest bıraktı. Renaud'u ise daha önce öldüreceğine dair iki kere yemin etmesine rağmen İslam'a davet etti. Renaud nefretle reddedince: “*Muhammed adına senden öç alacak olan benim*” diyerek bu asi Haçlıyı bizzat kendisi öldürdü.⁴⁷⁰ 2 Ekim 1187 Cuma günü, bir Mir'ac Kandili günü büyük sevinç gösterileri arasında Kudüs'e girdi.⁴⁷¹

Resim 4.1. Kudüs Kralı Guy de Lusignan, Selahaddin'in huzurunda. (Demirkent, Haçlı Seferleri,143).

⁴⁶⁸ Deborah Gerish, “Guy of Lusignan (d. 1194)” *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*,549

⁴⁶⁹ Bernard Hamilton, “Reynald of Chatillon (d. 1187)”, *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 1027.

⁴⁷⁰ Paul M.Cobb, *Müslümanların Gözüyle Haçlı Seferleri*, (İstanbul: Say Yay., 2018), 274; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 135-139; Nadir Karakuş, “Haçlı Acımasızlığının Uç Örneği: CHATİLLONLU RENAUD”, *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c. 2, Sayı 1, (Haziran 2018), 91-118.

⁴⁷¹ Cobb, *Müslümanların Gözüyle Haçlı Seferleri* 277; Setap Gölgesiz Karaca. *Kudüs Haçlı Krallığı Siyasî Tarih (1099-1187)*. (Ankara: TTK Yayınları, 2020), 309.

Selâhaddîn-i Eyyûbî'nin Hittîn Savaşı sonrası esir aldığı Kudüs Kralı Guy de Lusignan'a buzlu gül şerbeti ikram etmesi⁴⁷² ve yine; haçlıların fethettikleri kalelerde, kadın, çocuk, yaşlı, Hıristiyan, Yahudi ayırt etmeden yaptıkları acımasız katliamlar tüm haçlı kroniklerinde yer almıştır. Selahaddin'in Akkâ muhasarası esnasında küçük kızını kaybeden ve kendisine gözyaşları içerisinde müracaat ederek yardım isteyen Haçlı kadının küçük çocuğunu buldurup kendisine iade ettiği gibi, ayrıca bu kadına ikram izzette bulunarak kızı ile birlikte karargâhın dışına kadar güvenle geçişini sağlamıştı.⁴⁷³ Ne de olsa o, Mehmet Akif Ersoy'un tabiri ile “*şarkın en sevgili sultanı*” idi.⁴⁷⁴

Kudüs'ün fethi İslam Dünyasında sevinçle, Avrupa da ise derin bir üzüntüyle karşılandı. Kudüs'ün ve sahil beldelerinin Selahaddin'in eline geçmesi üzerine Sûr başpiskoposu Josias derhal yola koyularak papaya ve batı krallarına durumun vahametini anlatmak üzere yola çıktı. Diğer yandan, Templier ve Hospitalier şövalye tarikatları Avrupa'daki biraderlerine haber uçurarak yardım göndermelerini rica ettiler.⁴⁷⁵ Tapınak şövalyesi Terence, tarikat kardeşleri yanında İngiltere Kralı II. Henry'e de bir mesaj göndererek, Doğu'ya bir sefer düzenlemesini istirham etti.⁴⁷⁶

Papa III. Clemens (1187-1191), Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa (1155-1190) ile Fransa Kralı Philippe Auguste ve İngiltere Kralı Richard'a Haçlı Seferi daveti yaptı.⁴⁷⁷ Yaşlı papa III. Urbanus, bu üzücü habere kalbi yenik düşerek 20 Ekim 1187'de ölünce bu çağrışı devam ettirmek halefi olan VIII. Gregorius'a düştü. Papa VIII. Gregorius da 1187 sonlarında ölünce⁴⁷⁸ bayrağı yeni papa III. Clemens alarak batının en büyük hükümdarı Frederich Barbarossa ile temasa geçti.⁴⁷⁹ İngiltere Kralı II. Henry, Fransa Kralı Philippe Auguste ile yıllardır sürüp giden bir savaş içinde olduğu

⁴⁷² İbnü'l-Esir, el-Kâmil, X, 146-48; İmadeddin el-Kâtib, el-Berku's-Şâmî, thk. Fâlih Hüseyin, (Amman: 1987), 53.

⁴⁷³ Bahâeedin İbn Şeddâd, en-Nevâdiru's-Sultâniyye ve'l-Mehâsintü'l-Yüsufiyye, Sîret-u Selâhaddîn-i Eyyûbî, (Kahire: 2012), 111.

⁴⁷⁴ Bkz. M. Akif Ersoy, “Asım”, *Safahat*, haz. M. Ertuğrul Düzdağ, (Ankara: TDV Yayınları, 2010), 831.

⁴⁷⁵ Runciman, *age.*, III, 4.

⁴⁷⁶ Benedict of Peterborough, *The Chronicle of the Reigns of Henry II and Richard I A.D. 1169-1192*, edit. by William Stubbs (London: Kraus Reprint Ltd., 1867), II, 13, 40.

⁴⁷⁷ James Reston, *Warriors of God: Richard the Lionheart and Saladin in the Third Crusade* (London: Random House Inc., 2001), 106; Cahen, *Doğu ve Batı*, 224.

⁴⁷⁸ S. Brushser Joseph, *Popes through the Ages*, (London: Hardcover 1980), 342; Asbridge, 376.

⁴⁷⁹ James Reston, *Warriors of God: Richard the Lionheart and Saladin in the Third Crusade* (London: Random House Inc., 2001), 106. Haçlı seferi tarihçisi Mike Paine, Barbarossa'yı muhteşem Alman ordusunun yaşlı ve kurnaz imparatoru olarak tarif eder. Bk. Mike Paine, *Haçlı Seferleri*, çev. Cumhur Atay (İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2011), 61.

için, papalık ileri gelenleri onlar arasında bir ateşkes sağlamaya çalıştılar. Bunda da kısa sürede başarılı oldular. II. Henri 1188’de ölünce yerine daha önce haçı kabul eden oğlu Richard’a geçti.⁴⁸⁰

Haçlı çağrısını kabul eden İngiltere ve Fransa kralları deniz yolu ile Akkâ’ya ulaştıkları için, bu iki kralın Üçüncü Haçlı seferlerinde direkt olarak Anadolu Selçuklu devleti ile bir ilişkileri olmamıştır.

4.2. ALMAN HAÇLILARI’NIN ANADOLU’DAN GEÇİŞİ VE SELÇUKLULAR

Kutsal Roma Cermen İmparatoru Frederich Barbarossa, İkinci Haçlı Seferine, amcası III. Konrad ile birlikte katılmıştı. Bu sefer esnasında Alman Haçlılarının Selçuklu ordusu karşısında aldığı mağlubiyeti Bizans’ın ihanetine bağladığı için de İmparator Manuel’e oldukça kızgındı.⁴⁸¹ Diğer yandan Frederich, İkinci Haçlı seferinde yaşadığı talihsizliklerin öcünü almak için yeniden Müslümanların karşısına çıkmakta oldukça istekli idi. Avrupa’nın en yaşlı devlet adamı olan Frederich,⁴⁸² oğlu ve veliahdı Heinrich’i Sicilya prensesi Kostanza ile evlendirerek, Normanlarla müttefik olmuştu. Şimdi Sicilya’da bir müddettir Bizans ile Kıbrıs açıklarında savaşan Guillaume ile Frederich, aynı zamanda Bizans karşıtlığı ile de aynı konuma gelmişlerdi.⁴⁸³

27 Martta Mainz de toplanan mecliste Barbarossa, Albano kardinalinin elinden haçı kabul edip Hıristiyanları doğuya götürmeye ve kudüsü Müslümanlardan geri almaya yemin etti. Bundan öce ki yapılan haçlı seferlerinde ki Yahudi katliamlarını önlemek için, 29 Mart 1188 de bir ferman neşrederek “*kim bir yahudiye dokunur veya onu yaralarsa onun bir eli kesilecektir ve kim bir Yahudi öldürürse oda öldürülecektir.*” diye tedbir aldı.

Yokluğunda idare için oğlu Heinrich’e görev verdi. Deniz yolunun daha riskli olduğunu düşünerek karayolundan gitmeye karar verdi ve gideceği ülkelerin liderlerine elçiler gönderdi.⁴⁸⁴

---

⁴⁸⁰ Benedict of Peterborough, *The Chronicle of the Reigns of Henry II and Richard I II*, 50-7; Asbridge, 381-82.

⁴⁸¹ John Freed, *Frederick Barbarossa: The Prince and the Myth* (New Haven, CT: Yale University Press, 2016), 43-45.

⁴⁸² Asbridge, *age.* 386.

⁴⁸³ Runciman, *age.* III, 9.

⁴⁸⁴ Işın Demirkent, “Hittin Zaferi ve Kudüs’ün Müslümanlarca Fethinin Batı’daki Akisleri”, *Belleten*, 205 (1989), 1550.

Macar kralı III. Bela'ya Mana piskoposu Konrad'ı topraklarından geçmek ve yiyecek ihtiyaçlarını alabilecek pazarlar kurulması için anlaşma yapmak için elçi olarak görevlendirdi, Mana piskoposu da kendisinden istenilen anlaşmayı yaptı.⁴⁸⁵ Frederich bir elçisini de Roma imparatoru Isaakios Angelos'a göndererek ondan da aynı talepte bulundu. 1188'de İmparator Isaakios, İoannes Dukas'ı elçi olarak gönderdi ve iki taraf arasında anlaşma imzalandı.⁴⁸⁶ Bu elçilik heyeti 1188'de Nürnberg'de Frederich ile bizzat buluşarak onlara geçiş hakkı ve erzak temininde yardımcı olunacağına dair söz vermişlerdi.⁴⁸⁷ Ancak Romalılar bu sözlerine sadık kalmayacaklardı.

İmparator Fredrich Barbarossa'nın yol güvenliği temin etmesi gereken diğer devlet ve bunlar arasında en önemlisi ise Anadolu Selçukluları idi. Frederich, Sultan II. Kılıcarslan'a Godfroi von Wiesenbach'ı elçi olarak yolladı topraklarından güvenli geçmek için izin istedi sultanın gönderdiği elçiler heyeti ile anlaşma imzalandı.⁴⁸⁸ Macar kralı Bela ile Selçuklu sultanı Kılıcarslan'ın yardım vaatleri İmparator'u rahatlatmıştı.⁴⁸⁹

II. Kılıcarslan ile İmparator Friedrich arasında var olduğu söylenen bu yakınlaşma, diğer tarafta Selahaddin ile Bizans İmparatoru Isaakios Angelos arasında da gerçekleşmişti. Selahaddin, daha önce Bizans ile ticarî ilişkileri geliştirmiş ve 1185 yılında yeni İmparator İsaakios ile dostane münasebetler kurarak, anlaşmalar yapmıştı.⁴⁹⁰ Selahaddin'in Kudüs'ü fethettiği takdirde Katolik kiliselerini Ortodoks kiliselerine çevireceğini vaat etmesi Bizans tarafından hüsnü kabul gördü. İmparator, kardeşi Alexios Angelos'u Sultan'a elçi olarak gönderdi; Alexios'un Trablus yakınlarında Haçlılar tarafından ele geçirilmesi üzerine de Sultan'dan kardeşini kurtarmasını rica etti. Kudüs'ün zaptından sonra da iyi ilişkiler devam etti. 6 Ocak

---

⁴⁸⁵ Ferenc Makk, *The Arpads and the Comneni: Political Relations between Hungary and Byzantium in the 12th century*, Translated by György Novak, (Budapeşte: Akadémiai Kiado, 1989), 122.

⁴⁸⁶ Niketas Khoniates'in *Historia'sı* (1180-1195) Komnenans Hanedanı'nın Sonu ve II. Isaakios Angelos Devri, Prof. Dr. Işın Demirkent (İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2006), 207

⁴⁸⁷ Clericus Ansbertus, *Historia de Expeditione Frederici Imperatoris* (Pragae: Apud Cajetanum, 1827), 15.

⁴⁸⁸ Benedict of Peterborough, *The Chronicle of the Reigns of Henry II and Richard I II*, 62-65..

⁴⁸⁹ Runciman, *age*. III, 10.

⁴⁹⁰ Geniş bilgi için bk. Hannes Möhring, *Saladin und der Dritte Kreuzzug: Ayyubidische Strategie und Diplomatie*, Weisbaden: Steiner 1980.

1188'de Akkâ'da Sultan'ın huzuruna çıkan heyet, Üçüncü Haçlı Seferleri için Batı'nın yaptığı hazırlıkları haber verdi.⁴⁹¹

Bundan sonra karşılıklı jestler yapıldı; Kudüs'teki Ortodoks kiliselerinin Bizans'ın emrine tahsis edilmesine karşılık, Bizans da Emevîler döneminde İstanbul'da inşa edilen camide⁴⁹² Sultan ve Halife adına hutbe okutmayı teklif etti. Teklifler kabul edilince, Selahaddin, İstanbul'a gönderdiği elçi ile beraber buradaki camiye bir minber, hatip, müezzinler ve din adamları gönderdi.⁴⁹³ Selahaddin'in elçilerini karşılayan Müslüman cemaatinin arasında İslâm ülkelerine mensup tüccarların da bulunması, bu dönemde Müslümanların Bizans ile aktif ticaret yaptıklarını ortaya koyar. Bu bölümün Haçlılar ile ilgili olan kısmı ise, Selahaddin tarafından Isaakios Angelos'a gönderilen elçi ve hediyelerin bulunduğu iki geminin Pisalı ve Cenevizli korsanlar tarafından ele geçirilmesidir.⁴⁹⁴

Frederich Barbarossa, yukarıdaki temasları yanında son olarak Sultan Selahaddin'e Heinrich Von Dietz⁴⁹⁵ ile bir elçilik heyeti yolladı. Kutsal toprakları teslim etmesini, yoksa savaş açacağını sert bir dille bildirdi, Sultan Selahaddin ise Frank esirlerini serbest bırakmayı ve Latin manastırlarını geri vermeyi kabul edip, başka hiçbir şartı kabul etmeyeceğini söyledi ve savaşa hazır olduğunu nezaket ile belirtti.⁴⁹⁶ Ancak Runciman, bu mektubun muhtemelen uydurma olduğunu belirtir.⁴⁹⁷ Kaynaklarımız, Selahaddin'in İmparator'un tehditvarî mektubundan yılmayıp, bundan sonra hedefinde Sûr, Antakya ve ele geçiremediği diğer kontluk olan Trablus'un olduğunu Frederich'in elçisine bildirmiştir.⁴⁹⁸

---

⁴⁹¹ Charles M Brand, "The Byzantines and Saladin, 1185-1192: Opponents of the Third Crusade", *Speculum*, 37 (2): (1962), 167-181.

⁴⁹² Bkz. Mehmet Azimli, "Emevi Dönemi Komutan ve Valilerinden Mesleme b. Abdülmelik", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: IX, sayı: 2, (2007), 25-39.

⁴⁹³ Ramazan Şeşen, *Selahaddin Devrind Eyyübîler Devleti, 1174-1193*, (İstanbul: İÜEF Yayınları, 1984), 59-61.

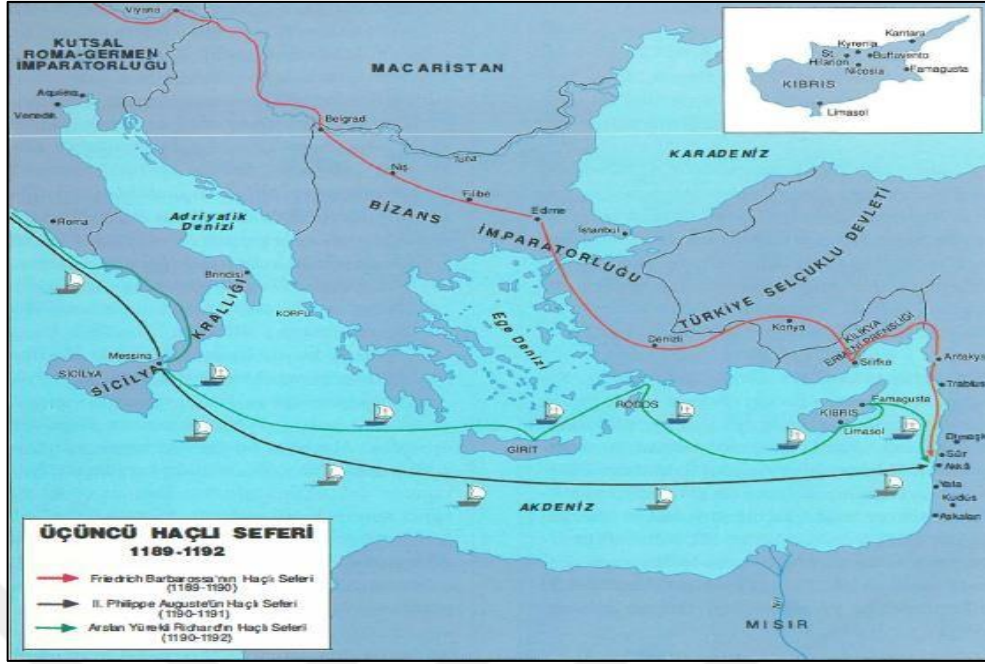
⁴⁹⁴ Ramazan Şeşen, *Selahaddin Eyyübî ve Devlet*, (İstanbul: Çağ Yayınları, 1987), 92-93. ⁵³⁵ Şeşen, Selahaddin Eyyübî, 93.

⁴⁹⁵ Bu elçinin ismi Cahen tarafından Burchard olarak verilir. Biz, Işın Demirkent'in verdiği bilgiyi esas almayı daha uygun bulduk. Burchard için bk. Claude Cahen, *L'alun avant phocee*, (Paris: y. y., 1963), 421-436.

⁴⁹⁶ Demirkent, *Hittin zaferi*, 1551.

⁴⁹⁷ Runciman, *age*. III, 10.

⁴⁹⁸ Harold Lamb, *Selahaddin Eyyubi ve Haçlılar*, çev. Sinem Ceviz (İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları, 2017), 124.

Harita 4.1. III. Haçlı Seferi. (Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, 150).

İmparator I. Frederich, 11 Mayıs 1189’da yola çıktı. 24 Ağustos 1189’da elli bin atlı⁴⁹⁹ ve yüz bin yaya asker ile Filibe’ye geldi.⁵⁰⁰ İmparator ile arasında bir hayli müzakereden sonra yol boyunca yiyecek ve başka her türlü ihtiyaçlarını satın alabilecekleri pazarlar kurulmasını rica etti. II. Isaakios Angelos (1185-1195) ise,

İmparator’un taleplerine kuşku ile bakıyor, Frederich ve onun irtibat kurduğu II. Kılıcarşlan’ın İstanbul üzerine bir ortak taarruz yapacaklarından korkuyordu. Bu korku da Isaakios’u Selahaddin’e yaklaştırmış, Haçlı seferlerini geciktirme konusunda Sultan Selahaddin’e güvence vermişti.⁵⁰¹ Ayrıca Bizans’ın Selahaddin ile daha önceye dayanan dostluk ilişkileri vardı. Bu ilişkiler şüphesiz iki tarafı da ortak düşmana karşı bir araya getirmişti. Yoksa bazı batılı kaynakların belirttiği gibi Selahaddin ile Isaakios Angelos’un yaptıkları bu ittifak Hıristiyanlığa bir ihanet değildi.⁵⁰²

Rus tarihçisi Gordlevski’ye göre İmparator II. Isaakios Angelos’un (1185-1195) tutumuna öfkelenen Alman İmparatoru Frederich Barbarossa, II. Kılıcarşlan’ı Rumlara karşı bir Haçlı seferine ikna etmeye çalışmıştı. İmparator I. Frederich, Oğuz boylarının Küçük Asya’da Bizans’ı dehşete düşürecek yegâne güç olduğunun farkında idi. Bizans

⁴⁹⁹ Ernoul, *Kronik, Haçlı Seferleri Tarihi, Selahaddin Eyyubi ve Kudüs’ün Fethi*, çev. A. Deniz Altunbaş, (İstanbul: Kronik Kitap, 2019), 191.

⁵⁰⁰ Niketas, *age.* 210

⁵⁰¹ Brand, “Byzantines and Saladin”, *Speculum*, 37 (1962), 167-181.

⁵⁰² Bk. Brand, “Byzantines and Saladin”, 179.

İmparatoru da bu gerçeği bildiği için Selçuklulara gönderdiği kıymetli hediyelerle onları kendi saflarında tutmaya çalışıyordu. Bizans, diplomasisi ile de döneme damgasını vurduğu için bir taraftan da Isaakios Angelos, Selahaddin ile de dirsek temasını sürdürerek bir müttefike bağlı kalmanın mahsurlarından korunmaya çalışıyordu. Bu hamlesi ile Bizans, Suriye, Mısır ve özellikle de el-Cezîre'ye hâkim olan Eyyûbîleri Selçuklulara karşı kullanabileceğini düşünüyordu. Selahaddin ile Isaakios arasında yapılan görüşmeler gereği, Bizans Frederich'in ilerleyişini engellerken, Selahaddin de buna karşılık bazı toprakları Bizans'a geri verecekti.⁵⁰³

Diğer yandan gelişen tarihî olaylar, bazen Selahaddin ile II. Kılıcarşan'ı karşı karşıya getirmişti. II. Kılıcarşan, daha önce Ra'bân Kalesi⁵⁰⁴ dolayısıyla Selahaddin ile gergin ilişkiler içine girmişti.⁵⁰⁵ Selahaddin'in yeğeni Takıyyüddin Ömer, Anadolu Selçuklularına karşı 1179'da Ra'bân anlaşmazlığı yüzünden II. Kılıcarşan'a karşı parlak bir zafer kazanmıştı. Hatta onun 20.000 kişilik bir Anadolu Selçuklu ordusunu, ani bir baskınla sadece 1.000 kişilik bir Eyyûbî ordusu ile yenmesi destansı anlatımlara konu olmuştu.⁵⁰⁶ Ayrıca II. Kılıcarşan'ın damadı olan Hısn-ı Keyfâ Artuklu hükümdarı Nureddin Mahmud b. Kara Arşan'ın Selçuklu eşi Selçûka Hâtun ile olan geçimsizliği, Selahaddin ile II. Kılıcarşan'ı, Ra'bân olayından bir yıl sonra 1180 yılında bir kez daha karşı karşıya getirmişti. Ancak Selahaddin'e sığınan Nureddin Muhammed'in ve II. Kılıcarşan'ın işi tatlıya bağlamaları ile bu konu sulhe kavuşmuştu.⁵⁰⁷ Buna rağmen, II. Kılıcarşan'ın, rakibi Artuklu hükümdarının yanında yer almasından dolayı, Eyyûbîlere ve Selahaddin'e kırgınlığı devam ediyordu.

Roma İmparatoru, Macar kralı Bela ile dostluk ilişkisi kurup, kızı Margarethe ile evlenmesine rağmen, Sicilya'daki Normanlar, Balkanlar'daki Bulgar ve Sırplarla gergin bir ilişki içindeydi.⁵⁰⁸ Üstelik deniz yolu ile gelecek Haçlıların yol güzergâhındaki

---

⁵⁰³ Gordlevski, *age.* 51-2.

⁵⁰⁴ Ra'bân Kalesi, bugün Gaziantep'in Araban ilçesinde yer alır. Ra'bân Kalesi ve Altıntaş Höyüğü ilçe sınırları içinde yer alır. Bkz. O. Aytuğ Taşyürek, "Adana ve Gaziantep Müzelerindeki Urartu Heykeli ve Madeni Kapları", *Türk Akeoloji Dergisi*, TTK Basımevi, sayı: XXIII-2 (Ankara, 1976), 101-104.

⁵⁰⁵ Cahen, *Doğu ve Batı*, 225.

⁵⁰⁶ Ebû Şâme, III, 31-33; Ebu'l-Fidâ, III, 61; W. B. Stevenson, *Crusaders in the East, A Brief History of the Wars of Islam with the Latins uring the Twelfth and Thirteenth Centuries*, (Beirut: Liban, 1968), 223.

⁵⁰⁷ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 103.

⁵⁰⁸ Runciman, *age.* III, 10.

stratejik öneme haiz Kıbrıs'taki asilzadesi (sebastokrator) Isaakios Komnenos kendisine karşı 1184'ten beri isyan halinde idi.⁵⁰⁹ Üstelik Roma topraklarında meskûn olan

Ermeniler de Alman İmparatorunu kendilerine daha yakın buluyorlardı. Niketas, Ermenilerin Almanlar'a olan bu yakınlığını “*dinî sapkınlık bakımından birbirlerine uymaları*” olarak görür. İki taraf ta kiliselerde yer alan kutsal ikonalar hususunda aynı düşünceye sahip olmaları yanında, ayinler esnasında mayasız ekmek kullanarak da birbirleri ile örtüşüyorlardı.⁵¹⁰

Alman ordusu büyük bir kalabalık halinde ilerlerken, İmparator Isaakios Angelos bu sırada kendisine isyan eden Bizans asîli Mankaphas'ı cezalandırmak üzere Alaşehir'de bulunuyordu.⁵¹¹ O, bu karışık olaylarla ilgilenirken Frederich'in elçileri de İstanbul'a gelmişler ve Isaakios Angelos'u beklemeye başlamışlardı. Isaakios İstanbul'a gelince Frederich Barbarossa'nın elçilerini hapsedirdi. Alaşehir'deki isyan yanında bir de Alman ordusunun Balkanlar'daki Bizans topraklarına girmesi İmparator'u endişelendirmiş; hatta büyük bir paniğe sevk etmişti. Bunun üzerine Alman İmparatoru'na hitaben bir mektup kaleme alarak, ona Bizans arazisine habersiz girdiği için sitem etti. Bundan dolayı da Alman ordusu için talep edilen erzakın temini için yeterli pazar hazırlanmadığını ve iâşe temininin gerçekleşmesinin kısa vadede mümkün görünmediğini bildirdi.⁵¹²

Bundan sonra da Alman ordusunun geçişini zorlaştırmak için önlem almaya çalışan İmparator, Alman ordularını taciz etmek için de yeğeni Manuel Kamytzes ve Batı orduları başkumandanı Aleksios Gidos'u görevlendirdi. Alman ordusunun geçişini zorlaştırmak için ağaçlar kesilerek barikatlar kurulmasına, geçitler kapatılmasına rağmen, Frederich, muhtemelen aldığı istihbarat ile bu yoldan değil de başka bir yoldan ilerleyerek Bizans tuzaklarından kurtuldu.⁵¹³ Frederich, İmparator Isaakios'un kendisine bir zorluk çıkaracağını beklediği için,⁵¹⁴ Filibe'yi “*düşman ülkesinde bir şehirmiş gibi*”

---

⁵⁰⁹ David Boyle, *The Troubador's Song: The Capture and Ransom of Richard I*, (London: Walker Publishing Company, 2005), 83, 182; Runciman, III, 10-11.

⁵¹⁰ Khoniates, *age*. 211.

⁵¹¹ Charles M. Brand, *Byzantium Confronts the West 1180-1204*, (Cambridge: Cambridge University Press, 1968), 177.

⁵¹² Clericus Ansbertus, *Historia de Expeditione Friderici*, 29-35.

⁵¹³ Khoniates, *age*. 210.

⁵¹⁴ Cahen, *Doğu ve Batı*, 225.

işgal etti.⁵¹⁵ Bundan sonra da Bizans'ı devirerek İkinci Haçlı Seferi'nin intikamını almak ve gerekirse İstanbul'u zapt etmek için Edirne'yi işgal etti ve Kasım 1189'da İstanbul'a doğru ilerledi.⁵¹⁶ Oğlu Heinrich ise Barbarossa'nın emri ile bir donanmanın başında İstanbul surlarının önüne davet edildi. Ancak bu esnada başına geleceklerin farkına varan Bizans İmparatoru, boyun eğerek Frederich ile Şubat 1190'da Edirne'de bir anlaşma yaptı. Artık İmparator Barbarossa boğazı geçmek için gemiler elde ettiği gibi, en düşük fiyattan erzak temin etme garantisini de ordusuna sağlamıştı.⁵¹⁷ Yapılan anlaşmaya göre, Frederich'in ordusu için Trakya-Gelibolu arasında yiyecek ihtiyacını karşılayacak pazarlar kurulacak, Alman ordusu da yerli halka zarar vermeden Gelibolu sahiline ulaşacaklardı.⁵¹⁸ Alman ordusunun Çanakkale Boğazı'nı Gelibolu'dan bindikleri Bizans'ın yük gemileri ile Anadolu'ya geçtikleri belirtilir.⁵¹⁹ Bu kadar büyük bir orduyu Gelibolu'dan karşıya geçirmek için Bizans'ın gönderdiği 700 gemi yeterli olmayınca, daha sonra bu sayıya ilave olarak 300 gemi daha gönderilecektir.⁵²⁰

Barbarossa, Büyük İskender'in takip ettiği yolu izleyerek 21 Nisan 1190'da Alaşehir'e geldi. Ordusunun artçılarını soymaya kalkan Alaşehir halkı cezalandırıldıktan sonra, 27 Nisan'da Denizli'ye vardı.⁵²¹ Selçukluların Almanlar'a güvenli geçiş garantisi, yaşlı II. Kılıcarslan'ın oğulları arasındaki taht kavgaları nedeniyle uygulanamamıştır.⁵²² Artık yaşı oldukça ilerlemiş olan Miryakefalon'un efsanevi muzaffer sultanı, daha sağlığında iken ülkesini çocukları arasında taksim etme hatasını gösterdi. Hatta hayatının sonlarının yaklaştığı ve Haçlı tehdidinin sürdüğü günlerde oğullarının kendisine karşı isyanlarına dahi şahit oldu.⁵²³ Rus tarihçi Gordlevski'ye göre Haçlıların hem de Bizans'ın Selçuklulara veremediği zararı Sultan II. Kılıcarslan bizzat kendi aldığı bir kararla vermişti. Yaşlandığının farkına vardığı için

---

⁵¹⁵ Ostrogorsky, *age.* 377

⁵¹⁶ Asbridge, *age.* 387.

⁵¹⁷ Ostrogorsky, *age.* 377.

⁵¹⁸ Brand, "Byzantines and Saladin", 185-87.

⁵¹⁹ Niketas, *age.*, 224. Asbridge, 387'de ise Bizans gemileri yanında Pisa gemilerinin de Alman ordusunu karşıya geçirdiği anlatılır.

⁵²⁰ Brand, "Byzantines and Saladin", 185-87.

⁵²¹ Runciman, *age.* III, 13.; Şeşen, *Selahaddin Eyyûbi*, 76.

⁵²² Cahen, *Doğu ve Batı*, 225.

⁵²³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 225.

ülkesini çocukları arasında on iki parçaya ayırması, Selçukluların düşüşüne sebep olacaktır.⁵²⁴

Alman Haçlıları Selçuklu topraklarına gelmeden hemen önce, Kılıcarslan'ın veziri İhtiyareddin Hasan ile II. Kılıcarslan'ın oğlu ve Sivas hükümdarı Melikşah arasında bir ihtilâf çıktı. 1188 yılında baş gösteren bu olaylar, vezirin II. Kılıcarslan'ı oğlu Melikşah aleyhine kışkırtması ile büyüdü ve iki taraf arasında Kayseri civarında çarpışmalar oldu. Şehzade Melikşah'ın askerleri karşılarında kendilerini daha önce büyük zaferlere ulaştıran sultanları ihtiyar Kılıcarslan'ı görünce savaşmaktan vaz geçtiler. Bundan sonra da Melikşah, askerlerinin isteksizlikleri üzerine babasına karşı çıkmaktan vaz geçerek Sivas'a dönme kararı aldı.⁵²⁵

Şehzade Melikşah, asiliğine son verip Sivas'a doğru geri çekilse de, Sultan II. Kılıcarslan hiddetinden oğlunun ordusuna katılan 4.000 kadar Türkmen'in yok edilmesi emrini verdi. Bereket ki bu ağır cezaya II. Kılıcarslan'ın Mengüçüklü damadı Fahreddin Behramşah⁵²⁶ kayınbiraderi Melikşah adına müdahalede bulundu ve bu kararı geri aldırıldığı gibi olayların müsebbibi olan vezir İhtiyâreddin Hasan'ın azlini de sağladı. Ancak Kutbeddin Melikşah bir müddet sonra Konya'yı işgal ederek babasına bağlı emirleri bertaraf edecektir.⁵²⁷ Şimdi II. Kılıcarslan bu şartlar altında da Haçlıları karşılama hazırlandı. Konya'yı asi oğlu Kutbeddin Melikşah ele geçirmesine rağmen, diğer oğlu Kutbeddin Mesut babası ile birlikte hareket etti.⁵²⁸ Baba ve oğul Selahaddin'e mektup yazarak, Frederich Barbarossa'nın geçişine engel olacaklarını bildirdiler.⁵²⁹

Barbarossa'nın akrabası Saksonya Dükü Henry, Filistin'den ülkesine dönerken Kılıcarslan tarafından misafir edilmiş ve dostane ilişkiler kurmuştu. Kılıcarslan ise her ne kadar anlaşma yaptıysa da Türkmenleri zapt edemiyordu; ayrıca böyle büyük bir ordunun ülkesinden geçmesini kabul edemedi. Böyle büyük ve muntazam teçhizatlı

⁵²⁴ Gordlevski, *age.* 51- 52.

⁵²⁵ Ebu'l-Ferec, *age.* 450.

⁵²⁶ Erzincan, Kemah, Divriği ve Karahisar'da hüküm süren Mengüçüklü Behramşah, daha sonra kızını Kılıcarslan'ın Sultan olan oğlu I. İzzeddin Keykâvus'a verecektir. Bk. İbn Bibi, *el-Evâmiru'l-Alâiyye: Selçuknâme*, çev. Mürsel Öztürk, (Ankara: TTK Yayınları, 1996), I, 192-199.

⁵²⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 225.

⁵²⁸ Ancak daha sonra II. Kılıcarslan, o zamanlar Borgulu olarak adlandırılan Uluborlu meliki olan geleceğin Selçuklu Sultanı olacak olan küçük oğlu Gıyâseddin Keyhüsrev'in yanında, 1192'deki ölümüne kadar onunla birlikte Konya'yı ele geçiren Kutbeddin Melikşah'a karşı mücadele edecektir. Bk. İbn Bîbî, I, 41-42.

⁵²⁹ Şeşen, Selahaddin Eyyübî, 76.

Alman ordusu ile açıktan savaşmayı da göze alamadı.⁵³⁰⁵⁷¹ Buna rağmen II. Kılıcarslan, Haçlı ordusundan ayrılan Alman askerlerini de yakalayarak onlara zarar vermekten geri durmamıştır. II. Kılıcarslan'ın bu küçük askerî harekâtı dahi Haçlılara pek çok zayıat vermeye yetmiştir.⁵³¹ Almanlar, Selçuklu topraklarında ilerlemeye devam ettikçe bu çatışmalar daha da artacaktı.

İlerleyen Alman ordusu Türkmenler tarafından aralıklarla taciz edildiler. Buradan salimen geçmenin ordusunun disiplinine bağlı olduğunu bilen Frederich, askerlerine katı bir disiplin uygulamış, emirlere karşı gelenlerin boğazını kesileceğini duyurmuştu.⁵³² Alman ordusu Orta Anadolu'ya doğru ilerlerken daha önce 1176'da Miryakefalon'da öldürülen Bizans askerlerinin hala ortalıkta duran kemiklerinin arasından ilerlerken, 3 Mayıs'ta bu civarda Selçuklu Türkleri küçük bir çarpışmaya girdi. II. Kılıcarslan muazzam görünüşteki kalabalık Haçlı ordusunun, Barbarossa ile yaptığı anlaşmaya uygun olarak kendi topraklarından geçeceğinden endişeye düştü. Bunun için de bir meydan savaşına girmekten kaçınarak bu ordunun artçı birliklerini ve yiyecek aramak üzere ordudan ayrılan birlikleri taciz etmekle yetindi. Buna rağmen, açlık ve susuzluk yanında Selçuklu askerlerinin verdirdiği zayıat Haçlıları yıldırılmış, II. Kılıcarslan'ın taktiğinin işe yaradığını göstermiştir.⁵³³

II. Kılıcarslan, Alman ordusundan ayrılanları da avlamaya başladı ve buda Haçlılar arasında kayıpların sayısını artırdı. Bu şartlar altında Alman ordusu yine de yoluna devam ederek Sultandağı, Akşehir üzerinden Selçuklu başkentine doğru ilerledi.⁵³⁴ Bu güzergâhta II. Kılıcarslan'ın oğulları Gıyâseddin Keyhüsrev ve Kutbeddin Melikşah'ın kumandası altındaki Selçuklular, Alman Haçlılarına karşı Akşehir yakınlarında karşı çıkmışlar, ancak İmparator Barbarossa tarafından kısa sürede ezildiler. Bundan sonra da Bizans kaynaklarının Philomelion dedikleri halkının boşalttığı Akşehir, Alman Haçlıları tarafından zapt edilerek ateşe verildi.⁵³⁵ Ancak Akşehir'in Alman Haçlılarının eline geçmesi Selçuklu direnişini kıramadı. Dağlardaki sarp geçitlere yerleşen bu ordu, Almanları saldırılarla yıpratma yolunu girdi. İmparator

---

⁵³⁰ Niketas, *age.* 226

⁵³¹ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, 151.

⁵³² Asbridge, *age.* 425.

⁵³³ Runciman, *age.* III, 13.

⁵³⁴ Asbridge, *age.* 425.

⁵³⁵ Khoniates, *age.* 224.

Frederich de bu gerilla saldırılarına karşı önlem almak için ordugâhını düz bir arazide kurdurarak, Selçuklu saldırılarından korunmuş oldu. Bundan sonra da ordusunu ikiye ayıran Frederich, ilk grubu çadırlarında bırakırken ikinci grubu sahte bir ricatla kaçıyormuş gibi gösterdi. Selçuklular da bu ricata kanarak siper aldıkları sarp geçitlerden inerek Alman Haçlılarının ordugâhına saldırdılar. Bundan sonra yağma hevesiyle disiplini bozulan Selçuklular, kaçanların geri dönmesi çadırdaki Haçlılarında çıkarak onlara katılması ile zor anlar yaşadılar. Haçlıların tuzağına düşen Selçuklular da etrafları sarılarak yok edildiler.⁵³⁶.

Niketas'taki ifadelerden, yağma için acele eden bu grubun disiplinsiz Türkmen topluluğu olduğu anlaşılmaktadır. Bundan sonra Almanlar'a Konya yolu açılmasına rağmen Selçuklu tacizleri devam etmiş, Haçlılar kayıplarını önleyememişlerdi. Selçukluların tacizi ve vur-kaç taktikleri bu güzergâhta da etkili oldu. Haçlılar pek çok kayıp verdikleri gibi kıtlık ve yorgunlukta onları hırpaladı. Açlıktan dolayı Selçukluların yanına sığınıp din değiştiren Haçlılar yanında, ölen atlarını yiyerek hayatta kalmaya çalışan Alman askerleri de vardı. Suab dukasının dahi yaralandığı bu çatışmalarda her iki taraftan da kayıplar verildi.⁵³⁷

Barbarossa da yolda ordusuna yapılanlardan dolayı intikam için 17 Mayıs'ta ulaştığı Konya'yı işgal etmeye kalkıştı. Ancak Haçlılar Selçuklu başkentinin güçlü bir müdafaaya sahip olduğunu düşünerek şehri muhasara etmeye de cesaret edemediler.

Şehre hücum etmeksizin yola devam edilmesini söyleyenlere karşı, erzak sıkıntısının giderilmesi ve yolda Selçukluların verdiği ve kendilerine pahalıya mal olan baskınların cezasının verilmesi için Konya'ya saldırılmasını isteyenlerin kararı ağır bastı. Almanlar bu konuda hemfikir olduktan sonra da ordularını ikiye ayırarak, Suab dukasını Konya saldırısına görevlendirdiler, bizzat İmparator Frederich'in kumanda ettiği diğer grup da dışarıdan gelecek Selçuklu saldırılarına karşı müdafa hattı oluşturmak üzere konuşlandırıldı.⁵³⁸

Bu sırada şehirde, II. Kılıcarşan'ın oğlu Kutbeddin Melikşah şehri kahramanca müdafaaya etmeye başladı.⁵³⁹ Selçuklular, Haçlılara karşı Konya'nın etrafını kuşatan

---

⁵³⁶ Khoniates, *age.* 225-26.

⁵³⁷ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 222.

⁵³⁸ Priest Ansbert, *Collection des Historiens Allemands*, Fransızca'ya çev. J. François Michaud, (Paris: The Classicus, 1829), 28-35.

⁵³⁹ Ebu'l-Ferec, *age.* 454.

bahçelerle çevrili su yollarının yanında bir müdafaa hattı kurdular ve bu hatta yerleştiler.⁵⁴⁰ Taştan örülü bahçe duvarlarının da kendilerine bir savunma avantajı kazandırıyordu. Selçuklular, tarihte ünlenen meşhur okçularının buradan atacakları oklarla zırhlı Almanları yıldıracaklarını hesap etmişlerdi. Ancak Almanlar, yaya askerlerini de devreye sokarak duvarların arkasına yerleşen Selçuklu savunmasını kırmayı başardılar. Bu sırada atlı şövalyeler de devreye girince Selçuklu müdafaa hattı kırıldığı gibi, pek çok da kayıp verildi.⁵⁴¹

Hendekleri ve surları aşmaya çalışan Suab dukası kumandasındaki Almanlar hendeklerde cansız yere düşüyordu. Alman Haçlıları bir türlü surlara ulaşamadılar.⁵⁴² Başşehirini oğlu Kutbeddin'e kaptıran II. Kılıcarslan mücadeleyi bırakmamış, o da İmparator kumandasındaki diğer Haçlılara saldırmaya başladı.⁵⁴³ II. Kılıcarslan'ın aile içi kavgaları bırakarak kendisine itaat etmeyen oğlunun savunduğu başşehirine yardıma gelmesi, Türk tarihi açısından olduğu kadar, Haçlı seferleri tarihi açısından da oldukça önemlidir.

Ancak bir gün sonra müdafilerinin yorgunluğu sonucu Selçuklu başkenti Konya düştü ve Almanlar şehre zorla girmeye muvaffak oldular.⁵⁴⁴ Haçlılar, Selçukluların Konya'yı boşaltması üzerine 18 Mayıs 1190'da Konya'ya girmişler ve Niketas'ın Konya'da yiyecek maddeleri dışında bir şeye dokunmadılar demesine rağmen,⁵⁴⁵⁵⁸⁶ Haçlılar beş gün müddetince şehri yağmalayarak, Eski Çarşı'yı yıktılar. Fakat daha sonra burası Selçuklular tarafından yeniden canlandırıldı.⁵⁴⁶ Osman Turan, 1200 yıllarında oluşturulan Altun-aba⁵⁴⁷ vakfiyesinde Haçlıların yaktıkları Eski Çarşı yanında, Yeni Çarşı'nın mevcudiyetinden bahseder.⁵⁴⁸ Yine aynı kaynakta, Konya'ya giren Haçlıların halktan pek çok kimseyi öldürdüklerini ve hamamlardan kadınları dahi

---

⁵⁴⁰ Khoniates, *age*. 226.

⁵⁴¹ Khoniates, *age*. 226.

⁵⁴² Priest Ansbert, *age*. 36-37.

⁵⁴³ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 224.

⁵⁴⁴ Ebu'l-Ferec, *age*. 455.

⁵⁴⁵ Khoniates, *age*. 226

⁵⁴⁶ Michel le Syrien, *Cronique de Michel le Syrien*, (Paris: 1905), III, 407; Anonim Selçuknâme, *Anadolu Selçukluları Devleti Tarihi*, çev. Feridun N. Uzluk, (Ankara: 1952), III, 26; Cengiz Tomar, "Pazar", *DİA*, XXXIV, 204.

⁵⁴⁷ Selçuklu devlet adamlarından Sipehsâlâr Şemseddin Altınapa, 1202'de Konya-Beyşehir yolu üzerinde Altınapa Hanı'nı yaptırdı. Bk. İsmet İltar, *Tarihî Türk Hanları*, (Ankara: Karayolları Genel Müdürlüğü, 1969), 14; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1973), II, 147.

⁵⁴⁸ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 224.

aldıklarını Tarihi Mansûrî'den naklen anlatmaktadır.⁵⁴⁹ Halbuki Haçlıların Konya'yı işgal ettiği bir sırada kadınların değil hamama gitmek, sokağa dahi çıkmaya teşebbüs edemeyecekleri açıktır. Kaldı ki Haçlılar Konya'ya girmeden şehirdeki insanlar buradan tahliye edilerek daha güvenli yerlere nakledilmişlerdi.

Haçlılar şehri beş gün yağmalamalarına rağmen, İmparator'un bulunduğu ana ordu daha çok Konya dışındaki yeşiliyle meşhur Meram'da ve şehrin güney varoşlarında altı gün kalarak dinlendi.⁵⁵⁰ Bu arada II. Kılıcarşlan ile de bir anlaşmaya varıldı ve büyük bir Pazar kurularak Haçlıların buradan yiyecek ve at ihtiyaçlarının giderilmesi sağlandı.

Haçlılar dinlendikten ve ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra da 23 Mayıs 1190'da buradan hareket etti.⁵⁵¹

Niketas'ın Konya'nın işgalini Sultan II. Kılıcarşlan'ın Taxara dediği Aksaray'a kaçmaya kadar götürerek abartılı bir anlatımla eserine alması, ihtiyatla karşılanmalıdır.⁵⁵² Sultan'ın Aksaray'a ricatı, yeni önlemler almak ve toparlanmak için tamamen bir taktik olabilir. Nitekim daha önce de Sultan Mesud, 1147'de Bizans İmparatoru Manuel Komnensos Konya üzerine yürüyüp de başkentini muhasara ettiğinde aynı şeyi yapmıştı. Bizans karşısında Aksaray'a çekilen Sultan Mesud, burada kendisine katılanlarla yeni bir ordu teşkil etmiş ve bu ordu ile tekrar Konya üzerine yürüyerek Manuel'i geri çekilmeye zorlamıştır.⁵⁵³

4.3. İMPARATOR BARBAROSSA'NIN ÖLÜMÜ VE HAÇLI SEFERİNİN SONU

Yeterince dinlenen Alman Haçlı ordusu Karaman'a doğru yürüyüşe geçerek 30 Mayıs'ta buraya ulaştı. Haçlı tarihçisi Runciman, Almanların Toros geçitlerinden Silifke'ye kadar hiçbir mukavemetle karşılaşmadan ilerlediğini söyler.⁵⁵⁴ Ancak Bizans kaynakları Alman Haçlılarına karşı Selçukluların tacizlerinin burada da küçük çapta

---

⁵⁴⁹ Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 225.

⁵⁵⁰ Niketas Khoniates, *age.* 226; Runciman, *age.*, III, 13; E. Eickhoff, "Frederich Barbarossa Anadolu'da", VII. *Türk Tarih Kongresi*, (25-29 Eylül 1970), (Ankara: TTK Yayınları, 1972), 271.

⁵⁵¹ Khoniates, *age.* 226.

⁵⁵² Khoniates, *age.* 225

⁵⁵³ Bk. Kinnamos, 40-49; Işın Demirkent, XII. Yüzyılda Bizans'ın Ege Bölgesinden Güneye İnen Yolları Hakkında, *Bizans Tarihi Yazıları*, (İstanbul: Dünya Yayınları, 2005), 144 v. dv.

⁵⁵⁴ Runciman, *age.* III, 13.

devam ettiğini bildiriler.⁵⁵⁵ Bu tacizlerin ve baskınların küçük çapta olmasının nedeni ise, Almanların kendi topraklarından ayrılıp Ermeniler'e ait araziye girdiğini gören yorgun Selçukluların onları takip etme lüzumu hissetmemesidir. Yaşlı ve oğulları arasındaki taht kavgaları ile yıpranmış olan II. Kılıcarslan da Haçlıların kendi topraklarını terk etmiş olmasından dolayı durumdan memnun olmuş olmalıdır. Alman Haçlıları bu şartlar altında Karaman'dan Göksu vadisi boyunca ilerledi ve Ermenilere ait Silifke'ye ulaştı.⁵⁵⁶ Yorgun İmparator Barbarossa, burada Ermeniler tarafından büyük bir saygı ile karşılandı. Burada günlerce kaldığına dair rivayetlere bakacak olursak,⁵⁵⁷ burada yeterince dinlendi. Barbarossa Silifke topraklarına girdiğinde, Ermeni katalikosu bu durumu kendisine daha yakın hissettiği Selahaddin'e derhal bildirme gereği hissetmiştir.⁵⁵⁸

İstikameti Antakya olan Alman İmparatoru Barbarossa, Silifke çayından geçerken de hiç beklenmedik bir şekilde boğularak öldü.⁵⁵⁹ İmparator'un suyun anaforuna kapılarak öldüğü,⁵⁶⁰ atının onu suya düşürerek ağır zırhları tarafından dibe sürüklediği,⁵⁶¹ buz gibi suyun şok etkisi yaparak onu hayattan kopardığına⁵⁶² dair farklı yorumlar yapıldı. Ancak Amerikalı tarihçi Paul M. Cobb Anadolu topraklarında Selçuklu askerlerinin ve Türkmenlerin karşısında kaybettiği enerjinin onun ihtiyar kalbini zayıflattığı ve bu yüzden geçirmiş olabileceği kalp krizinden ölmüş olabileceğini iddia etmektedir.⁵⁶³

Bu sırada İmparator'un boğulduğunu bilmeyen Selahaddin de Hama ve Humus emirlerinden tarlalardaki hasatları toplayarak derhal güvenli bir yere kaldırmalarını istiyor, Almanların Antakya'dan sonraki güzergâhlarında onları açlıkla dize getirmek istiyordu.⁵⁶⁴ Asbridge'ye göre, bu ölüm hem Haçlıların hem de Müslümanların donup kalmasına yol açmıştı. Frenkler Hıristiyanlığın bu ölümle büyük bir zarar gördüğünü

---

⁵⁵⁵ Khoniates, *age.* 227-28.

⁵⁵⁶ Ansbart, *Collection des Historiens Allemands*, 89.

⁵⁵⁷ Khoniates, *age.* 228.

⁵⁵⁸ Brand, "Byzntines and Saladin", 177.

⁵⁵⁹ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 193-95; Müverrih Vardan, "Türk Futuhâtı Tarihi, 889-1269", İÜEF Yayınları, *Tarih Seminerleri Dergisi, Metin ve Vesikalar*, çev. Hrant D. Andreasyan, (İstanbul: Millî Mecmua Basımevi, 1937), 215; Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, 224.

⁵⁶⁰ Khoniates, *age.* 229

⁵⁶¹ Runciman, *age.* III, 13.

⁵⁶² Asbridge, *age.* 425.

⁵⁶³ Cobb, *age.* 288.

⁵⁶⁴ Cobb, *age.* 288.

söylerken, Müslümanlar da Allah'ın kendilerini onun şerrinden koruduğunu söylüyor, herkes kendi cephesinden olaya yaklaşıyordu.⁵⁶⁵

Haçlı Seferine katılanların en güçlüsü olan İmparator'un cesedi kıyıya çıkarılsa da yapılacak artık bir şey kalmamıştı.⁵⁶⁶ İmparatorlarının ölümüyle şoka giren ve neye uğradıklarını şaşırarak Almanlar ise, Barbarossa'nın küçük oğlu Swabia dükü Frederich'in etrafında toplanmaya çalıştılar. Bu arada Barbarossa'nın cesedi sarılıp mumyalandı ve ordu Kuzey Suriye'ye; Antakya'ya doğru yürüyüşe geçti.⁵⁶⁷ Bu kez kendilerini engelleyecek Selçuklu Türkleri olmamasına rağmen karşılarına sıcak, açlık ve salgın hastalıklar çıktı. Ordudan giderek artan firarlar yanında başlarına gelen salgın hastalıklar da onları mezar kaçkınlarına döndürmüştü. Swabialı Frederich dahi Çukurova'da hastalanarak burada bir müddet kalmaya mecbur kaldı.⁵⁶⁸

Darmadağın olan ve İmparator'undan mahrum kalan Alman ordusu ya Avrupa'ya geri döndü, ya yakalandıkları vebadan dolayı kırıldılar. İmparatorun oğlunun kumandasında Antakya önlerine varabilen çok az sayıdaki Alman, neredeyse tükenmiş durumdaydı. Antakya'da da kabul görmeyen Alman Haçlıları adeta kovulurcasına Akkâ'ya sevk edildiler. Almanlar, Antakya'da sadece bozulmuş olan İmparatorları'nın cesedini katedrale gömmeye vakit bulabilmişlerdi. İmparator'un kemikleri kaynatılarak Kudüs ele geçirildiği zaman Kutsal Mezar Kilisesi'ne gömülmek üzere bir çuvala konulsa da daha sonra bu kemikler ancak Sûr'daki Meryem Ana Kilisesi'ne gömülecektir.⁵⁶⁹

Buradan yola çıkanlar da Halep askerinin ve yolları üzerindeki diğer Müslüman emîrliklerin baskınları ile iyice eridiler. Trablus'da birkaç gün dinlenip buradan gemilerle Akkâ önlerine ulaşanlar da neredeyse bir avuç kalmış, tamamen tükenmişlerdi. Anadolu Selçuklu Sultanı oğullarına söz geçiremediği için Haçlılara engel olamadığı gerekçesi ile Selahaddin'den özür dileye dursun, Selahaddin gelişmeler karşısında oldukça memnundu ve korktuğu olmamış, hiç beklemediği gelişmelerle Alman Haçlıları tehlikesi böylece bertaraf olunmuştu.⁵⁷⁰ Fredrich'in temsilcisi olan

---

⁵⁶⁵ Asbridge, *age.* 425.

⁵⁶⁶ Runciman, *age.* III, 14.

⁵⁶⁷ Robert Comyn, *History of the Western Empire, from its Restoration by Charlemagne to the Accession of Charles V.* (London: W. H. Allen, 1851), I, 267.

⁵⁶⁸ Runciman, *age.* III, 14.

⁵⁶⁹ Asbridge, *age.* 426

⁵⁷⁰ İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 193-95.

oğlu Swabialı Frederich ise, Akka kuşatması sırasında 20 Ocak 1191'de salgın hastalıktan öldü.⁵⁷¹ Fransa kralı Philippe Auguste (1180-1223)⁵⁷², Fransa donanmasıyla 20 Nisan 1191'de Akka'ya gelerek kuşatmaya katıldı.⁵⁷³ İngiltere Kralı Arslan Yürekli Richard (1189-1199)⁵⁷⁴ ise Kıbrıs adasını ele geçirdikten sonra 8 Haziranda Akka'ya geldi.⁵⁷⁵ Akka, 12 Temmuz 1191'de Haçlılara teslim oldu.⁵⁷⁶ Richard'ın Kudüs'ü alma girişimleri başarısız oldu. 9 Ekim 1192'de İngiltere'ye dönmek için yola çıktı, ancak Viyana yakınlarında yakalanarak Alman İmparatoru VI. Heinrich'e teslim edildi, çok yüklü fidye ödeyerek ve vassallık yemini ederek Mart 1194'de memleketine dönebildi.⁵⁷⁷ Bu seferin bir imparatorun ölümü ve bir kralın esir olması çok daha büyük bir üzüntüye sebep oldu hatta bir keşişin tanrıyı bile suçladığı rivayet edilmektedir: "Tanrı Müslümanların muzaffer olmasını istemiştir."⁵⁷⁸ Miryokefalon zaferinden sonra Danişmendli'leri de ortadan kaldırınca ülkede imar faaliyetlerine başlayan Kılıçarslan, bütün ülkede cami, medrese ve kervansaraylar yaptırdı. Konya'da babası Sultan Mesud'un başlattığı Alaaddin Camisi ile Altunaba Medresesi ve Sultaniye Medreselerini tamamladı. Koniates, ellerinde sakatlık olduğunu, topalladığını, bu yüzden her yere arabayla gittiğini, Doğu Roma'lılar tarafından "Topal Arslan" olarak adlandırıldığını, dalgalı denizler gibi yerinde duramadığını anlatmaktadır.⁵⁷⁹ Yerine veliahd olarak Gıyaseddin Keyhüsrev'i tayin ettikten sonra 26 Ağustos 1192'de vefat etti.⁵⁸⁰

---

⁵⁷¹ Niketas, *age*, 231.

⁵⁷² Jean Flori, "Philip II Augustus of France (1165-1223)", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 950-951.

⁵⁷³ Ernoul, *age*. 197.

⁵⁷⁴ John Gillingham, "Richard I the Lionheart (1157-1199)", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*, 1031-1034.

⁵⁷⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, *age*. 154-156.

⁵⁷⁶ Cobb, 292.

⁵⁷⁷ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, *age*. 161.

⁵⁷⁸ Demirkent, *Hittin zaferi*, 1555.

⁵⁷⁹ Khoniates, *age*. 84.

⁵⁸⁰ Çay, *II. Kılıç Arslan*, 113.

SONUÇ

Birinci Haçlı Seferi, amacı itibarıyla gerçekleşen tek sefer oldu. Anadolu Selçuklu Devleti başkenti İznik Doğu Roma tarafından, stratejik ve manevi önemi olan Urfa ile Antakya ise Haçlılar tarafından ele geçirildi. Anadolu Selçukluları ise İznik önlerinde yaşadıkları mağlubiyetten sonra daha zorlu Eskişehir Savaşı'nda da büyük yaralar aldılar.

Papa II. Urbanus'un hedef gösterdiği, Türklerin Hıristiyan topraklarından temizlenmesi kısmen gerçekleşti. Harita 3'teki Haçlı Ordusunun takip ettiği yol güzergâhı batısındaki hemen tüm topraklar Doğu Roma'nın kontrolüne girdi. İmparator Aleksios Komnenos, derhal bir ordu yollayarak İzmir, Efes ve çevresi ile adaları geri aldı. İzmir, 1310 yılında Aydınoğulları Beyliği tarafından kısa bir süre ele geçirildi ise de; 1344 te Haçlı Donanması tarafından geri alındı. Timur, 1402 de İzmir'i alarak Aydınoğullarına devretti. II. Murad tarafından 1424'de kesin olarak Osmanlılar'ın eline geçecektir.

Haçlılar tarafından Urfa Kontluğu (1098-1144), Antakya Prinkepsliği (1098), Kudüs Krallığı (1099) ve Trablus Kontluğu (1109) kuruldu. Papa II. Urbanus'un hedef gösterdiği Kudüs Haçlıların eline geçti. Papa Urbanus, Kudüs'ün ele geçme (15 Haziran 1099) haberini alamadan (29 Haziran) vefat etmiş olsa da, Papalık tüm Avrupa'da saygınlık kazandı.

1101 yılı Haçlı Seferlerinde Anadolu'ya gelen üç ayrı ordunun hemen tamamının imha edilmesi, Türkler için çok büyük moral, maddi kazanç, Haçlılar için maddi ve manevi çöküşe sebep oldu, tam kırkaltı sene yeni bir Haçlı seferi düzenliyemediler. Bu seferin Danişmendli, Anadolu Selçuklu ve kısmen de Halep Selçuklu güçlerini bir araya getirmesi de oldukça önemli bir husus olarak seferlere damgasını vurdu.

İmadeddin Zengi'nin 24 Aralık 1144'te Haçlıların tam kırk altı yıl hüküm sürdükleri Urfa'yı fethetmesiyle, Urfa Haçlı Kontluğuda yıkılmış oldu. Bunun üzerine düzenlenen ikinci Haçlı Seferi de 1101 seferi gibi Lizbon'un zapt edilmesi haricinde tam bir hezimet oldu. Alman Kralı III. Konrad Eskişehir'de, Fransa Kralı VII. Louis

Antalya'ya uzanan yolda canlarını zor kurtardılar. Kudüs Haçlı ordusu ile beraber kuşattıkları Dımaşk'ı da alamayınca ülkelerine elleri boş olarak döndüler. Üstelik bu büyük sefer, dört günde Dımaşk önlerinde tam bir fiyasko ile neticelenmişti. Bu hezimetle Haçlılar'ın Anadolu topraklarında yaşadıkları moral bozukluğu ve korkunun da payı şüphesiz ki inkâr edilemeyen bir gerçektir.

Selâhaddîn Eyyûbî'nin 2 Ekim 1187'de Kudüs'e girmesiyle düzenlenen III. Haçlı Seferi de başarısız olduktan sonra artık hiçbir Hristiyan ordusu Anadolu'dan geçmeye cesaret edememiştir. I. Frederich Barbarossa'nın da Göksu Çayı'nda boğulması Hçlılar için Anadolu topraklarının ne kadar zorlu olduğunun bir başka göstergesi olarak kaldı. Birinci Dünya Savaşında Çanakkale, savaş sonrası İstanbul, İzmir, Çukurova, Antep, Maraş işgallerinde bertaraf edildiler.

Frankların başarıları, geçici de olsa Selçuklularla Danişmendliler arası barışa ve Anadolu'da kudretli bir "savaş gücüne" sebep oldu. Anadolu'da birlik sağlandığı takdirde dışarıdan hiçbir gücün Anadolu'ya giremeyeceği günümüzde de geçerliği olduğu şüphesizdir. Türklerin boğazlara kadar ilerlemesi sebebiyle başlayan Haçlı Seferleri bittiğinde Türkler Tuna boylarına dayanmışlardı.

Bu seferlerin Avrupa'ya en büyük faydası, İslam bilim, teknik ve medeniyetinin Avrupa'ya taşınması oldu. Şekerkamışını Filistin'de görüp tanıdılar. Narenciye, kayısı, kavun, karpuz, pirinç, soğan gibi pek çok sebze ve meyveyi Suriye'de tattılar. Baharatlar tüm Avrupa için vazgeçilmez oldu. Avrupa'da Rönesans'ın doğmasına vesile olduğu gibi, İngiltere'de Oxford, Cambridge gibi, Fransa'da Sourbounne gibi eğitim kurumlarının kurulmasına sebep oldu.

KAYNAKÇA

- Albert of Aachen, *History of the Journey to Jerusalem*, Volume 1: Books 1-6. The First Crusade, 1095-1099, Translated by Susan B. Edgington, London and New York: Routledge, 2016.
- Albert of Aachen, *History of the Journey to Jerusalem*, Volume 2: Books 7-12. The Early History of the Latin States, 1099-1119, Translated and edited by Susan B. Edgington, England and USA: Ashgate Publishing, 2013.
- Abu'l-Farac, Gregory (Bar Hebraeus). *Abû'l-Farac Tarihi*. çev. Ömer Rıza Doğrul. Ankara: TTK Yayinevi, 1950.
- Abulafia, Anna Sapir. "Jews and the Crusades", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray, Editor*. 679-682. California, Colorado, England: ABC-LİO, 2006.
- Aguilers, Raimundus. *Haçlılar Kudüs'te Bir Papazın Gözünden İlk Haçlı Seferi*. Yayıma Hazırlayan Süleyman Genç. İstanbul: Yeditepe Yayinevi, 2019.
- Aird William H., *Robert Curthose, Duke of Normandy c. 1050-1134*, Woodbridge, UK: Boydell Press, 2008.
- Alptekin, Coşkun. *The Reign of Zangi, (521-541) 1127-1146*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1978.
- Altan, Ebru. "Anadolu'da Haçlılara Karşı Savaş". *Tarih Dergisi*. Sayı: 47 (2008), 75-104.
- Altan, Ebru. *Antakya Haçlı Prinkepliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2018.
- Altan, Ebru. *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*. Ankara: TTK Yayınları, 2003.
- Anckaer, Jan. "Robert II of Flanders (d.1111)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray, Editor*, 1039. California, Colorado, England: ABC-LİO, 2006.
- Andrea, Alfred J.. "Schism of East and West". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray, Editor*, 1078-1081. California: ABC-CLIO, Inc., 2006.
- Anonim Haçlı Tarihi (*Gesta Francorum et Aliorum Hierosolymitanorum*). çev. Engin Ayan. İstanbul: Selenge Yayınları, 2013.
- Anonim Selçukname. *Tarih-i Âl-i Selçuk*. Tercüme ve Notlar Halil İbrahim Gök-Fahrrettin Coşkuner. Ankara: Tarcan Matbaacılık, 2014.
- Ansbert, Priest. *Collection des Historiens Allemands*. Fransızca'ya çev. J. François Michaud. Paris: The Classicus, 1829.
- Ansbertus, Clericus. *Historia de Expeditione Frederici Imperatoris*. Praga: Apud Cajetanum, 1827.
- Aristakes, Lastrivetli. *Ermeni bir Rahibin Gözünden Selçuklular ve Anadolu'nun Fethi*. çeviren İlhan Aslan. İstanbul: Post Yayın Dağıtım, 2019.
- Arnold, Thomas Walker. *İslâm'ın Tebliğ Tarihi*. çev. Bekir Yıldırım-Canker İlhan Polat. İstanbul: İnkılab Yayinevi, 2007.

- Asbridge, Thomas. *Haçlı Seferleri*. Çev. Ekin Duru. İstanbul: Say Yayınları, 2014.
- Aslanapa, Oktay. *Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1973.
- Aşıkpaşazade. *Tarih*. çev. Hüseyin Nihal Atsız. İstanbul: Ötüken Neşriyat. 2020. Atiya, Aziz Suryal. *A History of Eastern Christianity*. London: Methuen, 1968.
- Athas, Daphne. *Entering Ephesus*. Second Edition. New York: Sag Harbor, 1991.
- Atwater, Emily Babcock- A. C. Krey. *William, Archbishop of Tyre, A History of Deeds Done Beyond The Sea, Volume Two*. Translated and Annotated by Emily Atwater Babcock and A. C. Krey. New York: Columbia University Press, 1943.
- Ayönü, Yusuf. “İzmir’de Türk Hâkimiyetinin Başlaması”. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. Cilt: IX, Sayı 1, s. 3 (2009).
- Ayönü, Yusuf. *Selçuklular ve Bizans*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.
- Azimi Tarihi. *Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler (H.430-538=1038/39-1143/44)*. Ankara: TTK Yayınları, 2006.
- Azimli, Mehmet. “Emevi Dönemi Komutan ve Valilerinden Mesleme b. Abdulmelik”. *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. cilt: IX, sayı: 2. (2007): 25-39.
- Azimli, Mehmet. *Tarih Okumaları*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2016.
- Baldwin, Marshall W.. *A History of the Crusades, The First Hundred Years*. edit. Kenneth M, Setton. Wisconsin: Wisconsin University Press, 1969.
- Ballance, M. H.. “Cuma Cami’i at Antalya: A Byzantine Church”. *Oxford Byzantine Dictionary*. Oxford: Oxford University Press, 1995.
- Başkumandan Simbat. *Simbat Vekâyinâmesi (951-1334)*.
- Beech, George T.. “Contemporary views of William the Troubadour, IXth duke of Aquitaine”. in *Medieval Lives and the Historian: Studies in Medieval Prosopography*. ed. Neithart BULST and Jean-Philippe GENET. Kalamazoo: Medieval Institute Publications, 1986.
- Beech, George T.. “The ventures of the dukes of Aquitaine into Spain and the crusader East in the early twelfth century”. *Haskins Society Journal* 5 (1993).
- Beech, S. George T.. “Contemporary views of William the Troubadour, IXth duke of Aquitaine”. in *Medieval Lives and the Historian: Studies in Medieval Prosopography*. ed. Neithart BULST and Jean-Philippe GENET. Kalamazoo: Medieval Institute Publications, 1986.
- Berry, V. G.. “The Second Crusades”. *A History of the Crusades*. I (1969): 463-503.
- Bezer, Gülay Öğün. “*Türkiye Selçuklu Tarihi*”. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, 2012.
- Bezer, Gülay Öğün. *Büyük Selçuklu Tarihi*. Ankara: Anadolu Üniversitesi Yayını, 2013.
- Blondal, Sigfus. *Varangians of Byzantium: An Aspect of Byzantine Military History*. Translated by Benedikt S. Benedikz. Cambridge: Cambridge Universty Press, 1978.

- Blumenthal, Uta-Reneta. "Urban II (D. 1099)". *The Crusades An Encyclopedia*, Alan V. Murray. Editor. 1214-1217. California, Colorado, England: ABC-CLIO, 2006.
- Blumenthal, Uta-Rnata. "Paschal II (d. 1118)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Editor.* 933-934. California, Colorado, England: ABC-CLIO, 2006.
- Bostan, İdris. "İzmit". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 23: 536-541. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Boyle, David. *The Troubador's Song: The Capture and Ransom of Richard I.* London: Walker Publishing Company, 2005.
- Bradbury, Jim. *Stephen and Matilda: the Civil War of 1139–53.* Stroud, UK: The History Press, 2009. Felix. *Les Origines féodales en Savoie-Dauphiné: la vie et les rapports sociaux d'alors.* Paris: Imprimerie Guirimand, 1969.
- Bradbury, Jim. *The Capetians: Kings of France 987-1328.* y.y. Hambledon Continuum, 2007.
- Brand, Charles M.. "Turkish Element in Byzantium, eleventh-twelfth centuries", *Dictionary of Oriental Literatures.* 43 (1989): 7.
- Brand, Charles M.. *Byzantium Confronts the West 1180-1204.* Cambridge: Cambridge University Press, 1968.
- Brett, Michael. "Saljuqs". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray Editor.* 10641067. California: ABC-CLIO, Inc, 2016.
- Brett, Michael. "Turcomans". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray Editor.* 1207. California: ABC-CLIO, Inc, 2016.
- Bumke, Joachim. *Courtly Culture: Literature and Society in the High Middle Ages.* Translated by Thomas Dunlap. California: University of California Press, 1991.
- Cahen, Claude. *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı.* İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2018.
- Cahen, Claude. *La Turquie préottoman, 1071-1330.* Paris: Hardcover, 1988.
- Cahen, Claude. *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler.* İstanbul: e Yayınları, 1984.
- Carnotensis, Fulcherius, "Kutsal Toprakları Kurtarmak" *Kudüs Seferi.* çev. İlcan Bihter Barlas. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009.
- Carnotensis, Fulcherius. *Fulcher of Chartres, A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127.* çev. F. Rita Ryan. Konoxville, 1969.
- Carnotensis, Fulcherius. *Fulcheri Carnotensis Historia Hierosolymitana.* Hazırlayan: Mukadder Yıldız. İstanbul: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1999.
- Cartres, Fulcher of. *The First Crusade, The Chronicle of Fulcher of Chartres and Other Source Materials.* Second Edition, Edited by Edward Peters. Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1998.
- Cate, James Lea. "The crusade of 1101", in *A History of the Crusades.* ed. Setton. 1: 343-48. Madison: University of Wisconsin Press, 1969-89.

- Chalandon, Ferdinand. *Jean II Comnene, 1118-1143 ve Manuel Comnene, 1143-1180*. Paris: Print Book, 1912.
- Comyn, Robert. *History of the Western Empire, from its Restoration by Charlemagne to the Accession of Charles V*. London: W. H. Allen, 1851.
- Constable, G.. "A Note on the Rote of the Anglo-Flemish Crusaders 1147". *Speculum*, 28, (1953): 525.
- Constable, G.. "The Second Crusade as Seen by Contemporaries". *Traditio* 9 (1953): 213279.
- Çay, Abdulhaluk. *II. Kılıç Arslan*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1987.
- Darling, James. *Eastern Churches*. London: Nottingham Journal, 1850.
- David, Nicolle. *Birinci Haçlı Seferi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2013.
- Demirkent, Işın. "Haçlı Seferlerinin Doğuşu ve Hedefleri" *İÜEFTD*. Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız Hatıra Sayısı, 35, 1994.
- Demirkent, Işın. "Haçlılar". *TDVİA*. 14: 525-546. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Demirkent, Işın. "Hittîn Zaferi ve Kudüs'ün Müslümanlarca Fethinin Batı'daki Akisleri". *Bellekten*, 205 (1989), 1550.
- Demirkent, Işın. "Kılıcarslan I". *TDVİA*. 25: 396-399. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Demirkent, Işın. "XII. Yüzyılda Bizans'ın Ege Bölgesinden Güneye İnen Yolları Hakkında". *Bizans Tarihi Yazıları*. İstanbul: Dünya Yayınları, 2005.
- Demirkent, Işın. *1101 Yılı Haçlı Seferleri - Prof. Dr. Fikret Işıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı*. İstanbul: Dünya Yayınları, 1995.
- Demirkent, Işın. *Bizans Tarihi Yazıları, Makaleler-Bildiriler-İncelemeler*. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2005.
- Demirkent, Işın. *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya Yayıncılık, 2004.
- Demirkent, Işın. *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.
- Deuil, Odo of, "De profectioe Ludovici VII in orientem The Journey of Louis VII to the East. Edited, with an English Translation by Virginia Gingerick Berry". New York: Columbia University Press, 1948.
- Durmaz, Sayime. "Yüksek Ortaçağ'da Papa-İmparator Çatışması: Kılıç ile Asa'nın Savaşı". *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (2010): 93-120.
- Ebu'l-Ferec, İbnü'l-İbrî. *Abû'l-Farac Tarihi*. çev. Ömer Rıza Doğrul. Ankara: 1987.
- Edgington, Susan B.. "Martyrdom, Christian". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Editor*. 804-805. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Edgington, Susan- Sweetenham, Carol. *The Chanson D'Antioche: An Old French Account of the First Crusade*. Routledge, 2011, 391.
- Eickhoff, E.. "Frederich Barbarossa Anadolu'da". *VII. Türk Tarih Kongresi, (25-29 Eylül 1970)*. Ankara: TTK Yayınları, 1972, 271.

- El-Azhari, Taef. "Tutush I (1066-1095)". *The Crusades An Encyclopedia*, Alan V. Murray Editor. 1209-1210. California, Colorado, England: ABC-Clio, 2006.
- Emecen, Feridun. "İstanbul". *TDVİA*. 23: 212-220. İTDV Yayınları, 2001.
- Ergin, Muharrem. *Orhun Abideleri*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2007.
- Ernoul. *Kronik, Haçlı Seferleri Tarihi, Selahaddin Eyyubi ve Kudüs'ün Fethi*. çev. A. Deniz Altunbaş. İstanbul: Kronik Kitap, 2019.
- Ersan, Mehmet. *Selçuklular Zamanında Anadolu'da Ermeniler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.
- Ersoy, M. Akif. "Asım". *Safahat*. haz. M. Ertuğrul Düzdağ. Ankara: TDV Yayınları, 2010.
- Evitt, Christopher Mac. "Eugenius III, Pope (d. 1153)". *The Crusades Encyclopedia Alan V. Murray. Editor*. 414-415. California, Colorado, England: ABC-Clio, 2006.
- Evitt, Christopher Mac. "Edessa, City Of". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Editor*. 373-384. California, Colorado, England: ABC-Clio, 2006.
- Firdevsî, Uzun. *Kutb-nâme*. nşr. İbrahim Olgun-İsmet Parmaksızoğlu. Ankara: TTK Yayınevi, 1980.
- Flori, Jean. "Philip II Augustus of France (1165-1223)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Director*. 950-951. California, Colorado, England: ABC-Clio, 2006.
- Forey, Alan. "The Siege of Lisbon and the Second Crusade". *Portuguese Studies*, cilt: 20 (2004): 1-13.
- Foss, Clive. "Nicaea" edit. Alexander Kazhdan. *Oxford Dictionary of Byzantium*. 1464. London and New York: Oxford University Press, 1991.
- France, John. "Dorylalon, Battle of (1097)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Editor*. 363-364. California: ABC-CLIO, Inc, 2016.
- France, John. "First Crusade (1096-1099)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray Editor*. 1143-1145. California: ABC-CLIO, Inc, 2016.
- France, John. "The Departure of Tatikios from the Crusader Army". *Bulletin of the Institute of Historical Research* 44 (1971): 137-148.
- Freed, John B.. *Frederick Barbarossa: The Prince and the Myth*. New Haven: Yale University Press, 2016.
- Freising, Otto van. *The Deeds of Frederick Barbarossa by Otto of Freising and his Continuator*. çev. C. C. Mierow. New York: 1953.
- Frenkel, Yehoshua. "The Quran Versus the Cross in the Wake of the Crusade: The Social Function of Dreams and Symbols in Encounter and Conflict. Damascus, July 1148.
- Gerish, Deborah. "Guy of Lusignan (d. 1194)" *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Director*. 1031-1034. California: ABC-CLIO, Inc, 2016.
- Gillingham, John. "Richard I the Lionheart (1157-1199)", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Director*. 1031-1034. California: ABC-CLIO, Inc, 2016.

- Gordlevski, V.. *Anadolu Selçuklu Devleti*. Ankara: Onur Yayınları, 1988.
- Gordlevskiy, Vladimir Aleksandroviç. *Küçük Asya'da Selçuklular*. Ankara: TTK Yayınları, 2019.
- Göksu, Erkan. "Ok ve Yay'ın Türk Devlet Geleneği ve Hâkimiyet Anlayışındaki Yeri ve Önemi". *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, Volume 5/2, Spring 2010.
- Grabois, Aryeh. "Tancred". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray Editor*. 11431145. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Güneş, Ahmet. "İznik". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. c. 23: 545-547. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Hacıgökmen, Mehmet Ali. "*Türkiye Selçuklu Başkentleri İznik ve Konya*". Ankara: Çizgi Kitabevi, 2019.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam'da Devlet İdaresi*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2016.
- Hodgson, Natasha R.. "Women". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Editor*. 1289. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Hodgson, Natasha R.. *Women, Crusading and the Holy Land in Historical Narrative*. London: The Boydell Press, 2007.
- Horn, M.. *Studien zur Geschichte Papst Eugens III.(1145–1153)*. München: Peter Lang Verlag 1992.
- Houben, Hubert. *Roger II of Sicily: Ruler between East and West*. Translated by Graham A Loud, Diane Milburn. London: Cambridge University Press, 2002.
- Ingorokva, P.. *Giorgi Merchule (a monograph)*. Tbilisi: Gruzinskij Pisatel, 1954.
- İbn Bibi. *el-Evâmiru'l-Alâiyye: Selçuknâme*. çev. Mürsel Öztürk. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1996.
- İbn Kesir. *el-Bidâye*. XII.
- İbn Şeddâd Bahâeedin. *en-Nevâdiru's-Sultâniyye ve'l-Mehâsinü'l-Yûsufiyye, Sîret-u Selâhaddîn-i Eyyûbî*. Kahire: 2012.
- İbn'ül-Adim, Kemalüddin. *Zübdetü'l Haleb Min Tarihi Haleb'de Selçuklular (H.447521=1055-1127)*. Ankara: TTKY, 2014.
- İbnu'l- Esir. *İslam Tarihi, El-Kamil Fi't-Tarih Tercümesi*. Çeviren Abdülkerim Özaydın. c.10, İstanbul: Türkiyat Matbaacılık, 1987.
- İbnü'l- Kalânîsî, *İbn Kalânîsî Şam Tarihine Zeyl-I. Ve II. Haçlı Seferleri Dönemi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- İbnü'l-Ezrâk. *Meyyâfârikîn ve Âmid Tarihi*. çev. Ahmet Savran. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınevi, 1992.
- İlgürel, Mücteba. "Çaka Bey". *TDVİA*. 8:186-188. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- İlter, İsmet. *Tarihî Türk Hanları*. Ankara: Karayolları Genel Müdürlüğü, 1969.
- İnalcık, Halil, "Bayezid I". *TDVİA* 5: 231-234. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.

- Jaspert, Nikolas. "Reconquista", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Editor.* 1013-1019. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Joseph, S. Brusher. *Popes through the Ages.* London: Hardcover, 1980.
- Kafesoğlu, İbrahim. "Alparslan". *TDVİA.* 2: 526. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Kafesoğlu, İbrahim. "Ortadoğu'da Kurulmuş Türk Devletleri". *Türk Dünyası El Kitabı. I.* Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1992.
- Karaca, Setap Gölgesiz. *Kudüs Haçlı Krallığı Siyasî Tarih (1099-1187).* Ankara: TTKY, 2020.
- Karakuş, Nadir. "Haçlı Acımasızlığının Uç Örneği: Chatillonlu Renaud". *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* c. 2, Sayı 1 (Haziran 2018): 91-119.
- Karakuş, Nadir. "Müslümanlara Esir Düşen Haçlı Soyluları", *NEÜİF Dergisi.* 45 (2018): 51-74.
- Karakuş, Nadir. *Haçlı Seferlerinde Av ve Avcı.* Konya: Çizgi Kitabevi, 2020.
- Kerimüddin, Mahmud-i Aksarayi. *Müsameretü'l Ahbar.* Çev. Mürsel Öztürk. Ankara: TTK Yayınları, 2000.
- Kesik, Muharrem. *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesud Dönemi (1116-1155).* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2003.
- Khoniates, Niketas. *Historia, (Ioannes ve Manuel Komnenos Devirleri).* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1995.
- Kırpık, Gülay. *Bilig.* 2012. sayı 61: 173-198.
- Kienzle, Beverly Mayne.-Walton, James Calder. "Bernard of Clairvaux (1091153)", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Editor.* 162-164. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Kindlimann. *Die Eroberung von Konstantinopol als politische Forderung des Westens im Hochmittelalter.* Zürich: by.y. 1969.
- Kinnamos, Ioannes. *Historia.* Yayına Hazırlayan Prof. Dr. Işın Demirkent. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2001.
- Komnena, Anna. *Alexiad. Anadolu'da ve Balkan Yarımadası'nda İmparator Alexios Komnenos Dönemi'nin Tarihi Malazgirt Sonrası.* Çeviren Bilge Umar. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1996.
- Köymen, Mehmet Altan. *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi I. Cilt Kuruluş Devri.* Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.
- Kurat, Akdes Nimet. *Çaka Bey.* Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1966.
- Kütükoğlu, Mübahat S.. "İzmir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 23: 515-524. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Lamb, Harold. *Haçlı Seferleri, Demir Adamlar ve Azizler.* İstanbul: İlgı Kültür Sanat Yayıncılık, 2010.

- Lamb, Harold. *Selahaddin Eyyubi ve Haçlılar*. çev. Sinem Ceviz. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları, 2017.
- Laszlovszky, Jozsef. "Local Tradition or European Patterns. The grave of Gertrude in the Pilis Cistercian Abbey". edit. Gerhard In Jaritz; Katalin Szende. *Medieval East Central Europe in a Comparative Perspective*. Routledge, 2016.
- Littlewood, Antony Robert, Henry Maguire, Joachim Wolschke-Bulmahn, *Byzantine garden culture*. y.y: Dumbarton Oaks.
- Loud, G. A.. "Conrad III of Germany (1093-1152)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Editor*. 270-271. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Loud, G. A.. "Frederick I Barbarossa of Germany (1122-1190)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Editor*. 472-475. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Loud, G. A.. "Gregory VII (d. 1085)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Editor*. 544-546. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Loud, G.A. "Sicily, Kingdom of". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Editor*. 1104-1107. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Magdalino, P.. *The Empire of Manuel I Komnenos 1143-1180*. Cambridge: Cambridge University Press, 1993.
- Makk, Ferenc. *The Árpáds and the Comneni: Political Relations between Hungary and Byzantium in the 12th Century*. Translated by György Novák. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1989.
- Montefiore, Simon Sebag. *Bir Şehrin Biyografisi, Kudüs*. çev. Cem Demirkan. İstanbul: 2016.
- Moravscik, G.. *Byzantino turcica*. Leiden: Brill Publishing, 1983.
- Morris, Rosemary. "Alexios I Komnenos (d. 1118)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray Editor*. 45-46. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Morris, Rosemary. "Mantzikert, Battle of (1071)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray Editor*. 795-796. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Morris, Rosemary. "Myriokephalon, Battle (1176)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Direktor*. 861. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Morris, Rosemary. "Romanos IV Diogenes (d. 1072)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray Editor*. 1048. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Morris, Rosemary. "T'oros of Edessa (d. 1098)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray Editor*. 1185, 1186. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Mulinder, Alec. "Stephen of Blois (d.1102)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*. 1122-1123.
- Murray, Alan V.. "Baldwin I of Jerusalem", *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Editor*. 132. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Müneccimbaşı. *Câmiu'd-Düvel, Selçuklular Tarihi*. çev. Ali Öngül. İstanbul: Kabalıcı Yayınları, 2017.

- Müverrih, Vardan. "Türk Fütuhâtı Tarihi, 889-1269". *İÜEF Yayınları, Tarih Seminerleri Dergisi, Metin ve Vesikalar*. çev. Hrant D. Andreasyan. İstanbul: Millî Mecmua Basımevi, 1937.
- Nicholson, Robert L.. *Tancred: A Study of His Career and Work in Their Relation to the First Crusade and the Establishment of the Latin States in Syria and Palestine*. Chicago: University of Chicago Press, 1940.
- Oster, Richard. *A Bibliography of Ancient Ephesus*. Philadelphia: American Theological Library Association, 1987.
- Ostrogorsky, Georg. *Bizans Devleti Tarihi*. çev. Fikret İşıltan. Ankara: TTK Basımevi, 1991.
- Ögel Bahaddin, *Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi I. Cilt*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2019.
- Özaydın, Abdülkerim. "Kaim-Biemrillah". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 24: 210-211. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.
- Özaydın, Abdülkerim. "Kılıçarslan II". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 25: 399. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2002.
- Özaydın, Abdülkerim. "Melikşah". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29: 5457. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- Özaydın, Abdülkerim. "Selçuk Bey". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36: 364-365. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Özaydın, Abdülkerim. "Tutuş (ö. 448/1095)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41: 446-449. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Paine, Mike. *Haçlı Seferleri*. çev. Cumhur Atay. İstanbul: Kalkedon Yayınları, 2011.
- Papayianni, Aphrodite. "Nicaea, Empire of". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Editor*. 800-802. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Peterborough, Benedict of. *The Chronicle of the Reigns of Henry II and Richard I A.D. 1169-1192*. edit. by William Stubbs. London: Kraus Reprint Ltd. 1867.
- Philips, Jonathan. *The Second Crusade*. New Haven: Yale University Press, 2007.
- Piyadeoğlu, Cihan. "*Sultan Alparslan Fethin Babası*". İstanbul: Kronik Yayıncılık, 2016.
- Piyadeoğlu, Cihan. *Selçukluların Kuruluş Hikâyesi Çağrı Bey*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.
- Polat, İbrahim Ethem. *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, 2008, sayı:5/6: 9.
- Powell, James M.. *Anatomy of a Crusade 1213-1221*. 178-79. Philadelphia: University of Pensilvania Press, 1986.
- Prete, Kimberly A. Lo.. "Adela of Blois (d. 1137)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Editor*. 14. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Pringle, Denys. *The Churches of the Crusader Kingdom of Jerusalem: A Corpus: Volume 2, L-Z*. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.

- Pujo, Bernard. *Histoire de Vézelay*. Paris: Perrin, 2000.
- Ramsay, William M.. *The Intermixture of Races in Asia Minor*. London: Forgotten Books, 1917.
- Reston, James. *Warriors of God: Richard the Lionheart and Saladin in the Third Crusade*. London: Random House Inc., 2001.
- Richard, Jean. "Raymond of Saint-Gilles (d. 1105)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Editor*. 800-802. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Rohan, Keats. "Louis VII of France (1120-1180)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Director*. 755-756. ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Rubenstein, Jay. *Armies of Heaven: The First Crusade and the Quest for Apocalypse*. New York: Basic Books, 2011.
- Runciman, Steven. *Haçlı Seferleri Tarihi*. çev. Fikret İşıltan. I, II, III. Ankara: TTK Yay. 1989.
- Savvides, Alexios G. C.. "Chaka". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray Editor*. 235. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Savvides, Alexios G. C.. "Qılıj Arslan I of Rum (d. 1107)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray Editor*. 998. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Savvides, Alexios G. C.. "Qılıj Arslan II of Rum (d. 1192)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray Editor*. 999. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Savvides, Alexios G. C.. "Tatikios". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray. Editor*, 1149. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Savvides, Alexios. "Danishmendids". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray*. 345-346. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Sevim, Ali. "Azimi Tarihi, Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler (H.430-538=1038/391143/44)". Ankara: TTKY, 2006.
- Sevim, Ali. "Süleyman Şah I". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 38: 103-105. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- Sevim, Ali. *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi*. Ankara: TTKY, 2014.
- Sevim, Ali. *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*. Ankara: TTKY, 2000.
- Smith, Amanda Berry. "The Second Crusade". *A History of the Crusades, I (The First Hundred Years)*. edit. K. M. Setton. London: Madison-Milwaukee, 1969.
- Sporzyński, D. von Güttner. "Constructing memory: holy war in the Chronicle of the Poles by Bishop Vincentius of Cracow". *Journal of Medieval History* 40/3 (2014): 276-291.
- Stefanidou, Vera. "Nicaea (Antiquity)". *Encyclopaedia of the Hellenic World, Asia Minor*. 2-3. Foundation of the Hellenic World, 2003.
- Stevenson, W. B.. *Crusaders in the East, A Brief History of the Wars of Islam with the Latins uring the Twelfth and Thirteenth Centuries*. Beirut: Liban, 1968.

- Suger, Abbot. "Epistolea". *Recueil des historienes des Gaules et de la France*. edit. M. Bouget. Vol. XV. Paris: 1878.
- Sümer, Faruk. "Mesud I". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 29: 339-342. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- Sümer, Faruk. "Selçuklular". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 36: 365-371. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Sümer, Faruk. "Tuğrul Bey". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41: 344-346. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Sümer, Faruk. "Türkmenler". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41: 607-611. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Syrien, Michelle. *Cronique de Michel le Syrien*. Paris: 1905, III: 407.
- Şankıti, Muhammed B. El-Muhtar Eş.. *Haçlı Savaşlarının Etkisi Altında Sunni-Şii İlişkileri*. İstanbul: Mana Yayınları, 2016.
- Şeşen, Ramazan. *Selahaddin Devrinde Eyyübiler Devleti, 1174-1193*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1984.
- Şeşen, Ramazan. *Selâhaddîn Eyyübî ve Devlet*. İstanbul: Çağ Yayınları, 1987.
- Takaishvili, E.. "Georgian chronology and the beginning of the Bagratid rule in Georgia". *Georgica*. V. I. London: 1935.
- Taşagıl, Ahmet. "Türk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 41: 467-474. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- Taşagıl, Ahmet. *Gök- Türkler*. Ankara: TTKY, 2019.
- Taşyürek, Aytuğ. "Adana ve Gaziantep Müzelerindeki Urartu Heykeli ve Madeni Kapları". *Türk Akeoloji Dergisi*. TTK Basımevi. sayı: XXIII-2 (Ankara: 1976): 101-104.
- Thomas, R. D.. "Anna Comnena's account of the First Crusade: History and politics in the reigns of the emperors Alexius I and Manuel I Comnenus". *Byzantine and Modern Greek Studies* 15 (1991): 269-312.
- Tomar, Cengiz. "Pazar". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 34, 203-206. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007.
- Turan, Osman. "The Ideal of World Domination Among the Medieval Turks". *Studia Islamica*. IV. Paris: 1953.
- Turan, Osman. *Selçuklu Tarihi Araştırmaları*. Ankara: TTKY, 2014.
- Turan, Osman. *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2017.
- Turan, Osman. *Selçuklular Zamanında Türkiye Siyasi Tarih Alparslan'dan Osman Gazi'ye (1071-1328)*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2002.
- Turgal, Hasan Fehmi. *Anadolu Selçukileri-Müneccimbaşıya göre*. İstanbul: Türkiye Basımevi, 1935.

- Turner, Ralph V.. *Eleanor of Aquitaine: Queen of France, Queen of England*. New Haven: Yale University Press, 2009.
- Tyre, William Archbishop of. *A History of Deeds Done Beyond The Sea, Volume Two*. Translated and Annotated by Emily Atwater Babcock and A. C. Krey. New York: Columbia University Press, 1943.
- Tyrensis, Willermus. *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği III (1143-1184), Haçlılar Türkler Karşısında*. Tercüme ve Notlar Ergin Ayan. İstanbul: Kronik Kitap, 2019.
- Tyrensis, Willermus. *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği, Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*. Hazırlayan Ergin Ayan. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016.
- Ulrich, Brian. "Turks". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray Editor*. 12081209. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Urfalı Mateos. *Urfalı Mateos Vekayi-Namesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*. Ankara: TTK Basımevi, 2000.
- Valtieri, Simonetta. "Rinascimento a Viterbo: Bernardo Rossellino". *Architettura, Croniche e Storia XVII* (1972): 686-94.
- Vartabet, Vardan. *Türk Fütuhât Tarihi (889-1262)*. Çev. Hrant D. Andreasyan. İstanbul: Tarih Semineri Dergisi, 1937.
- Vasiliev, A. A.. *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. çev. Arif Müfid Mansel. Ankara: Maarif Matbaası, 1943.
- Walter, H.. *Anadolu'nun Vejetasyon Yapısı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Yayınları, 1962.
- Weir, Alison. *Eleanor of Aquitaine: By the Wrath of God, Queen of England*. y.y., Vintage, 2008.
- Whalen, Brett. Edward, "Alfonso I Henriques (c. 1109-1185)". *The Crusades An Encyclopedia Alan V. Murray, Editor*. 17. California: ABC-CLİO, Inc, 2016.
- Willehardouin, Geoffry de. *Chronicle of Geoffry de Willehardouin Marshal of Champagne and Romania Concerning the Conquest of Constantinople*. translated by. T. Smith. London: William Pickering, 1900.
- Yazar, Nurullah. *Büyük Selçuklu Devleti'nde İktidar Mücadeleleri*. Ankara: Otto Yayınları, 2017.
- Yıldırım, Muhammed İbrahim. *Tarih-i Beyhakî'nin Büyük Selçuklularla İlgili İhtiva Ettiği Bilgiler, Selçuklu Tarihi Kültür ve Medeniyet (Bildiriler II)*. Ankara: TTK Yayınları, 2014.
- Yinanç, Mükrimin Halil. *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri I. Cilt*. Ankara: TTK Yayınları, 2013.
- Zuhayli, Vehbe ez. "Eman". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 11: 79-81. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.

EKLER

EK-1. Haçlı Seferleri Esnasında Alınan Şehirler ve Tekrar Türk Hakimiyetine Girmeleri

Şehir	İslam hakimiyetinden çıkma tarihi	Hıristiyan hakimiyetinde geçen süre	Tekrar İslam hakimiyetine girme tarihi	Geri Alan Melik/Sultan/Padişahlar
İznik	18 Haziran 1097	234 sene	2 Mart 1331	Orhan Gazi
İzmir	1098	326 sene	1424	II. Murad
Urfa	10 Mart 1098	46 sene	24 Aralık 1144	İmadeddin Zengi
Antakya	Ocak 1099	169 sene	18 Mayıs 1268	Sultan Baybars
Kudüs	15 Temmuz 1099	89 sene	2 Ekim 1187	Sultan Selahaddin

